

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYADA ETNİK DİLLERİN YERİ:
ROMEİKA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVGİ DURSUN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ALPER BİLGİLİ

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYADA ETNİK DİLLERİN YERİ: ROMEİKA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Sevgi DURSUN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sevgi DURSUN tarafından Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ yönetiminde hazırlanan ve 21/11/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Sosyal Medyada Etnik Dillerin Yeri: Romeika Örneği**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Kamu Yönetimi Anabilim/Anasanat Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ
(Danışman)

.....

Doç. Dr. Filiz ÇOBAN ORAN

.....

Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU

.....

Tez No : 10508395

Tez Savunma Tarihi : 21/11/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

SEVGİ DURSUN

21/11/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca beni her konuda destekleyen, yol gösteren bana kattığı her şey için saygı değer danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Alper BİLGİLİ'ye sonsuz teşekkür ederim. Çalışma süresince maddi ve manevi tüm zorlukları benimle göğüsleyen, okumanın ve kendini geliştirmenin kişide her zaman bir fark yarattığını hatırlatan babam Ali DURSUN'a, desteğiyle motivasyonumu arttıran annem Fevziye DURSUN'a, stresimi rahatça paylaşabildiğim kardeşlerim İbrahim DURSUN ve Gamze DURSUN'a hayatımın her evresinde olduğu gibi bu süreçte de yanımda oldukları için teşekkür ederim. Bu yola çıktığımda her daim yanımda olan ve desteği ile ailemden biri olarak gördüğüm canım arkadaşım Esra TERZİ'ye, bu zorlu sürece beraber başladığımız değerli yol arkadaşım Aslı YILMAZ'a yanımda oldukları için sevgi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

Sevgi DURSUN
Çanakkale, Kasım 2022

ÖZET

SOSYAL MEDYADA ETNİK DİLLERİN YERİ: ROMEİKA ÖRNEĞİ

Sevgi DURSUN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ

21/11/2022, 108

Sosyal medya benzer özelliklere ve ortak ilgi alanlarına sahip insanları bir araya getirerek sanal cemaatleri yaratmıştır. Bir sanal mekân olarak insanların bir araya geldikleri sosyal medyada kişiler kendilerine ait dil, kimlik ve kültürel özelliklerini belirtebilmekte ve paylaşabilmektedir. Bundan dolayı sosyal medya yeni bir hafıza mekânı olarak bir aktarım aracı haline gelmiştir. Dolayısıyla değişen teknoloji ile fiziksel mekânda kullandığımız dil, kimlik ve kültürel özellikler sanal mekânlara taşınmıştır. Bu durum aynı zamanda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan dil ve kültürel özelliklerin görünürlüğünü sağlama açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle fiziksel mekânda asimilasyon tehlikesi ile karşı karşıya olan Romeika'nın sosyal medyadaki yeri irdelenmiştir. Çalışmanın amacı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bir dil olarak Romeika'ya sosyal medyanın nasıl bir katkı sağlayacağıdır. Araştırma nitel araştırma yöntemi şeklinde tasarlanmış, bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin dikkatli bir biçimde hazırlanması, kodlanması ve yorumlanması neticesinde ortaya çıkan sonuçların paylaşılması içerik analizi sürecini oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan elde edilen veriler MAXQDA Pro 2020 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. MAXQDA nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan metinler için uygun bir analiz programıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Bellek, Etnik Dil

ABSTRACT

THE PLACE OF ETHNIC LANGUAGES IN SOCIAL MEDIA: THE CASE OF ROMEİKA

Sevgi DURSUN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Public Administration

Advisor/ Supervisor: Dr. Alper BİLGİLİ

21/11/2022, 108

Social media has created virtual communities by bringing people with similar characteristics and common interests together. Dec. As a virtual space, people can Decipher and share their own language, identity and cultural characteristics on social media where people come together. Therefore, social media has become a means of transmission as a new memory space. Therefore, with the changing technology, the language, identity and cultural characteristics that we use in physical space have been moved to virtual spaces. This situation is also important in terms of ensuring the visibility of language and cultural characteristics that are in danger of extinction. Based on this point, Romeika's place on social media, which is facing the danger of assimilation in physical space, has been examined. The aim of the study is to determine how social media will contribute to Romeika as a language facing the danger of extinction. The research was designed as a qualitative research method and was conducted using semi-structured interview technique in this direction. Sharing the results obtained as a result of careful preparation, coding and interpretation of the data constitutes the content analysis process. In this context, the data obtained from the participants interviewed within the scope of the research were subjected to content analysis using the MAXQDA Pro 2020 program. MAXQDA is a suitable analysis program for frequently used texts in qualitative studies.

Keywords: Social Media, Memory, Ethnic Language

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Etnik Kimlik	3
2.1.1. Etnik Dil.....	8
2.1.2. İki Dillilik	11
2.2. Bellek Nedir?.....	13
2.2.1. Bireysel Bellek.....	16
2.2.2. Kolektif Bellek.....	17
2.2.3. Bellek ve Mekân	20
2.2.4. Yeni Hafıza Mekânları.....	23
2.3. Sosyal Medya Kavramı	24
2.3.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi	26
2.3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri	28
2.3.3. Sosyal Medyanın Araçları	29
2.3.4. Sosyal Medya ve Kimlik.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZON'UN ETNİK TARİHİ VE ROMEİKA

3.1. Trabzon'un Etnik Tarihine Kısa Bir Bakış.....	35
3.2. Romeika'nın Tarihsel Arka Planı ve Gelişimi	38
3.2.1. Osmanlı Döneminde Romeika ve Rumlar	41
3.2.2. Cumhuriyet Döneminde Romeika ve Rumlar	45
3.2.3. Lozan Anlaşması ve Mübadele	48
3.3. Günümüzde Romeika	52
3.3.1. Romeika Konuşmak.....	52
3.3.2. Romeika Yazmak.....	56
3.4. Medyada Romeika ve Rum Kimliği.....	58
3.5. Romeika ve Rum Kimliği Etnofobisi	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Konusu.....	63
4.2. Araştırmanın Yöntemi	63
4.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	65
4.4. İlgili Literatür ve Alana Katkısı	66
4.5. Araştırmacının Konumu	67

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR/ SOSYAL MEDYADA ROMEİKA

5.1. Fiziksel Mekânda Dilin Edinimi	69
5.2. Fiziksel Mekânda Konuşulan Dil	70
5.3. Sosyal Medya Kullanımı	72
5.4. Sosyal Medyada Romeika ile Katılımcıların Kendini İfade Edebilme Durumu.....	73
5.5. Sosyal Medyada Romeika Kullanımında Hissedilen Duygular	74
5.6. Sosyal Medyada Karşılaşılan Zorluklar	75
5.7. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanılma Amacı.....	77
5.8. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanım Şekli	78
5.9. Romeika'nın Kültürel Öğelerinin Sosyal Medyada Yansıtılması	79
5.10. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanımının Bir Kimlik Temsil Etmesi.....	80
5.11. Romeika Paylaşımlara Gelen Tepkiler.....	81
5.12. Romeika İçerik Üreticilerinin Tanınma Durumu	83

5.12.1. Tanıyorum.....	83
5.13. Romeika Paylaşım Yapan Sosyal Medya Hesaplarının Takip Edilme Durumu	85
5.13.1. Takip Ediyorum	86
5.14. Romeika'nın Medyadaki Varlığı.....	87
5.15. Romeika'nın Gelecekteki Seyri.....	89
5.16. Sosyal Medya Platformlarında Romeika.....	90

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

KAYNAKÇA	100
EKLER	I
EK I TÜRKİYE MÜLKİ İDARE HARİTASI.....	I
EK II SORU/ANKET/GÖRÜŞME FORMU	II
EK III ETİK KURUL İZİNİ.....	III

SİMGELER VE KISALTMALAR

CERN	Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi/Conseil European Paurla Recherche Nucleaire
IV.	Dört
M.Ö.	Milattan Önce
RSS	Gerçek Temel Sendikasyon/Really Simple Syndication
TDK	Türk Dil Kurumu
vs.	Vesaire
%	Yüzdelik Oranı

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Romeika'nın Kültürel Öğelerinin Sosyal Medyaya Yansıtılma Durumu	80
Tablo 2	Romeika İçerik Üreten Üreticilerin Tanınma Durumu Alt Kod Tablosu	83
Tablo 3	Tanınan İçerik Üretici Hiyerarşik Alt Kod Tablosu	84
Tablo 4	Sosyal Medya Hesaplarını Takip Etme Durum Alt-Kod Tablosu	85
Tablo 5	Takip Ediyorum Hiyerarşik Kod- Alt Kod Tablosu	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Trabzon ve İlçeleri	53
Şekil 2	Köknar Köyü	53
Şekil 3	Karaçam Beldesi	53
Şekil 4	Anaso Köyü	54
Şekil 5	Edinilen İlk Dil Hiyerarşik Kod- Alt Modeli	69
Şekil 6	Konuşulan Dil Hiyerarşik Kod-Alt Modeli	70
Şekil 7	Kullanılan Sosyal Medyaya İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Modeli	72
Şekil 8	Romeika'nın İfade Edilmesine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Modeli	73
Şekil 9	Romeika Kullanılırken Hissedilen Duygu Durumu Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	74
Şekil 10	Sosyal Medyada Karşılaşılan Zorluklar Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	75
Şekil 11	Sosyal Medyada Kullanım Amacı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	78
Şekil 12	Romeika'nın Kullanılma Şekli Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	79
Şekil 13	Romeika'nın Bir Kimlik Temsil Etmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	80
Şekil 14	Romeika Paylaşımlarına Tepkiler Hiyerarşik Kod-alt Kod Modeli	81
Şekil 15	Romeika'nın Medya'da Kullanımı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	87
Şekil 16	İleride Romeika Konuşmasının İstenmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	89

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Romeika, geçmişten günümüze aktarılan bir dildir. Ancak geçmişten günümüze geçirmiş olduğu değişimler ile bugün UNESCO tarafından tehlike altında bulunan diller listesinde yer almaktadır. Özellikle Lozan Anlaşması ile Trabzon ve çevre illerinde yaşanan göç fiziksel bir kavram olmaktan öte kültürel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç, dil ve kültürel anlamda bir değişimi başlatmış olsa da esas değişim ulus-devletin inşasıyla ortaya çıkarmış olduğu vatandaşlık kurgusundan kaynaklanmaktadır. Ortak bir kimliğin temsili olan vatandaşlık için hayata geçirilen dil ve eğitim politikaları etnik dillerde bir değişimi başlatmıştır. Cumhuriyet Dönemi dil politikaları ve eğitim politikaları Romeika gibi etnik dillerin kullanımını etkilemiştir. Eğitim dilinin Türkçe olması bir azınlık grup tarafından konuşulan etnik dilleri ve o dillerin kuşaklar arasındaki kullanımında farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan Türkçenin resmi dil ilan edilmesi ile etnik dillerin, resmi dil karşısında önemsiz gibi gözükmesine ve toplum içerisinde konuşulduğunda bir “ötekinin” temsiliyetine neden olmuştur. Tüm bunlara rağmen Romeika ve onun kültürü hala bir kısım konuşucular tarafından konuşularak yaşatılmakta ve sahip olduğu kültür dile getirilerek varlığının sürdürülmesi sağlanmaktadır. Ancak Romeika konuşucuları da kuşaklar arasında farklılıklar taşımaktadır. Genellikle genç kuşak anlayabilen ama akıcı konuşamayan bir gruptur. Genç kuşaktaki konuşamama hali onun geleceğe aktarılmasındaki engellerden biridir.

Bu çalışma fiziksel mekânda hala kullanılan ancak akademik literatürde ve geleneksel medyada bir yeri olmayan Romeika'nın sosyal medyada ne şekillerde kullanıldığı, gerçek mekân ve sanal mekân arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak sosyal medyanın Romeika için önemine, Romeika ve onun kültürünün sosyal medya aracılığı ile ona sağlayabileceği olumlu katkıların neler olabileceğini hedeflemiştir.

Sosyal medya yeni bir hafıza mekânı olan ve kişilerin kendilerine benzer bireylerle etkileşimde kalabildikleri yeni mekânlardır. Bu mekânların içerisinde dil, kültür unsurları oldukça çeşitlidir. Dolayısı ile kişiler kendileriyle benzer kültürel özellikteki insanlarla bir araya gelerek yeni cemaatleri oluşturmuşlardır. Bu da toplumsal hafızaya katılma anlamını taşımaktadır. Romeika açısından bu çalışma sosyal medyada yer alan, Romeika

paylaşım yapan grupların bu dille ilgili paylaşımlarına odaklanarak, oluşturulan içeriklerin Romeika konuşucularının sosyal medyada Romeika'yı kullanması ile ortaya çıkan sonuçların incelemesini hedeflemiştir. Bu sebeple önce geçmişten günümüze olan yolculuğu ardından geleneksel medyadaki yeri ve son olarak sosyal medyada mevcut konumu saptayabilmek için Romeika konuşucuları ile yapılan görüşmelerle bu sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile araştırmacı olarak diğer bir amaç Romeika'yı literatürde görünür kılmak ve bu alana katkı sağlamaktır. Çalışma altı bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm çalışmanın genel hatlarını belirten giriş bölümüdür. İkinci kısım çalışmanın dayanak noktasını oluşturan kavramsal çerçevedir. Üçüncü bölüm ise Trabzon'un kısa tarihini bir özet şeklinde sunan, Romeika'nın tanımı, Romeika'nın dönemsel olaylarla beraber geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm, Romeika yazma ve konuşma pratiklerinin özelliklerinin neler olduğuna ve karşılaşılan temel sorunlara değinilmiştir. Ardından son olarak ise Romeika'nın geleneksel medyadaki yerine, Romeika'ya ve Rum kimliğine dair hangi içeriklerin var olduğuna, yeteri kadar üretilebilen içeriklerin var olup olmadığına değinilmiştir. Dördüncü bölüm ise çalışmanın yöntemidir. Çalışmada hangi analiz ve veri toplama teknikleri ile araştırma yapıldığı, araştırmanın konusu ve soruları, amacı ve önemi, ilgili literatür, alana ne tür katkı sağladığı ve araştırmacının araştırmayı yaparken ki konumuna yer verilmiştir. Beşinci bölüm elde edilen veriler sonucu ulaşılan bulguların ortaya koyulduğu, raporlandığı bölümdür. Son bölüm olan altıncı bölümde ise analiz edilmiş veriler neticesinde sosyal medyanın dile ne gibi katkı sağladığını ortaya koymaya çalışan bir bölümdür.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Etnik Kimlik

Etnisite farklı disiplinlerin alanına girmektedir. Bu sebeple ona ilişkin kuramlar da oldukça çeşitlidir. Özellikle kimi yazarlarca milliyetçilik kavramları ile aynı temelleri paylaştıkları düşünülmektedir. Bu sebeple etnisiteye ilişkin bir değerlendirme yapılırken milliyetçilik kuramlarından destek alınması gerekmektedir (Sağır ve Akıllı, 2004: 6).

Etnisite kavramı milliyetçiliğin kökenine ilişkin yapılan çalışmalarda millet kavramı ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Milliyetçiliğin ortaya çıkış dönemlerine ait üç yaklaşım olan; ilkçi yaklaşım, modernist yaklaşım ve etno-sembolik yaklaşımlara baktığımızda etnik kimlik, etnik bağlar ve etnisite olgusu farklı şekillerde ele alınmıştır. Ancak etno-sembolik yaklaşımın temsilcilerinden olan Smith'e göre yakın bir döneme kadar etnisite olgusu ve onun millet oluşumundaki rolü göz ardı edilmiştir (Smith, 2017: 41).

Milliyetçilik kuramlarından İlkçi (primordialist) yaklaşım millet ve etnik kimlik ilişkisini doğal, biyolojik ve kültürel olarak üç farklı bakış açısıyla ele almıştır. Genel bir ifadeyle bu yaklaşıma göre, millet kavramı eski çağlardan beri var olmuştur ve milletlerin ortaya çıkışlarında belirli şartların gerekli olmadığı ileri sürülmektedir. Doğalcı yaklaşıma göre, etnik kimliklerin de din, dil ve kan bağı gibi unsurları verilidir. Yani geçmişten günümüze kişilerin ve grupların sahip olduğu bu özellikler bellidir ve bu özellikler kişilerin doğumundan önce yani dünyaya gelmesinden önce bellidir. Dolayısı ile millet ve etnik kimlik kavramları birbirleri ile benzerdir. Etnik kimlik kavramı tanımları değiştiren şey farklı dönemlerde ona yüklenen anlam ve tanımlamalardır. Biyolojik yaklaşıma göre etnik bağların kökeni genetik özelliklerde yatarken kültürel yaklaşım, bireyleri topluma bağlayan toplumun alışkanlıkları olduğunu ileri sürmektedir (Özkırmı, 2008: 84-94).

Modernist yaklaşım millet kavramının modern dönemin bir ürünü olduğunu, modern dönem öncesinde bir millet kavramından bahsedilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Millet kavramının ortaya çıkmasını sağlayan şey toplumun geçirmiş olduğu sosyal, siyasal ve

ekonomik gelişim ve değişim süreçleridir (Smith, 2017: 30-34). Tüm bu modernleşme süreci sonucu ortaya çıkan “millet” kavramı için Anderson, “millet hayal edilmiş siyasal bir topluluktur” diyerek millet kavramının kurgulanmış bir kavram olduğu üzerinde durur (Anderson, 2020: 24). Dolayısı ile etnik bağlar dikkate alınmayarak millet tanımlamaları yapılmıştır. Modernist teorisyenlerden Hobsbawm ise, “dil ve etnik köken” gibi kriterlerin merkeze alınarak yapılan genel “millet” tanımlamalarına karşı çıkmaktadır. Çünkü ona göre, bu kriterler değişken ve bulanık niteliktedir (Hobsbawm, 2020: 20).

Etno-sembolistler modernist yaklaşımın tersine etnik bağlar üzerinde durmuşlardır. Ancak modernistlerin savunduğu millet ve milliyetçiliğin oluşumunu sağlayan ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların önemi de reddetmezler. Smith’e göre, modern millet olgusu ve etnisite arasında bir bağ vardır ve modern millet etnik toplulukların çeşitli özelliklerini taşımaktadır (Smith, 1986: 41). Smith, milletlerin oluşumu ve devamlılığını etnik toplulukların sağladığını, bu toplulukların sahip olduğu kültürel kaynaklar (sembol, mit, hatıra, ritüel ve gelenek) sayesinde ortak bir bilinç oluşturulduğunu ve kültürel kaynakların kendilerini diğer gruplardan ayrılmasını sağlayarak kendi sınırlarını çizdiğini ifade etmektedir (Smith, 2017: 36-39).

Etnisite kavramına ilişkin Antik Yunancada kullanılan iki önemli kavram karşımıza çıkmaktadır. Birincisi “Ethnos” ifadesi ikincisi ise “genos” ifadesidir. Fakat bu iki kavramın anlamı birbirinden farklıdır. “Ethnos” bir gruptaki ortak kültürün ifadesi iken “genos” ortak bir soy, kan bağıını ifade eder (Smith, 1986: 46). “Ethnos” ve “genos” arasındaki kültürel ve genetik ayırım yapılmış olsa da etnisite kavramı ortak soy kavramıyla özdeş olarak kullanılabilir. Ancak etnisite genetik açıdan bir ortak soyun ifadesi değildir. Hobsbawm’a göre etnik kökene genetik bir açıdan yaklaşmanın sağlam bir dayanağı yoktur. Çünkü etnik köken bir toplumsal örgütlenme biçimi olduğundan temel esası biyolojik değil kültürelidir (Hobsbawm, 2020: 88). Smith etnisiteyi şöyle tanımlar; “ortak bir soy mitine sahip, ortak bir tarih ve kültürü ile belirli bir toprakla özdeşleşmiş dayanışma duygusuna sahip insan topluluğudur” (Smith, 1986: 57-58). Smith’in ortak soy miti ile kastettiği şey ortak atalara yüklenen anlamlardır. Ona göre, belirli bir zaman diliminde aynı duygulara sahip insanların bir arada yaşaması kültürel bir benzeşme örneği olduğundan “Ethnos” ifadesi ile aynı anlamdadır (Smith, 1986: 49). Yani etnisite biyolojik olmaktan çok kültürel bir kategoridir.

Etnisite ile aynı anlamda kullanılan bir diğer kavram ise ulus kavramıdır. Wallerstein'in "etnik grup" ve "ulus" kavramlarına ilişkin ele aldığı varsayımlara göre etnik grup "kuşaktan kuşağa aktarılan, devlet sınırlarına bağlı olmayan ve bazı sürekli davranış kalıplarına sahip kültürel bir kategoridir". Ancak "ulus" ise "bir devletin sınırlarına çeşitli bağlarla bağlı olan toplumsal-siyasal bir kategori olduğu varsayılır" (Wallerstein, 1993). Ancak Wallerstein'e (1993) göre bugünkü anlamı ile "etnik grup" yerine "azınlık" kavramı kullanılmaktadır. Etnisite kültürel bir niteliğe sahip olsa da etnik toplulukların siyasallaşabilmeleri nedeni ile siyasal alanda "etnik grup" kavramı yerine "azınlık" kavramı ile karşılaşılabilmektedir.

Etnisite kavramının kökeni antik çağa kadar uzanmaktadır. Sağır ve Akıllı'nın aktarımına göre antik çağdan günümüze toplum içerisinde farklı olan kişilerin adlandırılmasına yönelik kullanılmıştır. Antik Yunanda Helen olmayan kişileri tarif etmek için kullanılan kavram daha sonra Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu döneminde resmi din ilan edilmesi ile birlikte etnik sözcüğünün kullanımı da değişmiştir. Artık farklı bir dine mensup kişiler için genellikle pagan, putperest gibi tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalar uzunca bir süre devam etmiştir (Sağır ve Akıllı, 2004: 3).

Sosyal Bilimlerde kavrama yönelik ilk kullanım Amerikalı Sosyolog David Riesman'a atfedilmektedir (Şendeniz, 2020: 33). 1953 yılında kullanılmaya başlanan kavramın sosyal bilimlerdeki geçmişi oldukça yakın tarihlidir. Bu kadar yakın bir dönemde kullanılması ve sonrasında sistemli bir şekilde ele alınmasının temele nedeni Sağır ve Akıllı'ya göre, klasik sosyologların modernizm ile beraber geleneksel kimlik algılarının yıkılacağına dair düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ancak 20.yy.'ın ikinci yarısında Almanya'da yükselen Nazi ırkçılığı ve ABD'de ortaya çıkan siyahi hareket sebebiyle dikkate değer bir konu olarak görülüp üzerindeki çalışmalar yoğunlaştırılmıştır (Sağır ve Akıllı, 2004: 6).

Etnisite kavramı geçmişteki ifadesiyle toplumdaki farklının tanımlanması sebebiyle aynı anlamı taşıdığından bugünde güncel bir konudur. Geçmişte de bugünde azınlık statüsüne sahip gruplar için kullanılan bir kavramdır. Azınlık grupların özelliklerine ilişkin pek çok durumun bugün siyasal bir zeminde ifade edilişi etnik kimlik kavramının güncel kalmasına neden olmaktadır (Yanık, 2015: 134). Etnik kimliklerin siyasal bir zeminde önem

arz etmelerinin temel nedeni ulusal kimlik karşısında ötekileştirilmelerinden kaynaklanmaktadır (Ersoy, 2017: 27-28).

Etnik kimlik kavramını tanımlarken kimlik kavramının içeriğine de değinmek gerekir. Zira “etnik kimlik”, “kimlik” içerisinde yer alan alt bir kategoridir. Türk Dil Kurumu’nun çevrimiçi sözlüğünde kimlik, “sosyal bir varlık olan insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren ona ait özelliklerin bütününe belirten bir çerçevedir” şeklinde ifade edilmiştir. Aynı şekilde “bu özelliklerin bir arada bulunduğunu gösterebilen bir nesnenin” de ifadesidir (Güncel Türkçe Sözlük, 2022). Bu yüzden kimlik bizlerin önemli özelliklerini ön plana çıkararak ama aynı şekilde bizlerin tanınma ve tanıtılmasını sağlayan bir kavramdır. Bireylerin kendilerini tanıma ve tanıtmak için kullandığı kimlik kavramı “Ben Kimim?” sorusuyla başlar. Ancak bu soru ait olunan çevre, grup veya topluluklara aidiyet sebebiyle “Biz Kimiz?” sorusuna evrilir. Zira kimlik hem kişisel hem de kolektif bir nitelik taşır (Ersoy, 2017).

Kimliğin kolektif bir nitelik taşımasını sağlayan şey aynı değerlere sahip kişilerin ortak bir payda da buluşmasıdır. Tarihsel arka planı ile ise ulus-devlet inşasıyla beraber bir ortaklık anlamını kazanmıştır. Bu ortak kimlik öncelikle Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı ile güçlenmiştir. Bunun yanında Sanayi Devrimi ile beraber teknolojiye yaşanan değişimler yazılı basımın gelişimini sağlamıştır. Böylece yayın-basımın gelişimi ile toplumların ortak aidiyetlerinin önem kazanmasına ve bu ortak aidiyetlerin yaratımına neden olmuştur. Anderson’ın ifadesi ile basım teknolojileri sayesinde Latince basılan kutsal kitaplar haricinde yeni dillerle kitaplar basılarak bu dillerin yeni yayın dilleri olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu dillerin görünür olması ile beraber toplumsal gruplar kendilerine benzeyen, ortak dil bağına sahip kişi ve toplumsal grupların farkına varmışlardır. Bir anlamda yalnız olmadıklarını görmüşlerdir. Etkisinin bu denli güçlü olması resmi dil milliyetçiliği üzerinde ortak bir bilincin doğmasını sağlamıştır (Anderson, 2020: 65). Böylece ulus-devletler resmi dil milliyetçiliği üzerine inşa ettikleri ulus-devlet sürecini hızlandırmıştır. En nihayetinde I. Dünya Savaşı sonucunda çok etnili yapılara sahip olan imparatorluklar yıkılmıştır ve yeni kurulan devletler ulus-devlet ülküsü etrafında şekillenerek birey ve grupların kimliğini tek bir ulusa aidiyet ideolojisi etrafında oluşturmuştur.

Ulus-devletin kolektif bir kimlikle yaratmak istemiş olduğu tek tiplilik her zaman mümkün değildir. İçerisinde ister kurulduğu an itibariyle ister daha sonra göç yoluyla olsun kendisinden farklı kültür taşıyan bu yüzden kendisine tehdit olarak gördüğü etnik gruplar bulunur. Bu tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla asimilasyon, entegrasyon gibi araçlara başvurabilmektedir. Şendeniz'e göre kullanılan bu araçlar kültür ve kültür politikalarının birer parçasıdır. Zira etnisite, etnik kimlik, alt kimlik ve üst kimlik gibi sınıflandırıcı kavramlardan bahsedildiğinde aynı zamanda kültür ve kültür politikalarından bahsedilmektedir (Şendeniz, 2020: 59). Bu araçların kullanımına örnek olarak tek bir kültür yaratma stratejisi güden Bulgaristan örneği verilebilir. 1984 yılında Bulgaristan'da Todor Jivkov iktidarının Türklere yönelik başlattığı asimilasyon politikası ile Türkçe adlar kullanmak, Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Artan baskı ve yasaklarla birlikte Türklere yönelik şiddet eylemleri de artmıştır. Yasaklara karşı direnen pek çok Türk Belene Kampında ağır insan hakları ihlallerine maruz kalmıştır. 1984'te başlayan asimilasyon süreci 1989'ta sayıca 300.000'i aşan kişinin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz Bulgaristan örneğinden hareketle kimlik kavramının merkezinde yer alan birey ve gruplar buldukları sosyal ve siyasal çevreden ayrı düşünülemez. Bu yüzden bireylerin kimlik algısı yaşanan zaman ve çeşitli sebeplere bağlı olarak sürekli bir değişim halindedir. Bu durumu Âmin Maalouf "Ölümcül Kimlikler" adlı denemesinde şöyle örneklemeştir:

"... Saraybosna'dan ayrılmayalım daha. Hayali bir anket için düşüncelerimizde orda kalalım. Sokakta elli yaşlarında bir adamı inceleyelim. 1980'e gelirken, bu adam şöyle derdi: "Ben Yugoslavım!", gururla ve gönül koymadan; daha yakından sorulduğundaysa Bosna-Hersek Özerk Cumhuriyetinde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi.

On iki yıl sonra, savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam, hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: " Ben Müslümanım!" Hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bile bırakmış olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanlar gururla Yugoslav olduğunu vurguladığının kendisine hatırlatılmasından hiç hoşlanmadığını eklerdi.

Bugünse adamımızı sokakta çevirsek önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecekti; düzenli olarak camiye gittiğini de belirtecektir, ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliğine katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir”(Maalouf, 2016: 17).

Kimlik, içerisinde bulunan toplumsal süreçlere bağımlı bir şekilde dinamik bir yapıda bulunurken etnik kimlik sabittir. Yani toplumsal süreçlerin içerisindeki değişimler her ne kadar kişiye ait kimlik algısını değiştirirse de etnik kimlik durağandır. Çünkü kişi ve grupların ait olduğu millet özellikleri ve ortak kültürel değerler değişkenliğe dirençlidir. Smith (1986), etnik kimliğin değişimine ilişkin, “Etnisitenin sahip olduğu “mit” ve “sembolik” nitelik sebebiyle oldukça yavaş değişmektedir. Etnisitenin bir kere oluştuktan sonra toplumsal ve kültürel süreçler sonucu ortaya çıkan baskılar karşısında bile kendisini yüzyıllar boyunca aktarabileceğini ancak “etnik düşmanlık” gibi çok nadir durumlarda kesin bir değişim yaşayabileceğinin altını çizer”.

Kimliğin sahip olduğu kolektif nitelik, etnisite ve etnik kimlik yaratımı sürecinde etkilidir. Kısacası fiziksel ve biyolojik özelliklerin merkeze alınması millet ve kültürel özelliklerinin öne çıkarılması sonucu etnisite kavramı yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak daha çok herkesçe kabul edilen tanımlama etnik kökenin soy bağı ile ifade edilmiştir yani genetik ve fiziksel özelliklerin merkeze alınmasıdır. Oysa yukarıda Hobsbawm ve Smith'in etnisite ile ilgili yaptıkları değerlendirmeye baktığımızda etnik kökene genetik açıdan yaklaşılması gerektiği çünkü bunun sağlıklı bir tanımlama olamayacağı vurgulanmıştır.

2.1.1. Etnik Dil

Etno-sembolik kuramcılar için dil oldukça önemlidir. Çünkü dil kültürel sürekliliği sağlamaktadır. Etno-sembolik yaklaşım dili hassas ve bağımlı bir değişken olarak kabul eder. Hem etno-sembolik yaklaşımın kuramcıları hem de modernist kuramcılar dil konusunda özellikle dilin karşılaşılabileceği baskılar sonucunda dilin bir değişime uğrayacağını kaçınılmaz olduğunu ele almaktadır. Dolayısı ile dil bir asimilasyon tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Özellikle bahsi geçen dil içerisinde yaşanan toplumda küçük bir grup tarafından konuşuluyorsa dilin asimilasyonla karşılaşmasını etkileyen iki ana

etken mevcuttur. Bunlar hem etnik grubun çevresi ile olan ilişkisi hem de ulusal ölçekteki siyasal ve ekonomik yapılarla olan ilişkisidir. Özellikle dildeki değişimi etkileyen en önemli şey ulus-devletin ortaya çıkışıdır (Serdar, 2015: 99).

Ulus-devlet ortak bir kimlik, ortak bir bilinç sağlamak için bir resmi dil inşa etmiştir. Ortak kimlik ve ortak bilincin sağlanmasına yönelik öncelikle kendi içerisindeki dilsel grupların etkisini azaltmaya yönelik asimilasyoncu politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda ulus-devlet, eğitim ve dil politikaları ile istenilen makbul vatandaş oluşturma yolunu seçmiştir (Serdar, 2015). Makbul vatandaşın istenilen şekilde oluşturulması için ise etkili yöntem ortak düşünen insanların varlığını amaçlayan eğitim politikalarından geçmektedir. Modern toplumun fırsatlarından yararlanmak, toplumsal hayatta yer edinebilmek için eğitim kaçınılmazdır. Gellner'a göre bu eğitim yerel gruplar da dâhil olmak üzere uzmanlar tarafından verilmelidir. Çünkü artık modern devletin temelinde eğitimciler bulunmaktadır (Gellner, 1992: 70-72). Bu sebeple modern devlette verilen eğitim dilinin de bireylerin toplumsal yaşama katılması için bir ön koşuldur. Ortak eğitim dilinin bireylerin yaşamı için bu denli önemli olması dilsel çeşitlilik gösteren etnik gruplarda kültürel bir asimilasyona neden olmuştur.

Ulus-devletin uyguladığı dil politikaları toplum içerisinde mikro ölçekte kullanılan ve devamlılığı olan etnik diller ile makro ölçekte kullanılan resmi dilleri devletin gerek siyasal gerek toplumsal yaşantısında çeşitli şekillerde karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle ulus-devletin resmi diller haricindeki dillere yönelik uyguladığı dil politikaları daha çok etnik dillerin kullanılmaması gerekliliği yönünde olup tek dil politikaları meşru kılınmaktadır. Tek dil politikaları ile amaçlanan şey ulus-devletin oluşturmuş olduğu tek kimliğin zedelenmemesidir. Bu doğrultuda devletin kurumlarından yararlanmak için resmi dilin kullanılması gereklidir.

Etnisite ve dil arasında doğrudan bir ilişki kurulabilmektedir. Şener bu durumu şöyle değerlendirir; örneğin, A etnik grubuna ait olan grubun ille de A dilini konuşması gerektiği yönünde bir inanç savunulmaktadır. Oysa böyle bir ön koşul sosyal bilimlerde bulunmamaktadır. Ona göre herhangi bir etnik gruba ait olan dil ve kültür tarihsel yolculuğunda değişimlere uğrayabilmektedir. Çünkü toplumlar sürekli bir değişim halindedir (Şener, 2002). Fakat aynı dili konuşan kişileri kendiliğinden bir araya getiren

ortak bir dil herkesi devlet için aynı kimlik altında yer alarak kategorileştirmektedir. Bu da çoğunluğun içinde az bir kesim tarafından konuşulan etnik dilleri değersizleştirmektedir.

Türkiye’de tek dil politikaları ve eğitim politikaları ile etnik dillere yönelik çeşitli politikalar uygulanmıştır. Uygulanan bu politikalar etnik dillerde bir baskı yaratarak dillerin Türk tarihinde çeşitli yasaklarla karşılaşmasına neden olmuştur. Örneklendirmek gerekirse Türkiye sahip olduğu etnik çeşitlilik itibarıyla Kürt, Laz, Rum, Ermeni ve Roman gibi etnik kimliklerin yüzyıllardır beraber yaşadığı bir yer olmuştur. Ancak bu kimliklerin bir parçası olan dilleri ulus-devletin kuruluşu ile birlikte ağır bir baskı altında bırakılmıştır. Bu düşünce İmparatorluk döneminde dile yönelik bir politika uygulanmadığını düşündürebilir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu fetih ettiği yerlerin isimlerini değiştirerek aslında ulus-devletteki gibi kendi otoritesini dilde de göstermiştir. İmparatorluğun dilsel etkinliklerinin belirgin olmaması öncelikle ortak bir kimliğin olmayışına dayandırabiliriz. Çünkü etnik kimlikler ve toplumun geri kalanı yurttaş değil tebaa olarak görülür. Tebaanın da yönetilme biçimi dini gruplara ayrılarak sağlanmaya çalışılmıştır. Osmanlı’da 1876 Kanun-i Esasi ile eğitim kurumlarında anadilde eğitim serbest bırakılmış ancak devlet kadrolarında Türkçe’nin bilinmesi zorunlu kılınmıştır. Yani dile yönelik doğrudan bir uygulama söz konusu değildir. Bu durum 1921 Anayasasında da aynı şekilde kalmıştır (Akbulut, 2012).

Cumhuriyetin kuruluşu ile 1924, 1961 ve 1982 anayasasında Türkçe farklı şekillerde ifade edilse de ortak bir kimliğin temsili olarak anayasa ile güvence altına alınmıştır. Ulus-devlet inşasıyla etnisite ve dil arasında kurulan doğrudan ilişki Cumhuriyet döneminde görülebilmektedir. Türkçe konuşan kişilerin Türk olduğuna dair bir inanç oluşturulmuştur. Bu dönemde dil teorileri oluşturulmuş, diller beraber bir ortak kültür yaratmak amacıyla “İskân Kanunu” çıkarılmıştır. Türkçenin halk arasındaki kullanımının yaygınlaşması ve diğer dillerin görünümünü azaltmak amacıyla “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları düzenlenerek Türkçenin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Latin harflerinin kabulü ile eğitim dili Türkçe olmuştur (Serdar, 2015).

2.1.2. İki Dillilik

İki dillilik “*bilingualism*” terimi ile ifade edilir. “*Bi*” “*iki*” anlamına gelirken, “*dil*” de “*lingua*” olarak kullanılır. İngilizcede “*bilingualism*”, Fransızcada “*bilingualisme*” olarak ifade edilir. Kavrama yönelik tek bir tanımlamadan bahsetmek oldukça zordur. Çünkü iki dillilik olgusunu açıklayan pek çok ölçüt ve yaklaşım bulunmaktadır (Ertek ve Süverdem, 2020: 184). Bloomfield iki dillilik kavramını bireylerin her iki dili ana diline yakın bir şekilde kullanması olarak tanımlar (Ateşal, 2017: 3). Macnamaar, Bloomfield’den farklı bir bakış açısıyla dilin edinim ve öğretim kriterlerini merkeze alarak bir tanımlama yapmıştır. Dilin edinimi ve öğrenilmesi sürecinde “dinleme, konuşma, okuma ve yazma” olmak üzere dört kriter bulunur. Oruç’un aktarımıyla Macnamaar’a göre iki dillilik bireyin ikinci dilde “dinleme, konuşma, okuma ve yazma” becerilerinden en az birine sahip olmasıdır (Oruç, 2016). En yaygın kullanılan anlamı ile iki dillilik, “*birden fazla dil kullanma becerisi*” olarak kabul edilir (Ertek ve Süverdem, 2020: 184). Bu kullanım niceliksel bir durumu ifade ettiğinden kavram çok dillilik ile karıştırılabilmektedir. Çünkü çok dillilik terimi de ikiden fazla dilin kullanılabilmesi anlamına gelmektedir (Ateşal, 2017: 4). Oruç’un iki dillilik tanımlamalarından yola çıkarak yapmış olduğu genel tanımda iki dillilik, birinci ve ikinci dili aynı oranda kullanılabilmesi yeteneğidir ve her iki dili sosyal yaşantısında kullanıp kendini ifade edebilmesidir (Oruç, 2016: 284).

İki dillilik olgusuna yönelik farklı tanımlamalar iki dilliliğin çeşitli şekillerde sınıflandırılmasına neden olmuştur. Oruç, kavramı anlaşılabilir hâle getirebilmek için onu dilin edinme ve öğrenme zamanına, edinme ve öğrenme şekline, kullanım ve hâkimiyetine göre üç gruba ayırmaktadır. Dilin edinme ve öğrenme zamanına göre iki dillilik “andaş iki dillilik” olarak ele alır. Buna göre çocuğun dünyaya geldiği aile ve çevreden her iki dili duyarak büyümesidir. Örneğin, farklı bir etnik kökene sahip bir Türk vatandaşı bu kategori altında değerlendirilebilir. Dilin edinme ve öğrenme şekline göre “doğal iki dillilik” ve “yapay iki dillilik” sınıflandırması yapılır. Doğal iki dillilik bireyin doğumu ile edindiği dillerdir. Ancak yapay iki dillilik bireyin ikinci bir dili eğitim ve öğretim programları yolu ile edinmesidir. Yani sonradan bir öğrenme söz konusudur. Kullanım ve hâkimiyete göre ise “eş değerli ve eş değerli olmayan iki dillilik” şeklinde iki grupta ele alınmıştır. Eş değerli iki dillilik, bireyin her iki dili aynı ölçü ve işlevsellikte kullanması iken, eş değerli olmayan iki dillilik ise her iki dilin farklı hâkimiyet, ölçü ve işlevsellikte kullanılmasıdır (Oruç, 2016).

Toplumsal süreç içerisinde savaş, göç, sosyal ve ekonomik değişimler, küreselleşme, teknolojik yenilikler, kitle iletişim araçlarının sürekli bir değişim içinde yaygınlaşması, internet vs. gibi gelişmeler bireylerin kendi toplumları dışındaki insanlarla olan etkileşim hızını sürekli artan şekilde etkilemiştir. Bireylerarası ve toplumlararası mesafelerin kısalması dilsel etkileşimlere neden olmuştur. Mevcut etkileşim sayesinde toplumlar dünyanın küreselleşme hızına ayak uydurabilmek için evrensel olarak nitelendirilen İngilizce gibi pek çok dilin öğrenilmesi için bu dilleri kendi eğitim sistemlerine bütünleştirerek iki dilli eğitim modellerinin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu iki dillilik türü yapay niteliklidir. Oysa toplum içerisinde bulunan bu gruplar doğal iki dilli olabilmektedir. İki dillilik yukarıda saymış olduğumuz türleri ile oldukça çeşitlidir. Bu sebeple her daim aynı özelliklere sahip bir şekilde karşımıza çıkmamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa'nın imparatorluk deneyimleri devlet içerisinde birden fazla dilin konuşulduğunu, etnik dillerin sayıca fazla olduğunu göstermiştir. Avrupa'da 19.yy'a kadar görülen iki dillilik olgusu bireylerin kutsal metinleri Latince olarak okuması ve kendi dillerini konuşup, yazabilmeleri iken basım teknolojilerindeki değişim ile yayın dilleri olgusunun doğması Latincenin geri planda kalmasına, bazı dillerin statüsünün değişimine ve bir dil piyasası oluşumuna neden olmuştur (Anderson, 2020). İmparatorlukların çöküşüyle birlikte ulus-devletlerin doğması sonucu çok dillik yerini tek dil ve resmi dil ideolojisine bıraktıysa da ulus-devlet kendisinden sınırca uzak olan ancak kendi kurallarının geçerli olduğu hâkimiyeti altında bulunan sömürge ülkelerinde de kendi dilinin hâkim olmasını istemiştir. Bu durum aslında dilin görünmeyen ancak varlığı ile bir bölge ve sınır oluşturabilecek kadar güçlü bir araç olduğunun kanıtıdır. Ancak Ateşal'a göre toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için devletler tek resmi dillilik yerine resmi iki dillilik hâline yer verebilmektedir. Her iki dil uygulamasında iki dillilik görülmektedir (Ateşal, 2017: 9). Sömürge ülkelerindeki iki dilli yaşam günümüze kadar süregelen bir durum halini almıştır. Sömürge ülkelerindeki iki dillilik haline belirgin şekilde Afrika ülkelerinde görebilmek mümkündür.

İki dillilik temel düzeyde iki şekilde sınıflandırılır. Bunlardan ilki bireysel iki dillilik ikincisi ise toplumsal iki dilliliktir. Bireysel iki dillilik, bir dilin kullanılması ve ediminin kişilere göre farklılık göstermesidir. Toplumsal iki dillilik ise sosyal çevre ve toplumun şartlarıyla ilişkili olan türdür. Toplumsal iki dilliliğin en belirgin örneği bir toplum içerisinde

onlardan farklı bir başka, dil ve kültürle yaşayan ama aynı zamanda yaşadığı toplumun özellik ve şartlarından da kopuk olmayan etnik gruplardır. Etnik gruplar kendi dilleri ve yaşadıkları toplumun dilini aynı anda konuşurlar (Ertek ve Süverdem, 2020: 187-188). Romeika konuşan gruplar için resmi dil ve ilk konuştukları dili beraber kullanmaları, aynı zamanda toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuksal kural ve şartlarından kopuk olmamaları onları toplumsal iki dilli yapar. Bireysel iki dillilik açısından ise elbette her Romeika konuşucusu akıcı bir şekilde hem Romeika'yı hem de Türkçeyi konuşamamaktadır. Bu akıcılık özellikle yaşlı gruplarda Türkçe'nin akıcı konuşulamaması, genç kuşakta ise Romeika'nın akıcı konuşulamaması ile karşımıza çıkar. Ancak yaşlı kuşakla büyüyen çocuklar için de Romeika'nın akıcı bir şekilde konuşulduğu da görülebilir. Bu yüzden bireylerin iki dillilikleri birbirlerine göre farklılık gösterebilir.

İki dillilik hali sadece dille ilgili olmayıp aynı zamanda kültürel kimliklerle de ilişkilidir. Çünkü iki dilli toplumlarda ya ilk konuşulan dilin kültürü ya da ikinci dilin kültürü kabul edilir. Eğer kişiler ve toplumsal gruplar birinci dilin kültürünü benimserse tek kültürlülük, ikinci dilin kültürünü benimserse diğer kültür bir asimilasyon sürecine girer (Golynskaia, Hançer ve Kaya 2010: 109-110). Romeika konuşan gruplar için bu durum kültürel kimliğin asimilasyona uğramasını doğurmuştur. Çünkü Romeika'nın kullanımı, kimliğin ifade edilişi, kültürü geçmişteki olaylara bağlı değişmiş ve toplumun baskın kimliği içerisinde erimiştir.

2.2. Bellek Nedir?

Atik ve Erdoğan'a göre, bellek, geçmişle gelecek arasında köprü kuran ve geçmişteki bireysel ya da toplumsal olay, anı, deneyim ve değişimlerin bugüne aktarıldığı yerdir (Atik ve Erdoğan, 2014: 2). Bu yüzden bellekten bahsedebilmemiz için öncelikle bir geçmişin varlığı ve bu geçmişin var olduğumuz zaman dilimi yani şu an içerisinde bulunması gereklidir. Ancak bu geçmiş sadece kişilere özgü değerlendirilmemelidir. Bu alanda çalışmalar yapan Halbwachs (2018), "Kolektif Bellek Kuramı" ile belleğin nörolojik ve psikolojik bir kavramdan da öte sosyal bir olgu olarak ele alır. Bellek, ortak deneyimlere sahip toplumların veya toplumsal grupların da geçmiş ve geçmişe dayanan bir dizi toplumsal ve siyasal ilişkileri içerisinde barındıran sosyal bir olgudur. Bu ilişkilerin geçmişle olan bağlarının bugünden kopuk olmaması sadece devlet içerisindeki ilişkileri değil aynı şekilde

uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynamaktadır. Sancar'ın örneklendirmesi ile Avrupa Birliği'ne girebilmenin ilk koşulu devletlerin kendi geçmişlerine ait sorumluluklarını kabul etmesidir (Sancar, 2016: 72). Sonuç olarak geçmiş hiçbir surette bugünden kopuk bir şekilde karşımıza çıkmamaktadır.

Bellek kavramının önemli hale gelmesi ve bugünle bağlantılı şekilde karşımıza çıkmasının toplumlar açısından temel nedeni geçmişle hesaplaşma isteğidir. Mithat Sancar bu konuyu geçmişle hesaplaşma teorisi ile açıklamaktadır. Ona göre; geçmişle hesaplaşma kavramının giderek önem kazanması ve evrenselleşmesi insan hakları ihlallerinin yaşandığı diktatörlük rejimlerinin çöküşü sonrasında toplumların barışı yeniden nasıl inşa edebileceği soruları üzerinden 80'lerin sonlarında gerçekleşmiştir (Sancar, 2016: 16). Bellek kavramının evrenselleşmeye başlaması yeni rejimlerin geçmişe dönük bakış açılarında yaşanan farklılıkla gerçekleşmiştir. Çünkü geçmiş, toplumsal bellekte var olsa da devletin yönetim şekline, biçimine ve geçmişe yönelik uyguladığı politikalara bağlı olarak topluma, toplumun sahip olduğu hafızadan farklı bir şekilde sunulabilmektedir.

Ulus-devlet açısından devletin sahip olduğu geçmiş kahramanlaştırılıp, tek ve doğru geçmişin kendi ulusal kimlik üzerine inşa etmiş olduğu geçmiş olduğu inancı yaygındır. Sancar'a göre, geçmişin doğrular üzerine kurulu olduğu fikrinin topluma yerleştirilmesi geçmişe yönelik sorgulamaların önüne geçilmek üzere vardır. Sorgulamaların önüne geçmek ve var olan hafızayı değiştirmemek için gerek medya gerek hukuksal araçlar ve de resmi tarih tezleri inşa edilip kullanılarak çeşitli yöntemler uygulanır. Bir çeşit inkâr yöntemi olarak kabul edebileceğimiz bu uygulamalar pek çok devlet tarafından günümüze kadar uygulanmıştır. Eğer geçmişte negatif olaylar varsa bu uygulamalar tercih edilir. Çünkü hiçbir toplum kolay kolay geçmişte bir haksızlık yapıldığını hatırlatmak istemez bu yüzden bir unutma kültürünü oluşturur (Sancar, 2016: 50). Totaliter rejimler açısından ise toplum belleğini silmeye yönelik uygulamalar daha sistemli ve daha sert uygulamalarla karşımıza çıkar. Bu uygulamalara Connerton, geçmişte tanık bırakılmaması gibi sert uygulamaları örnek verir (Connerton, 2019: 30). Özellikle diktatörlük yönetimlerindeki geçmiş ilişkisi bir bastırma ve unutma politikası üzerine kurulu olduğundan yönetimlerin çökmesi unutma kültüründen hatırlama kültürüne geçiş sürecini hızlandırmıştır.

Bellek yapısı gereği aktiftir, içerisinde barındırdığı anıları üç eylemle öne çıkarır. Bunlar; hatırlama, unutma ve yeniden hatırlamadır. Hatırlama, toplumların içerisinde barındırdığı anıları, olayları ve kendine özgü aidiyet bağlarını şimdiye ve geleceğe aktarabilmesidir. Hatırlama eyleminin gerçekleşebilmesi için hatırlama figürlerinin var olması gerekir. Bu figürler gelenek, görenek, bayram ve ayinler vs. olabilmektedir. Unutma, belleğin çeşitli engellerle karşılaşması sonucu yaşanan olayların ve anıların kesintiye uğrayarak yok olma sürecine girmesidir. İnsan yapısı gereği unutma eylemine daha yatkındır. İnsan geçmişteki anılarla ilgili bir unutma yaşayabilmektedir ancak Halbwachs'a göre geçmişimizin hiçbir parçası tam olarak yok olmamaktadır. Ona göre, geride hep bir iz vardır ve biz bu izlere toplumun belleğine başvurarak ulaşabiliriz (Halbwachs, 2018: 93). Yeniden hatırlama, geri getirilmesi artık mümkün olmayan geçmişin geri çağrılarak yeniden bellekte var olması ya da canlandırılmasıdır. Buna yönelik olarak yeniden hatırlama eylemi millet, kimlik, etnisite ve vatandaşlık gibi bağların önemli olduğu ulus-devletlerde şimdinin ve geleceğin tasarlanmasında kullanılan bir araçtır (Şendeniz, 2020: 56-57).

Belleğin sahip olduğu bu üç eylemin gerçekleşmesi için zaman ve mekânın gerekliliği söz konusudur. Bellek ve zaman ilişkisinde öncelikle “geçmişten” bahsedilmektedir. Ancak geçmişin de bellekte yer edinebilmesi için Assmann'a göre iki koşul gereklidir. Öncelikle geçmişten geriye deliller yani izler olmalı ve bu izler bugünün perspektifinden bakıldığında karakteristik farklılıklar içermelidir. Assmann bu duruma dilde yaşanan değişimleri örnek verir. Dildeki değişim bu dili konuşan kişiler tarafından fark edilmeden, yavaş bir şekilde gerçekleşmektedir (Assmann, 2018: 40). Dolayısı ile dilde yaşanan değişimle beraber geçmişle bugün arasında belirgin farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bellek her ne kadar büyük oranda geçmişle ilişkili olsa da Atik ve Erdoğan'ın (2014) bellek tanımlamasını dikkate aldığımızda belleğin geçmiş ve gelecek arasında bir köprü olması, belleğin sadece geçmişle değil gelecek ve şimdi ile bağlantıda olduğunu göstermektedir.

Bellek ve mekân ilişkisinde ise anılar ve olaylar öncelikle bireyin beyinde yer alır çünkü beyin bireysel bellekteki mekândır. Toplumsal bellekte ise mekânlar aidiyet bağının olduğu yerlerdir. Bu mekânlar yaşadığımız ülkeler gibi sınırları belli olan yerler olacağı gibi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan sanal mekân adını verdiğimiz sosyal medya platformları da olabilir. Nitekim ortaya çıkan bu platformlar zaman açısından da şimdinin ve geleceğin yeni mekânlarıdır (Atik ve Erdoğan, 2014). Kolektif bellek ve

mekân ilişkisinde Halbwachs, kolektif belleğin mekânsal bir alanda var olduğuna ve geçmişin yeniden canlanabilmesi için bellek mekâna bağımlıdır. Yani mekânsız bir bellek düşünülmemelidir (Halbwachs, 2018: 174).

Belleğin zaman ve mekâna olan bağımlığındaki en önemli aktarım aracı kültürdür. Toplumlar hatırlama, unutma ve yeniden hatırlama eylemlerini kültür zemini üzerinde gerçekleştirir. Çünkü bellek dün ile bugünü birleştirirken bunu kültür sayesinde gerek sözlü gerekse de yazılı bir şekilde gerçekleştirir. Kültür Assman'a göre kişilere "biz" kimliği kazandırır (Assman, 2015: 23). Şendeniz'e göre ise kültürün bellek ve aidiyet ilişkisinde karşımıza çıkardığı en önemli şey dil temellidir. Çünkü ona göre dilde meydana gelen herhangi bir değişim doğrudan belleğe etki ederek onun da değişmesine neden olur. (Şendeniz, 2020: 60). Romeika için bugün bu durum mevcuttur. Çünkü dil her ne kadar kuşaklar boyunca günümüze ulaşmışsa da bugün Romeika ve onun kimliğine ilişkin belirgin şekilde farklılıklar mevcuttur. Dilin bellek üzerindeki bu derecede var olan önemi devletler için büyük önem arz etmektedir. Devletlerin özellikle kendi toplumunun bütünlüğü ve elbette ki kendi sürekliliklerini korumaları için ortak bir bellek yaratma ülküsü dil ve tarih gibi kültür unsurları ile gerçekleşir. Resmi dil ve resmi tarih bu doğrultuda devletler tarafından oluşturulmaktadır. Devletlerin ortak bir kimlik ile ortak bir bellek yaratma arzusu, yerel grupların sahip olduğu kimlik ve belleklerini yok sayması olarak kabul edilebilir. Bu yüzden yaratılan baskın kültür içerisinde etnik kültürler kaçınılmaz şekilde etkilenmektedir.

2.2.1. Bireysel Bellek

Bireysel bellek Connerton'a göre "konusunu bir kimsenin yaşamöyküsünden alan anımsama eylemi ve kişisel geçmişe gönderme yapan bellektir" (Connerton, 2019: 42).

Geçmişte yaşanan olay ve hatıraların anımsanması için öncelikle birey kendi belleğine başvurur. Fakat bireyin belleği her zaman bellekteki olayların anımsanması için yeterli olamamaktadır. Halbwachs bu durumun belleğin asla bireysel olmamasına bağlar. Çünkü ona göre insan yaşamı boyunca yalnız değildir. Bu yüzden bellekteki anılar başkalarının da dâhil olması ile onlar tarafından hatırlatılır. Örneğin; çocukluk anılarımız çevremizde bizden yaşça büyük insanlar tarafından hatırlatılarak anımsanmaya çalışılır. Zira pek çok anı bellekte belirgin bir şekilde yer almamaktadır. Bu yüzden bireysel bellek vardır

ancak Halbwachs'ın ifadesi ile anılarımız kolektif olduğundan bireysel bellek kolektif bellek olmadan tanımlanamaz (Halbwachs, 2018: 30).

Halbwachs'ın bireysel belleğin sosyalizasyonla ilişkili olduğu ve kolektif bellekle iç içe olduğuna dair düşüncesine aynı paralellikte bireysel bellekte var olan anılara ilişkin Assmann ise bireysel olanın sadece algılarımızın olduğunu anılarımızın ise kolektif nitelik taşıdığı üzerinde durur. Çünkü ona göre “algılar vücudumuzla sıkı bir ilişki içindedir” anılar ise kaçınılmaz olarak “içerisinde bulunduğumuz çeşitli grupların düşüncelerinden kaynaklanmaktadır” (Assmann, 2018: 46). Öyle ki sahip olduğumuz düşünce ve fikirler salt olarak bize ait değildir. Fikir ve düşüncelerimizi etkileyen şeyler aslında yaşadığımız toplum yahut daha da daraltırsak içerisinde olduğumuz, bulunduğumuz toplumsal gruplardır. Yani düşünce ve fikirler yaşanılan toplum ve gruplardan ayrı düşünülemez. Bu da kolektif bellek ve bireysel belleğin sıkı bir ilişki içinde olduğunun göstergesidir (Halbwachs, 2018).

Her ne kadar bireysel bellek kolektif bellekten yaralansa da Halbwachs hatıraların geri getirilmesi için sadece kolektif belleğin yeterli olmadığını da üzerinde durur. Eğer kişiler o gruptan ayrılmışlarsa artık kolektif bellekle ortak noktaları kalmamıştır. Bu yüzden ona göre kişilerin diğer belleklerle bağlantıda olması gerekir (Halbwachs, 2018: 40). Bireysel belleğin gruptan kopuşu onun hatıralara erişiminde sorun yaratmaktadır. Gruptan kopuşla beraber bireysel bellekte unutma başlar ve bu unutma sadece bireyde değil grubun kendi içerisinde de hissedilir. Bunun da nedeni aslında grup var olduğu sürece bireysel bellek var olmaktadır. Elbette ki birey pek çok grubun üyesidir. Herhangi birinden yaşanan kopukluk bireysel bellekteki hatıraların unutulması sonucunu doğurur (Halbwachs, 2018).

2.2.2. Kolektif Bellek

Kolektif bellek yani diğer adıyla toplumsal bellek/hafıza, toplum üyelerini ortak payda altında toplayan bir bellek türüdür. Kolektif bellek, toplumsal grupların geçmişte yaşadıkları ortak deneyimlerin yaşatıldığı yerdir (Atik ve Erdoğan, 2014). Grupların ortak deneyimi geçmişin eş zamanlı yaşanması anlamına gelmemektedir. İnce'ye göre kolektif bellek ortak deneyimlerin eş zamanlı yaşanmasıyla değil geçmişe ait bilgilerin aktarımı ile de var olur. Bu bilgini aktarımını sağlayan şey aile, sosyal gruplar ya da kitle iletişim araçları olabilir. Bilginin aktarımı ile kolektif bellek zamanla oluşmaya başlar (İnce, 2010: 11). Bu

bilginin aktarılması geçmiş hatırlatılır. Kolektif bellekte hatırlama eyleminin gerçekleşmesi neticesinde toplum ortak payda da buluşur. Hatırlama ediminde yaşanan bilgi akışı kimi zaman sözlü bir şekilde olabileceği gibi kimi zaman da yazılı ya da kitle iletişim araçları ile gerçekleşebilir (İnce, 2010).

Geçmişe ait bilgilerin ortaklığı birey ve toplum/ grup kimliklerinin oluşumuna kaynaklık eder. Grupların yahut toplumun sürekliliği bu zemin üzerine inşa edilir. Ulus-devlet inşasında da ortak bir kimlik oluşturabilmek, toplum bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlamak amacıyla ulus-devlet ortak bir hafızaya ihtiyaç duyar bu yüzden ortak olan duygular ve aidiyet bağları öne çıkarılır. Ulus-devlet için ortak hafızayı oluşturmanın en önemli aracı resmî bir tarihin varlığıdır. Ulus-devlet gereksinim duyduğu her anda resmî tarihi sürekli bir biçimde düzenleyebilmektedir (İnce, 2010: 13). Halbwachs resmî tarih yerine milli tarih kavramını kullanarak şu tanımlamayı yapar; “bir milletin hayatını değiştiren olayların sadık özetidir”. Ancak bu tarih yalnızca vatandaşları ilgilendirir (Halbwachs, 2018: 94). Resmî tarih ile yaratılmak istenen belleğin muhatapları da vatandaşlık bağı ile devlete bağlı olan bireylerdir. Başkaya’ya göre resmî tarih siyasi niteliktedir. Dolayısı ile resmî tarih taraflıdır. Çünkü ona göre resmî tarih hâkim iktidarlarca kurgulanmış ve toplumdaki var olan hafızayı değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için bazı olaylar önemli gösterilip öne çıkartılırken bazı olaylar ise önemsiz gösterilerek bu olayların geri planda kalması istenmektedir. Gerçek tarihe ulaşılmaması için ise resmî tarih yasalar ile güvence altına alınmaktadır. Resmî tarih ile ortak kahramanlar yaratılır ve toplumsal bellekte geçmiş şanlı bir şekilde anılmaktadır (Başkaya, 2019).

Geçmişin ortaklığı ile kolektif bellek yaratımının en önemli araçları kültür ve medyadır. Assmann ortak bilgi ve ortak belleğe katılımı ortak dil ve ortak simgelerin varlığına dayandırmaktadır. Ortak simgeler yani toplumların sahip oldukları “dans, gelenekler, giysiler, yeme ve içme” gibi ortaklığı belli eden simgesel olan her şey ortak bir kültürü oluşturur. Kültür sayesinde ortak bir kimlik ve ortak bir bellek yaratılarak bu kimliğin kuşaklar boyu aktarımı sağlanmaktadır (Assmann, 2018: 149). Kültür bireylerin içerisinde yaşadığı toplumu şekillendiren, toplumu diğer toplumlardan belirgin şekilde farklı kılan, toplum ve bireyler için bir kimlik belirteçidir. Kültürün bu denli önemli olmasının nedeni sahip olduğu bağlayıcı ve bütünleştirici yapısıdır. Hangi kültür olursa olsun toplum üyelerini ortak bir payda etrafında toplar ve şekillendirir (Atik ve Erdoğan, 2014).

Toplumların sahip olduğu kültürel bağlar ortak bir belleğin kurucusu ve devam ettiricisidir. Çünkü kültür geçmişin hatırlanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu noktada kültürün parçalarından olan anma törenlerine ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Çünkü hem resmî tarih için hem de toplumsal gruplar için geçmişteki olayların yeniden resmedilmesi sağlanarak belleğin canlı tutulması amaçlanır. Connerton'a göre anma törenlerinin yeniden hatırlatılmasını sağlayan şey anma törenlerinin takvimsel bir döngüye bağlı olarak kutlanmasıdır. Sürekli aynı tarihte kutlanan anma törenlerine katılan kişilerin o zamanın içerisinde olmaları hissettirilir. Peki anma törenlerinde sadece geçmiş mi hatırlatılır? Esas anımsatılan şey nedir? Connerton'a göre esas anımsanan şey ana anlatının temsili olan kimliktir (Connerton, 2019: 115-121). Resmî tarih için Connerton'ın değindiği kimlik hatırlatılması her şeyden önemlidir. Çünkü geçmiş bir kimlik üzerinden aktararak anlatılmaktadır.

Medyanın kolektif bellek üzerindeki etkisine baktığımızda ise kendisine özgü söylem ve araçları ile toplumların belleğini şekillendirme gücüne sahiptir. Toplumdaki kültürel farklılıkları eritebilecek, ortak bir kültür oluşturarak kolektif bir bellek yaratabilmektedir. Özellikle kitle iletişim araçları bu noktada oldukça etkilidirler. Gerek olumlu gerek olumsuz yönde ortak bir bellek yaratabilmektedirler. Olumlu anlamda geleneksel medya araçları ve internet ile birlikte ortaya çıkan sosyal medyada gelenek, görenek, anılar ve ritüellere ilişkin ortak olan her şey organize olabilmektedir. Olumsuz anlamda ise bir topluma ait olmayan bellek ve kültür bu medya türlerinde gösterilebilmektedir (Atik ve Erdoğan, 2014).

Geçmişin ortak bir şekilde hatırlanması, aktarılması ve kolektif belleğin işleyişini Assmann, toplumsal hatırlamanın biçimleri olarak ele aldığı kültürel bellek ve iletişimsel bellek türleri ile ele alır. Kültürel bellek Assmann'ın tanımıyla “gündelik olmayan anı ve olayları hatırlatan organdır” (Assmann, 2018: 67). Dolayısı ile ona göre kültürel bellekteki geçmiş oldukça eski döneme dayanan köklü bir geçmişi temsil eder. Connerton gibi o da anma törenleri üzerinde durmaktadır. Çünkü geçmiş bayram, tören ve ritüeller gibi kültürel bellekte önemli olan biçimler sayesinde aktarılır ve onlar sayesinde bellek sürekli bir biçimde canlı tutulmaktadır. Çünkü tüm bu hatırlama biçimleri bir tekrara dayanmaktadır. Özellikle yazısız kültürlere sahip topluluklarda bayram, tören ve ritüeller birer örgütlenme biçimleridir (Assmann, 2018: 64-65). İletişimsel bellek ise kültürel belleğin aksine yakın

geçmişe dair olayları kapsamaktadır. Dolayısı ile anılar zamansal olarak dar bir zamanda var olmaktadır. Aktarıcıları bu zaman diliminde yaşayan kişilerdir. Assmann'a göre bu sebeple iletişimsel bellek aktarıcıları ile sınırlıdır. Aktarıcıları sayesinde kendisinden sonraki kuşaklara olaylar aktarılmaktadır (Assmann, 2018: 58).

2.2.3. Bellek ve Mekân

Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlüğünde mekân; “Yer, bulunulan yer, ev, yurt ve uzay” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu_ mekân nedir, 2022). Belleğe ilişkin tanımlama yaparken hafızanın zaman ve mekândan ayrı düşünülemeyeceğini çünkü belleğin zaman ve mekânla var olduğuna değinmiştik. Düşünceler tarihinde de zaman çok önemli bir tartışma konusu ve tam olarak tanımlamayan bir olgu iken mekâna olan ilgi geri planda kalmıştır. Ancak 20.yy.'ın ortalarında mekâna ilişkin tanımlamalar genişletilmiştir. Mekân coğrafya, mimarlık gibi pek çok dalın konusu olmuştur. 1960'lı yıllardan sonra yaşanan sosyal hareketlilik ile mekân, sosyal bilimler alanında sosyal, siyasi ve ekonomik koşullara bağlı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Özkaya, 2019).

Mekâna ilişkin ilk yaklaşımlar mekânın matematiksel olarak hesaplanabilen, hacimsel bir anlam ifade ettiği yönündedir. Mekânın birey dışı bir olgu olduğu kabul edilir (Özkaya, 2019). Toplumsal koşullardan bağımsız olarak ele alınan mekân kavramı Lefebvre tarafından eleştirilmiştir. Ona göre mekân, sosyal, siyasal ve ekonomik koşullarla şekillenen ve toplumsal gruplar tarafından yeniden üretilen çok yönlü bir kavramdır. İnsandan ayrı düşünülmemesi gereken mekân toplumsal ilişkilerin var olduğu yerlerdir (Lefebvre, 2020: 402). Toplumsal ilişkiler ile anlam bulan mekân günümüz teknolojileri ile yeniden üretilmiştir. Bu alanlar sanal alanlar olup insan ilişkilerinin yeniden kurulduğu, grup ilişkilerinin yeniden örgütlendiği yeni mekânlardır. Bu mekânlar artık bellek aktarımlarının da yapıldığı yeni yerlerdir.

Bireylerin mekânla kurduğu ilişki onların mekânı anlamlandırmasıyla ulus, memleket ve memleketin uzantısı olan hemşehrilik biçimleri ile karşımıza çıkar. Ulus olma bilinci ile mekâna yüklenen anlam daha kapsayıcı ve geneldir. Ulus öncelikle sınırları belli olan fiziksel bir mekânın varlığı/paylaşımı ve beraberinde bu fiziksel mekâna olan bağlılık

hissi ile anlam bulur. Ulus devlet inşası ile bireylerin mekâna olan bağımlılığı o ülke sınırları içindeki sosyo-kültürel değer ve ortak inançlar çerçevesinde oluşturulur (Şendeniz, 2020).

Fiziksel bir mekâna dönüşen ve o yerin bir kimlik kazanması ile ulusa atfedilen vatan olgusu bir noktada memleket olarak da algılanabilmektedir. Ancak memleket kavramı o yere ilişkin sınırları bulanıklaştırmaktadır. Kurtoğlu'nun ifadesi ile “memleket” özellikle Türkiye’de insanların coğrafi bir mekânla bağ kurabildiği en kapsayıcı tahayyüldür. Ancak anavatan olarak adlandırılan memleket kavramı her zaman ulusla aynı anlama gelmez. Ona göre memleket ata toprağı olarak sayılan dar bir alana sahip olan aile toprağının temsili de olabilir (Kurtoğlu, 2005). Bu yüzden memleket kavramı hem vatana ilişkin hem de kişilerin etnik kökenlerinin bir ifadesi olabilmektedir.

Hemşehrilik ise ortak bir coğrafyada yaşamış veya yaşayan kişilerin ortak duygulara sahip olması sonucu birbirlerini tanımladıkları bir ilişki ağıdır. Kurtoğluna göre bu ilişki coğrafi alanın merkeze alınması ile bazen kişilerin birbirlerinin sahip oldukları fiziksel görünüş ve konuşma biçimi gibi özelliklerin dikkate alınması ile nitelendirilebilir (Kurtoğlu, 2005). Bu gibi özellikler bazen önem arz etse de hemşehrilik esasen coğrafi uzaklıkla ilişkili bir kavramdır bu yüzden genel itibari ile memleket kavramının ikinci anlamı olan ata toprağı ile ilişkilidir. Çünkü ata toprağı ile kastedilen de ortak olan bir coğrafi mekânın uzaklığıdır ve bu sebeple hemşehrilikte bir bakıma uzak olma halidir. Şendeniz’e göre memlekette uzak olma hali özellikle farklı etnisite, dil veya dinsel cemaatten olan kişiler arasında hatırlama görevini sağlayabildiğinden önemli bir durumdur (Şendeniz, 2020: 69).

Bellek ve kimlik açısından yaşanan fiziksel mekâna uzaklık, mekânlar arasındaki bir değişimle yani göçle mümkündür. Göç olgusunun hemen hemen pek çok türü mekân üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olup, o yerin gerek demografik gerek sosyo-kültürel kodlarını değiştirebilmektedir. Bir insan topluluğunun göçü basit olarak bir nüfus hareketliliği olarak değerlendirilemez çünkü göç eden insan topluluğu göç eylemini gerçekleştirdikten sonra fiziksel mekâna kendi kültürünü de getirmiş olur. Bu kültür içerisinde gelinen yerden farklı olarak bir kimlik ve bellek taşır. İç göç olgusu ile mekâna ilişkin bir değerlendirmede bulunduğumuzda özellikle kentler arasında ve kırdan kente doğru yapılan göçlerde insanlar kendi ortak değerlerine sahip olan memleketlileri yani hemşehrilerinin ve akrabalarının bulunduğu alanlarda yaşama arzusu duyarlar. Hemşehrileri

ile bir arada olma isteği hem ortak değerlerin sürdürülmesi hem de göç edilen yerde güvene duyulan ihtiyaç kaynaklıdır (Şendeniz, 2020). Bu bağlamda özellikle şehirler içerisinde aynı etnik kökene sahip olan topluluklar, bir mahallenin veya bir semtin kendi kökenleri ile anılmasını sağlayabilmektedir. Örneğin; bir Rum Mahallesi, Roman Mahallesi yahut bir Laz Mahallesi vs. iç göç olgusuna paralel bir şekilde dış göç olgusu da aynı etkileri fiziksel mekâna taşımaktadır nihayetinde her iki göç olgusu ile fiziksel mekâna farklı kimlik, bellek ve kültür ürünleri dâhil olmaktadır. Göç eden insan toplulukları göç edilen yerde karşılaşmış oldukları kültürleri benimseyerek kendi kültürlerini asimile edebilir yahut tıpkı aynı etnik kökenlerin bir arada yaşadığı mahalle örneğinde olduğu gibi benzer kültürel kodlara sahip alanlara göç ederek kendi kültürel sürekliliğini devam ettirebilir. Göregenli ve Karakuş'a göre göç edenlerin ve göç edilen yerdeki kişiler için göç bir dönüşüm sürecini başlatır. Bu dönüşüm kamu görevlilerine sorumluluk yüklediğinden göç politik bir doğaya sahiptir (Göregenli ve Karakuş, 2014: 111).

Göçün politik doğası iç ve dış göç olgusundan da önemli bir şekilde karşımıza bazı durumlarda zorunlu göç kavramını çıkarır. Zorunlu göçte de fiziksel mekânlar arasında bir değiş- tokuşun yaşandığı görülür. Ancak bu göç grupların isteğine bağlı olarak gerçekleşmeyen, grupların isteği dışında savaş, şiddet ve anlaşma gibi sebeplere bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye bağlamında 1923 yılında Lozan Barış Anlaşması çerçevesinde Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ile hem Yunanistan hem de Türkiye'de yaşan Türk ve Rum halklarının zorunlu göçe tabi tutulmasıyla sadece bir fiziksel mekân değişikliği gerçekleşmemiştir. Mübadele ile Türk ve Rum Halkının mekâna ilişkin bellek aktarımları da değişime maruz kalmıştır. Bu yüzden her iki halk göç ederken fiziksel mekânların değişiminin yanında bellek ve kültürel değişimlerle de karşılaşmak durumunda kalmıştır. Bu göç örneği göz önüne alındığında mekân ve bellek ilişkisinde mekânla kurulan ilişki pozitif yönlü değildir çünkü her iki halk için göç; fiziksel bir mekândan ayrılıştan çok mekânla kurulan vatan, memleket ve hemşehrilik gibi aidiyet temelli ilişkilerin değişimidir, bu değişim ile her iki halk derin kırılmalar yaşamıştır. Mekânla kurulan ilişki bu gibi durumlarda travmatik olaylara sebebiyet vermektedir. Travmatik olayların bellek ve mekânda göstermiş olduğu etki mekânlara ilişkin anlam algısını değiştirmektedir.

2.2.4. Yeni Hafıza Mekânları

Teknoloji kullandığımız basit araçları göz önüne aldığımızda insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyebiliriz (Özçetin, 2018: 233). Bu yüzden teknolojiye yaşanan tüm değişimler insan yaşamını yeniden tasarlamakta ve insanoğlunun gündelik yaşamlarındaki ihtiyaçlarını dahi karşılayacak bir alana dönüşmüştür. Ancak teknolojik ilerleme tek yönlü bir gelişme olarak değerlendirilmemelidir. Bu yenilikler ve değişimler insanların birbirleri ile olan etkileşimleri sonucu ortaya çıkmakta ve insan ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenmektedir. İnsanların birbirleri ile etkileşim içine girmesi, birbirleri arasındaki benzer veya farklı değerlerin paylaşım alanları teknoloji sayesinde fiziksel sınırları aşarak yeni mekân tasarımlarına yol açmıştır. Bu mekân tasarımları küreselleşmenin de etkisi ile ortak olan, dijital yahut sanal olarak adlandırabileceğimiz mekân formlarına dönüşmüştür. Küreselleşmenin getirdiği bu mekân formları ile kişilerin yere olan bağımlılığı farklılaşmıştır. Öncelikle bu bağımlılık fiziksel sınırların ortadan kalkmasına neden olmuştur. Yani bireyin fiziksel mekân ile bir beden ilişkisi içerisinde olması gerekirken artık kişi dilediği herhangi bir yerden o sanal mekâna dâhil olmaktadır. Diğer yandan mekânın zaman ile olan ilişkisinde sanal mekânın sunduğu şimdilik; insanların bilgi edinmesini ve insan iletişiminde zamansal süreci kısaltmıştır.

John B. Thompson, “şimdilik” halinin artık herkes için aynı deneyim ve eşzamanlılığın ifadesi olduğunu söyler (Thompson, 2008: 57-58). Bugün eş zamanlılık deneyimi internet ile birlikte anılaşmıştır ve insan deneyimleri internet ile birlikte sosyal medya platformlarına taşınmıştır. Sosyal medyanın zaman ve mekândaki eşzamanlılık halini McLuhan’ın insanoğlunun “küresel bir köy” şartları altında yaşamaya başlamıştır aforizması ile ilişkilendirebiliriz (McLuhan, 2020: 48). Çünkü bizler zaman ve mekâna bağımlı kalmadan dünyanın farklı yerlerindeki kişilerle rahatça iletişime geçebiliriz.

Fiziksel sınırların ortadan kalktığı sosyal medya, mesafelerin kısalttığı için çevrimiçi şekilde pek çok insanın birbiri ile olan etkileşimini kolay kılmaktadır. İnsanların etkileşim halinde olmasıyla sanal ortamda bir kültür alışverişi gerçekleşir dolayısı ile sosyal medyanın pek çok kültürü içerisinde bulundurması bakımından kişiler istediği zaman kendi kültür, değer veya ilgi alanına göre bir topluluk kurabilir yahut bu değerleri bulabildiği bir topluluğa dâhil olabilmektedir (Güçdemir, 2015). Sonuç olarak fiziksel sınırların olduğu mekânlarda

insanlar nasıl ki belli bir amaç için bir araya gelebiliyorsa, sanal mekânlar içinde bu söz konusudur. Hatta sanal ortamlarda bir topluluğa katılma fiziksel mekânlardan daha kolay bir şekilde meydana gelir. Bir araya gelen bu topluluklar bazı yazarların ifadesi ile “sanal cemaatler” oluşturmaktadır.

Veysel Bozkurt’un tanımına göre sanal cemaat kavramı insan ve teknolojinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Ona göre sanal cemaatler sayıca milyonlarca kişinin internet sayesinde fiziki sınırlara bağlı olmadan “siberuzay”da bir araya gelmesidir. Sanal cemaatleri oluşturan şey aidiyet duyguları olabileceği gibi ortak ilgi alanları da olabilir. Bu yüzden hem bir araya gelme sebepleri hem üyeleri yüzünden her zaman homojen bir yapıda değildirler (Bozkurt, 2022). Amacı ne olursa olsun bizler bugün pek çok sanal cemaatin parçasıyız. Ancak bu cemaatlerin parçası olabilmek için bir üyelik zorunludur. Sanal cemaatlere katılabilmek için öncelikle istenilen bilgilerle bir kimlik oluşturulmalıdır. Bu kimliğin var olmasıyla bizler hem sanal mekâna erişebilmekte hem de sanal cemaatlere katılabilmekteyiz. Ancak kimliğin sanal mekân ve sanal cemaatlere uygun bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Sosyal medya uygulamalarında ya da dâhil olduğumuz cemaatlerde mutlaka topluluk kurallarına rastlarız hatta bir uygulamanın ön koşulları arasında bu kurallara uyma zorunluluğu şarttır. Kuralların ihlal edilmesi durumunda bizler o cemaatin üyesi olmaktan çıkartılma durumu ile karşılaşabiliriz.

2.3. Sosyal Medya Kavramı

İnternet ve bilgisayar tabanlı yeni iletişim araçlarının doğuşu, iletişim araçlarının mobil hale gelmesi ile bugün medya kavramı dönüşmüştür. Tek yönlü bir etkileşim sunan geleneksel medya internetle birlikte önemini yitirmiş olup etkileşimin çift yönlü gerçekleştiği sosyal medya kavramını ortaya çıkmıştır. Güçdemir’e göre sosyal medya, “içeriği bireyler tarafından belirlenen ve bireylerin birbirleri ile olan etkileşiminin sosyal medya uygulamaları üzerinden gerçekleştiği mekânlardır” (Güçdemir, 2015: 27).

Sosyal medya tanımlamaları yapılırken sosyal medya yerine “Web 2.0” ve “yeni medya” kavramları sıkça kullanılmaktadır. Web 2.0 teknoloji uzmanları tarafından Myspace, Youtube, Twitter, Facebook ve bloglar gibi uygulama ve sitelerin bütünü için kullanılan bir kavramdır (Marwick, 2021: 396). Web 2.0 kavramı ile yeni iletişimin

teknolojik boyutunun bir ifadesi kastedilmektedir. Ancak sosyal medya kavramı ile ise Web 2.0 uygulamalarının toplumsal boyutu kastedilmektedir (Çalışkan ve Mencik, 2015: 257).

Sosyal medya veya Web 2.0 iletişim kuramcıları için genellikle yeni medya olarak kavramsallaştırılmaktadır. Yeni medya olarak kavramsallaştırılmasının nedenini Binark, geleneksel medyadan belirgin şekilde ayrılmasını sağlayan multimedya biçemselliğine bağlar. Çünkü iletişimin birbirinden farklı boyutları olan ses, görüntü ve video gibi özellikleri bir arada bulundurur (Binark, 2007: 22). Yeni ile daha çok ayırıcı bir özellik vurgulanıyor gibi görünse de aslında tüm iletişim araçlarının bütünleştiği medyadır. Örneğin; birini aramak için kullanılan telefon, film, dizi izlemek için televizyon, müzik dinlemek için radyoya olan bağımlılık artık tek bir araçla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yani insanın iletişim eylemleri de aslında bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür. Geleneksel medya ile tek bir iletişim aracıyla iletilmek istenen mesaj yeni medyada hepsinin kullanılarak iletimini sağlar. Yeni medyayı yeni yapan diğer şey ise etkileşime açık olmasıdır. Bu durumu Güçdemir şöyle açıklar; “geleneksel medyada iletişim genel itibari ile iletim şeklindedir. Ancak Web 2.0 ile tek yönlü iletişim son bulmuştur ve karşılıklı bir iletişim başlamıştır” (Güçdemir, 2015: 36). Sosyal medyanın etkileşime açık olması onu geleneksel medyadan ayıran en önemli özelliktir.

Sosyal medya ve geleneksel medya arasındaki farklılıkları zaman ve mekân, katılımcılar, içeriklerin üretimi ve paylaşımı olarak üç başlıkta özetlersek; sosyal medyada zamana ve mekâna karşı bir bağımlılık söz konusu değildir (Uluç ve Yarcı, 2017: 90). Sosyal medyanın katılımcıları veya kullanıcıların her biri içerik üreticisidir. Üretilen içeriklerin kolay bir şekilde oluşturabildiği, ulaşılabilirliği iletişimin hızlı gerçekleştiği yapılardır (Çakır, 2017: 756). Aynı zamanda üretilen içerikler güncel bir şekilde değiştirilebilmektedir. Oysa geleneksel medyayı bu üç başlıkta ele aldığımızda geleneksel medyada zamana ve mekâna karşı bir bağımlılık söz konusudur (Uluç ve Yarcı, 2017: 90). Katılımcılar açısından ise içerik üreten kişiler o alanda eğitim almış uzman kişilerden oluşur. Üretilen içerik ve bilgiye erişimde bir eş zamanlılık söz konusu olmadığından bilgiye erişim ve iletişim hızlı değildir. Bunun yanında üretilen içerik kolay değiştirilemediğinden güncel ve sürekli yenilebilen bir özellikten bahsedilememektedir (Çalışkan ve Mencik, 2015).

Sosyal medyanın her ne kadar geleneksel medyadan farklı özellikleri bulursa da temelde benzer özellikleri, ortak yönleri vardır. Standage, “geçmişteki iletişim araçları ve yeni medya arasındaki en belirgin ortak yönünün bilginin kitlelere iletilmesindeki amaç birliği olduğunu söyler ve aynı zamanda sosyal medya araçlarının geçmişteki araçlarla benzerliğini şöyle örneklendirir; bugünün blogları geçmişin broşürleri, kahvehaneleri çevrimiçi sosyal ağ alanlarını ve medya paylaşım siteleri ise kişisel defterlerimizdir”. Yani aslında sosyal medya geçmişte de vardır fakat şekil değiştirmiştir (Standage, 2021: 403-410).

Her iki medya için amaç aynı olduğundan toplumsal etkileri bakımından köklü değişikliklere sebep olmuşlardır. Onların farklılıkları sahip oldukları sınırlar söz konusu olduğunda göze çarpar. Örneğin, bir gazete haberi geçmişte çok büyük bir etki yaratmazken bugün sosyal medyanın sınırlarının olmayışı o gazete haberini dünya gündemine oturtabilecek güçtedir. Çünkü sosyal medya etkileşime açık olup dünya üzerindeki pek çok kişi ile bağlantı halinde kalabilmeyi sağlar. Bugünün perspektifinden sosyal medya hem bir kamuoyu yaratmanın aracı hem kişilerin kendini ifade ettiği alan ve de siyasal gelişmelerin yönlendirilebildiği bir mekândır.

2.3.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi

Sosyal medyanın ortaya çıkışındaki en önemli etken hiç şüphesiz internetin varlığıdır. Sosyal medya günlük yaşantımıza yakın bir tarihte dâhil olsa da internet ona oranla daha eskidir. Geleneksel medyanın yeniden dolayımlanan bu hali eskiye göre daha hızlı bir gelişim göstermiştir. İnternet ilk kez 1969 yılında Amerika Savunma Bakanlığı Araştırma Dairesi tarafından bakanlık bilgisayarları arasında bilgi alışverişinin sağlanması amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Sonrasında ise bakanlık haricinde üniversiteler ve araştırma kurumlarınca kullanılmaya başlanarak kullanım alanları genişlemiştir. Ülkemizde de ilk kez 1990 yılında kullanılmıştır (Güçdemir, 2015: 26).

İnternetin ortaya çıkışından sonra sosyal medyanın ortaya çıkmasındaki en önemli basamak Abbate’ın aktarımına göre ortak bir ağ gereksiniminden kaynaklıdır. Çünkü internet dünyasında bilgilerin aktarılması ve birleştirilmesi gibi sorunlar mevcuttu. Bu sorun *World Wide Web* (Dünya Çapında Ağ) ile giderilmeye çalışıldı (Abbate, 2021: 380-381).

World Wide Web bir CERN fizikçisi olan Tim Berners-Lee tarafından yaratılmıştır. World Wide Web'i önemli yapan şey Bolter ve Grusin'in aktarımına göre yazı haricinde hareketli video, dijital ses ve animasyonların Web dünyasına eklenmesidir. Fakat bu yeni değişiklikler eskiyi terk etmeye neden olmadı yani Web hala kitap, dergi ve mektup gibi geleneksel medyaya benzeyen biçimleri kullanmaktaydı çünkü hala Web'te tek taraflı bir ilişki biçimi mevcuttu (Bolter ve Grusin, 2021: 386-387). World Wide Web'in iletişim biçimlerini değiştirerek bir iletişim devrimi gerçekleştirmiştir. Ancak asıl değişim Web 2.0 ile gerçekleşmiştir.

Web 1.0'de bilginin tek taraflı oluşundan dolayı Güçdemir, Web sitelerini birer broşüre benzetmiştir. Broşür görünümünü andıran Web sayfalarının içerik okumak dışında bir işleve sahip olmamaları sonucu Web kullanıcılarının taleplerinde bir değişimine neden olmuştur. Farklı taleplerin artmasıyla 2004 yılında etkileşim ve çeşitli uygulamalara fırsat veren Web 2.0, *O'Reilly Media* tarafından kullanıma sokuldu (Güçdemir, 2015: 30). Böylece Web 1.0 ile daha çok bir içerik okuyucusu mevcutken Web 2.0 ile kullanıcılar sadece tüketen değil, aynı şekilde birer içerik üreticisi olmuştur. Aynı zamanda kullanıcılar arasında karşılıklı bir etkileşim sağlanmıştır.

Web 2.0 olarak ifade etmiş olduğumuz şey aslında bugün ki hayatımıza kısa süre önce giren ve sıkça kullanmış olduğumuz Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım ağlarıdır. Marwick, Web 2.0'nin ortaya çıkış iddiasının geleneksel medya ve tekel halinde olan "Büyük Medya'dan" özgürleşmenin sağlanması olduğunu söyler. Vaadinin ise her türlü bilginin açık ve şeffaf hale getirilerek sunulmasıdır (Marwick, 2021: 396). Nitekim Web 2.0 ile insanlar arasında bilgi hızla yayılmış ve paylaşılmıştır. Özellikle sosyolojik olarak bilgiye erişimin belli bir toplumsal grubun tekelinde olmaması ve düşük maliyetle herkesin erişebilmesinden dolayı bu özgürleşme büyük oranda gerçekleşmiştir (Çalışkan ve Mencik, 2015: 272). Aynı zamanda geleneksel medyanın dayatmış olduğu içerikler önemini yitirerek televizyon dünyasında bir kırılmaya neden olmuştur. Örneğin; televizyon dünyasında etnik bir dile ilişkin içerikler yok denecek kadar az iken sosyal medyada bunlara ilişkin bilgi ve içerikler daha geniştir.

Web 2.0'nin vaat ettiği özgürlük bugün devletlerce sınırlandırılmalarına tabi olabilmektedir. Bilginin hızlı yayılımı doğru bilgi aktarımını her zaman mümkün kılmamaktadır. Bunun yanında sosyal medyada kişisel bilgilere erişimin kolaylığı kişisel hak ihlallerine yol açabilmektedir. Bu yüzden bilginin doğru aktarımının sağlanabilmesi ve bu ortamlarda oluşabilecek hak ihlallerine karşı devletler siber suçlara ilişkin birim, kanun ve sosyal medya düzenlemeleri oluşturmuşlardır (Çalışkan ve Mencik, 2015: 273). Örneğin; Almanya 2017 yılında NetzDG yasası ile kullanıcıları içeriklerinden sorumlu tutmuştur, sosyal medyada işlenebilecek suçlara yönelik hukuksal yaptırım ve cezalar belirlemiştir. Türkiye'de ise Alman yasası modeli göz önüne alınarak bir sosyal medya düzenlemesi gündemdedir. Bu tür düzenlemeler amaç bakımından doğru görünse de bu sınırlandırmanın esas amacının siyasi nedenler olabileceği öngörüsü de mevcuttur (Sosyal Medya Düzenlemesi: Almanya Modeli Nedir?, 2022). Zira sosyal medya geleneksel medyaya oranla daha geniş bir kitleye daha kolay yolla erişebilmektedir. Web 2.0 'nin getirdiği bu tür sonuçlar onun toplumsal önemini göstermektedir.

Web 2.0 bir başka deyişle sosyal medyanın yaygınlaşması ve önemli bir araç haline gelmesinin sebebi kamusal bir alan olarak çeşitli konularda insanların bir araya gelmesiyle yaşanan toplumsal ve siyasal olaylara dayanmaktadır (Güçdemir, 2015). 2008 yılında ABD başkanlık seçimlerinde sosyal medya ve onun yarattığı etkinin farkına varılmasıyla sosyal medyada bir seçim kampanyası düzenlenerek genç seçmen katılımcılar bu sürece dâhil edilmiştir (Sosyal medyada ABD başkanlık seçimleri: Twitter blomerg botları yasaklıyor, 2022). 2011 yılında ise Arap Baharı olarak adlandırılan Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de başlayan isyanlar sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanılması ile katılımı yüksek eylemleri başlatmıştır. Halk topluluklarının Facebook, Twitter ve Youtube gibi platformlarda birbirleri ile iletişime geçerek örgütlenmelerini sağlamıştır (Güçdemir, 2015: 75). Böylece sosyal medya çeşitli toplulukların farklı amaçlar için bir araya gelip örgütlendiği mekânlar halini almıştır.

2.3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri

Sosyal medyanın hızlı bir şekilde gelişimi onunla günlük hayatımızda iç içe olmamıza yol açmıştır. Binark'a göre, günlük hayattaki pratiklerimizi bizler farkında olmasak ta köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu değişimle sosyal medyaya erişebilmemizi

sağlayan cep telefonu gibi araçların ise bedeninin bir uzantısı haline geldiğini söyler (Binark, 2007: 21). Çünkü artık bu araçlar ihtiyaçlarımızı karşılamak için zorunludur. Birer araçla beraber hayatımızın hemen her alanında olan sosyal medyanın günlük yaşantımızdaki rolünün bu denli önemli hale gelmesinin nedeni sosyal medyanın sahip olduğu karakteristik özelliklerdir.

Sosyal medya diğer medya türleri ile karşılaştırıldığında en yüksek derecede paylaşımın yapılabildiği, çevrimiçi medyanın yeni bir biçimi olarak çeşitli fırsatlar sunduğu günümüzün en yeni fikirlerinden biridir. Bu yeni medyanın temel özelliklerini Mayfield beşe ayırmıştır. Ona göre, ilk özellik sosyal medyanın var olmasını sağlayan katılımcılardır. Çünkü katılımcılar sayesinde herhangi bir konuda geri bildirim alır. İkinci özellik açık olmasıdır. Yani katılımcılara diğer platformlardan farklı olarak bilgi paylaşımı, yorum ve oylama gibi fırsatlar sunar. Üçüncü özellik ise geleneksel medyadan en belirgin farkı olan çift taraflı bir iletişim sunmasıdır. Diğer bir özellik ise sosyal medyada çeşitli sebeplerle bir araya gelen topluluklara oldukça hızlı ve etkili bir oluşum sağlanması için izin verir. Böylece kullanıcılar kendi ilgi alanlarını oluşturan her şeyi paylaşabilirler. Son özellik ise sosyal medya uygulamalarının pek çoğunun birbirine bir link bağlantısı ile bağlı olmasıdır (Mayfield, 2008: 5). Bu özellikler bir zincir gibi birbirine bağlıdır.

Sosyal medyanın tüm bu özellikleri ortaya avantaj ve dezavantajlar çıkarmıştır. Sosyal medya iletişimi kolaylaştırmış, bireylerin kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerine ve bilgiye ulaşımın önündeki bedensel pratiklerin en aza düşürülmesini sağlamıştır. Aynı zamanda iş imkânları, farklı kültürleri keşfetme ve sosyalleşebilme gibi fırsatları sunmuştur (Çalışkan ve Mencik, 2015). Tüm bunların oluşmasındaki en önemli etken “Sosyal Medya ve Kimlik” adlı başlıkta da değineceğim gibi kişilerin birer kimlikle bu platformda var olmasını sağlamasıdır. Ancak diğer taraftan bilgi kirliliği ve sosyalleşmenin aksine bir yalnızlaşma durumunu meydana getirebilmektedir (Çalışkan ve Mencik, 2015).

2.3.3. Sosyal Medyanın Araçları

Teknolojik değişimlerle birlikte iletişim araçları sürekli bir biçimde değişmiştir. Araçların değişmesi ile toplumda da bir değişim gerçekleşmiştir. Teknolojinin toplumsal

yapıda göstermiş olduğu değişimlere ilişkin Harold A. Innis, her teknolojik gelişmenin aynı önemde olmadığına altını çizer. Her teknolojik gelişmenin farklı özelliklerinin bulunduğunu dolayısı ile iletişim teknolojilerinin diğer teknolojilerden özel bir konumda bulunduğunu vurgular. Ona göre, tüm tarihsel kırılmalar ilk olarak iletişim teknolojilerinde gerçekleştiğinden iletişim teknolojisinde yaşanan değişimlerin toplumsal yapıda büyük bir değişimi başlattığını vurgulamaktadır (Özçetin, 2018: 240). Aynı şekilde iletişim alanında yaşanan değişimlerin önemini McLuhan “araç iletidir” diyerek vurgulamıştır. Ona göre toplumlara yeni teknolojik araçların eklenmesi kişilerin duygu ve algılarında geri dönülemeyecek değişimlere yol açmaktadır. Bu sebeple toplumdaki değişim de kaçınılmazdır (McLuhan, 2020: 38). Toplumsal değişimin başlangıcı sözlü kültürlerden yazılı kültürlere geçişle gerçekleşmiştir. Yazılı kültür, matbaanın keşfi ile bilginin dolaşıma girmesini sağlamıştır. Bilginin dolaşıma girmesi iletişim araçlarının çeşitlenmesine yol açmıştır. Bugün ise bu araçlar ağlar üzerinden yeniden kurgulanarak yeni medya kavramı olarak adlandırılan sosyal medyayı ortaya çıkarmıştır.

Sosyal medya yeni bir iletişim aracıdır ve kendisi de içerisinde amacı, hedef kitlesi ve kullanım amacı gibi sebeplere bağlı olarak pek çok araçsal kategoriye ayrılır. Sosyal medya araçları ile ortak ilgi alanlarına sahip kişiler birbirleri ile etkileşim kurabilmekte, başkaları ile fikirlerini paylaşabilmekte, bir kamuoyu yaratarak bir araya gelebilmektedir (Çakır, 2017: 754). Sosyal medya araçlarını bloglar, RSS, podcasting ve sosyal paylaşım ağları olarak ayırabiliriz. Her bir aracın kendi amacına uygun bir iletisi ve bu iletinin muhatapları vardır.

Bu araçlardan ilki kişisel günlük veya çevrimiçi günlük adını verdiğimiz bloglardır. Blogların tam olarak ortaya çıkışı bilinmemektedir. Yazarlar tarafından ilgi alanına göre şekillenen bir yeni medya aracıdır. Bloglar herhangi bir konu hakkındaki görüşlerin web sitelerine aktarılmasıdır. Güçdemir’e göre bloglar bir diyalog özelliği taşır. Yani blogların hemen hemen pek çoğu okuyucularına herhangi bir konu, haber hakkında kişisel yorumlarını gönderme fırsatı sunduğundan karşılıklı bir diyalog başlatır. Bunun yanında diğer gazete yazılarından farklı bir şekilde yazar tarafından samimi ve içten bir dille yazılmış olmaları okuyucuların ilgisini çekmektedir (Güçdemir, 2015: 37).

Bloglar, haber sağlayıcıları ve Podcastler tarafından kullanılan RSS yani Really Simple Syndication (Gerçek Temel Sendikasyon) bir diğer araçtır. RSS'ler kısaca kişilerin ilgili olduğu ve sürekli değişen içeriklerin takip edilmesini tek bir sayfadan yürüten özel bir web sayfası bildirimcisidir (RSS, 2022). RSS'ler sayesinde bir diğer araç olan Podcastler hayatımıza girmiştir. Podcast, istenilen radyo ve televizyon yayınlarının kaydedilerek istenilen zamanda dinlenebilmesidir.

Sosyal medyanın araçları içerisinde kullanımı en sık tercih edilen araçlar sosyal paylaşım ağlarıdır. Aristo'nun "insan sosyal bir varlıktır" yargısından hareketle insanoğlu sürekli bir sosyalleşme süreci içerisinde olmuştur. Sosyalleşme süreçleri sosyo-kültürel değerlere bağlı olarak bireyin farklı hayat dönemlerinde, farklı fiziksel mekânlardaki insanlarla bir araya gelmesi ile gerçekleşmektedir. Birey için sosyalleşme bir iletişim ihtiyacıdır. Bu iletişim ihtiyacının giderildiği bu mekânlar Web 2.0 ile tek bir ağla pek çok insanın bir araya gelebildiği sanal alanlara dönüşmüştür.

Web 2.0 ile insanların sosyalleştiği alanlar Facebook, MySpace ve YouTube gibi web tabanlı sosyal paylaşım alanlarıdır. Sosyal paylaşım ağlarına erişim için bir üyelikle beraber oluşturulan bir profil gereklidir. Dilmen ve Ögüt bu özelliği içerisinde barındıran ilk sosyal paylaşım ağının müzik yapan kişilerin kendi profillerini oluşturarak müzisyenlerin tanıtılmasını amaçlayan MySpace olduğu söyler. MySpace'in arkasından ise sosyal paylaşım ağlarını dünya çapında görünür kılan 2004 yılında Facebook kurulmuştur. Kuruluş amacı üniversite öğrencileri arasındaki bilgi alışverişinin sağlanması iken üniversitelerden sonra liseler, ardından 2005 yılında ise tüm dünyaya kullanıcı olma imkânı sunmuştur (Dilmen ve Ögüt, 2010: 240).

Kullanıcı sayısının giderek artması ile Facebook sadece bilgiye erişimin değil kişilerin anılarını paylaşabildiği bir eğlence alanına dönüşmüştür. Facebook'un küresel bir kullanıma ulaştığı 2005 yılında da bir başka sosyal paylaşım ağı olan YouTube kurulmuştur. Bir video yayınlama uygulaması olan YouTube ile beraber kişiler kendi istekleri doğrultusunda kendi hayatlarına dair kesitler paylaşabildikleri, kendilerinin içeriğini belirleyebildiği bir YouTube kanalı hesabı oluşturabildikleri, kendi kanallarında bir izleyici kitlesini oluşturabildikleri ve bu izleyicilerden geri dönüş alabildikleri bir görüntülü, sesli bir dijital günlük sahibi olmuşlardır. YouTube'un video içeriği üreticisi ve tüketicisi

oluşturması ise bugün büyük bir sektörün oluşmasını sağlamıştır ve de hayatımıza video içeriği üreticisi olarak adlandırdığımız yeni meslek tanımlamalarını sokmuştur.

Saymış olduğumuz sosyal paylaşım ağları içerisinde hem sosyal paylaşım ağı sayılan hem de birer mikro blog niteliği taşıyan sosyal medya araçları da mevcuttur. Bunlardan ilki Jack Dorsey ve arkadaşları tarafından kurulan ve İngiltere’de “kuş cıvıltısı” anlamına gelen 140 karakter ile anlık bir durum anlatıldığı Twitter’dir. Politikacı, sanatçı, yazar gibi pek çok meslek grubuna mensup insanlar tarafından kullanılabilir (Uluç ve Yarcı, 2017: 89-90). Anlık durumların paylaşıldığı Twitter, dünya ve ülke gündeminin belirlenmesinde etkin bir role sahiptir. Diğer bir araç ise 2010 yılında kurulan fotoğraf paylaşım sitesi olan Instagramdır (Uluç ve Yarcı, 2017). Fotoğraf paylaşmanın yanı sıra kişiler kendi paylaştıkları fotoğrafların altına herhangi bir konuyla ilgili kısa bir yazı yazabilmektedir. Dolayısıyla her ikisi de hem bir mikro blog hem de bir sosyal paylaşım ağıdır. Bunlara ek olarak LinkedIn, Pinterest, Whatsapp, Foursquare, Flickr sayılabilir. Sosyal medya araçları günün değişen ihtiyaçlarına göre sürekli bir biçimde web sitelerinin kendi içerisinde, yeni web siteleri ve uygulamalarının eklenmesi ile değişim göstermektedir.

Tüm bu araçlar sayesinde bugün farklı kökenlere sahip pek çok kişi ortak bir paydada buluşmaktadır. Bunun yanında sahip oldukları etnik diller bu araçlar sayesinde yeni bir mekânda kullanım alanı bulmaktadır. Hatta bu dillere ilişkin sosyal paylaşım ağlarında içerik üretilmektedir. Romeika gibi tehlike altında bulunan dillerin bu platformlarda gösterilmeye başlanması hem bir dilin hem bir kültürün tanıtılması anlamını taşır. Dilin fiziksel mekânda başlayan serüveni teknoloji ile beraber sanal bir mekâna taşınmıştır.

2.3.4. Sosyal Medya ve Kimlik

Kimlik, kişinin toplumdaki sosyal durumunu belirten bir kavramdır. Birey toplum içerisinde kendini ifade ederken ya da kendisini tanıtırken sahip olduğu kimlik rollerine başvurur. Kişi kendini topluma bir kimlikle tanıtmadan önce bir benlik bilincine ulaşması gerekir. Kişinin kendisine “Ben Kimim?” sorusunu sorması ile bir benlik bilinci ortaya çıkar. Benlik bilincinin oluşmasıyla kimlik var olur. Benlik bilinciyle inşa edilen kimlikler toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlı bir şekilde oluşur ve değişir. Günümüz teknolojilerinin gelişmesi ile ortaya çıkan sosyal medya, sosyal ağ platformları

kimlik rollerinde bir değişim başlatmış ve sanal kimlik kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özdemir, 2019: 179).

Kişinin kendini kimliğini çevresine ve topluma sunmasını Goffman bir tiyatro oyununa benzetir. Kimlikler tıpkı bir tiyatro sahnesindeki gibi bir rol performansı sergilenerek izleyicilere aktarılır. Performans sırasında oyuncunun izleyicilere isteyerek ya da istemeyerek aktarmış olduğu durum ifadelerini ise “vitrin” olarak adlandırır. Bu vitrinin parçalarından bazıları aktarılırken değişkenlik gösterir bazıları ise sabit kalır. Örneğin; etnik kimlik sabit bir özellik iken yüz ve vücut ifadeleri değişkendir. Ona göre bu özelliklerin kullanımı bir izlenim yaratma amacı taşıdığı için kullanılır (Goffman, 2014: 33-35).

Goffmanın kişisel kimlik sunum biçimi örneğini Web 2.0 teknolojileri ile hayatımıza giren Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal ağlarda görmek mümkündür. Sosyal ağlarda kişiler birer oyuncu, performanslarını sahneledikleri alan çevrimiçi sınırları olan siber mekândır. Bu mekân içerisinde kendi vitrinlerin olmasını istedikleri özellikleri bir profil oluşturarak sağlarlar. Böylece sanal mekânda aslında birer kimlik oluştururlar. Sosyal medya ile hayatımıza dâhil olan bu kimlikler “sanal kimlikler” olarak adlandırılmaktadır. Sanal kimlik, internet ile birlikte gerçek kimliklerin sosyal ağlarda, sanal ortamda yeniden yapılandırılmasıdır (Dursun ve Tuğtekin, 2016: 537).

Sosyal medyada inşa edilen sanal kimliklerin özelliklerini Timisi şu şekilde ele alır; ona göre bu platformlarda oluşturulan sanal kimlikler gerçek kimliklerle karşılaştırıldığında izole ve hareketsiz olarak kabul edilebilmektedir. Oysa sanal kimlikler, sanal ortamda var olan diğer kimliklerle bağlantıya geçebilmesi ve istedikleri bilgiye, yere ulaşabilmelerinden dolayı hem izole hem de hareketsiz değillerdir. Aynı zamanda oluşturdukları kimliklere yaş, cinsiyet ve etnik unsurlar gibi sahip oldukları nitelikleri ekleyebilmelerinden dolayı oldukça özgürdürler (Timisi, 2005: 97).

Sanal kimliklerin bir araya gelmesi Veysel Bozkurt’un ifadesi ile “sanal cemaatleri”, sanal toplulukları ortaya çıkarmaktadır. Aynı beğenilere ve düşüncelere sahip insanlar sosyalleşmek, iletişim kurmak, düşüncelerini paylaşmak gibi amaçlarla sanal platformlarda bir araya gelerek bir sosyal yapı oluştururlar (Güçdemir, 2015). Hatta bu sosyal yapı bir

örgütlenmeyle beraber toplumda görülen sorunların giderilebilmesi için bir aktivist topluluğa dönüşebilmektedir (Çakır, 2017: 766).

Coğrafi sınırların ortadan kalktığı sosyal medyada sanal kimliklerin inşası ile bireyler kendilerine ait dil ve kültürel özellikler gibi kendilerine ait mahrem bir alanı özgürce aktarabilme ve kendileri ile aynı değerleri paylaşan insanlara kolay ulaşılarak ağlar üzerinden örgütlenebilmektedir. Dolayısı ile sanal kimlikler sayesinde benzer özelliklere sahip kişiler etkileşimde kalabilmektedir. Örneğin; Romeika dilinin konuşanlarını ele aldığımızda aynı kültürel kodlara sahip bu dil konuşucularının sosyal ağlarda herhangi bir paylaşımı o dille yapabilmekte veya o dilin başka bir konuşucusuna Romeika dili ile yorum yaparak iletişimde kalabilmektedir. Özellikle Romeika gibi günlük hayatlarında toplu olarak belirli bir mekânda kullanılan ve farklı bir mekânda kullanılmaya çekinilen etnik diller sosyal ağların sağlamış olduğu özgür ortamda rahatça kullanılmaktadır. Dilin ve kültürel özelliklerin bir çekince olmadan kullanılmaları gerçek kimliklere ait parçaların sanal kimliklerle de kullanılmasını sağlamıştır. Böylece kültürel öğelerin sanal mekâna aktarılmasına dolayısı ile kolektif belleğin de yeni bir oluşum olan sosyal medyaya taşınmasına neden olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZON'UN ETNİK TARİHİ VE ROMEİKA

Bu bölümde Trabzon'un etnik tarihine ilişkin dönemsel değişimler ve bu değişimlerin gerçekleştiği mekân dâhilinde Romeika konuşma ve yazma pratiklerine değinilerek fiziksel mekânda ve geleneksel medyada nasıl bir yer edindiği, hangi şekillerde karşımıza çıktığına dair bilgi verilecektir.

3.1. Trabzon'un Etnik Tarihine Kısa Bir Bakış

Trabzon geçmişte "Pontus" denilen oldukça geniş bir alanın merkezi konumundaydı. Bölgedeki farklı etnik kimlik, bellek ve dil gibi kültürel unsurlara ev sahipliği yapmıştır. Ancak bunların bazıları kalıcı olmuş bazıları ise geçici şekilde bu bölgede yaşamıştır. Bunun da sebebini Ünsal'ın aktarımıyla, insan topluluklarının bir araya gelip bir medeniyet oluşturması ve bu topluluğun devamlılığını sağlayabilmesi için fiziksel coğrafyanın sahip olduğu özelliklerin belirleyici oluşuna bağlayabiliriz (Ünsal, 2010: 129). Trabzon'un da dağlık bir coğrafyaya sahip olması buradaki kavimlerin kalıcılığını veya geçici olmasını etkilemiştir.

Fiziksel coğrafyası itibariyle bol yağışın görüldüğü Trabzon, bu yüzden su kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Su kaynaklarının yanında yeni deniz yollarının keşfine kadar önemli bir liman kenti özelliği taşımıştır. Dolayısı ile deniz ticareti için tercih edilen bir yer olmuştur. Ancak yer şekillerinin dağlık oluşu bölgenin iç kısımla olan ulaşımını zorlaştırmaktadır. Sahip olduğu tüm bu özellikler Trabzon'un etnik tarihini de şekillendirmiştir. Bu bölümde açıklanacağı gibi, Romeika'nın günümüze ulaşmasındaki en önemli etken de sahip olduğu coğrafyadan kaynaklanmaktadır. Dağlık bir coğrafyada yaşam, buradaki grupların kapalı ve etkileşimden uzak kalmalarına neden olmuştur. Aynı zamanda hâkim imparatorlukların merkezi denetiminden uzak olmalarını da sağlamıştır. Bunun sonucunda ise kültürel unsurlar muhafaza edilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak bu durum etnik tarihine ilişkin bilgilerin bir kısmının da tartışma konusu olmasına neden olmuştur.

Bölgeye ilişkin en önemli tartışma ilk yerleşimlerin Rumlara ve Türkler ait olup olmadığına dairdir. Buradaki asıl tartışma, yerelde ve ulusalda vatanın gerçek sahiplerinin kimler olduğuna ilişkindir. Milli mücadele döneminde Rumların bölgedeki faaliyetleri ve Yunanistan'ın buradaki Rumları kendi kimliği altında toplamak istemesi Rum kimliğinin bir sorun olmasına neden olmuştur. Yunanistan'ın bölgedeki Rumlarla olan bağlantısı Rum kimliğinin Yunan kimliği ile aynı olduğuna dair görüşlerin fazlalığını ortaya çıkarmıştır. Her iki ülkenin sorunu olmaya başlamasıyla buradaki Rum kimliği siyasal bir nitelik taşımıştır ve bölgedeki kimlikler üzerinde de tartışmalara yol açmıştır.

Trabzon'un fethine kadar bölgede çeşitli kavimler yaşamıştır. Ancak her kavim bölgede etkin bir devlet kuramamış ve bu yüzden kendi kültürlerini yayamamıştır. Bunun da en önemli nedenlerinden biri Karadeniz'in sahip olduğu coğrafyanın olumsuz koşullarıdır.

Bölgeye ilişkin tartışmaya dönecek olursak, tartışmalardan ilki ilk yerleşimcilerin Türk olup olmadığına dairdir. Ömer Asan'a göre Doğu Karadeniz'deki ilk yerleşimciler ve buna bağlı olarak bir Pontus kültüründen bahsetmemize neden olan kavim, bir deniz kolonisi olan Miletliler ve ardından bölgede kurulan Pont Krallığıdır. Ancak bu kavimlerden önce yaşamış olabilecek toplulukların da varlığını da inkâr etmez. Sadece bu kavimlerin bugüne dair bir izi olmadığını buna karşılık Pontus kültürünün geride canlı bir dil bıraktığını belirtir. M.Ö.750'li yıllarda İonya bölgesinden Karadeniz'e deniz ticareti yapmak için gelen Miletliler kendi kültürlerini, inançlarını yerleşim olarak seçtikleri Trabzon ve Sinop gibi limanlara sahip kentlere taşımışlardır. Pontus'a gelerek kendi kültürlerini ve inançlarını herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadan yerli halka kabul ettirebilmişlerdir. Bu yüzden Pontus onlar için mutluluk veren deniz anlamını taşıyan "Efksinos Pontos" olarak anılmaya başlanmıştır (Asan, 2000).

Asan'ın görüşüne ters bir biçimde, Haşim Albayrak kesin bir dille bu bölgenin ilk yerleşimcilerinin Yunanlılar değil Kafkasya'dan göç ile beraber bu bölgeye yerleşen Türk boyları olduğunu vurgular. Ona göre ilk çağ öncesinde Pontus bölgesinin ilk yerleşimcileri Kimmerler ve İskitler gibi Türk olduğu düşünülen boylardır. Ardından Pontus bölgesi için bir koloni döneminin olduğunu ve en önemli koloninin Miletliler olduğunu söyler. Türk kavimlerin Miletlilerden önce Trabzon'da yaşadığını yer adları üzerinden açıklar. Örneğin; Trabzon kolonisinin "Trapezeus" olarak adlandırıldığı ve bu ismin Yunanca değil

Hititlerden önce yerleşen Luvilere ait olduğunu söyler (Albayrak, 2010). Trabzon'un adının eski Yunanca olmadığına dair bu görüş var olsa da kentin surlarla çevrili olması sebebi ile dikdörtgen bir görünüm oluşturması Romeika'da masa anlamına gelen "Trapez" kelimesinden geldiği ve bu yüzden Romeika bilen gruplar arasında Trapezunta olarak kullanıldığı bilinir.

Albayrak ve Asan her ne kadar birbirine karşıt görüş benimsemiş gibi görünseler de aslında her ikisinin görüşleri bölgenin etnik yapısının göçlerle şekillendiği noktada aynıdır. Anadolu coğrafyası göç akınları ile şekillenen bir coğrafyadır. Pontus bölgesi de göçle şekillenen, içerisinde farklı kimlikleri sığdıran ancak bu bölgenin coğrafi koşulları nedeni ile her kavmin kültürünün egemen olamadığı bir coğrafyadır. Çünkü fiziksel coğrafya her kavmin ayak uydurabileceği koşullara sahip değildir. Bu yüzden göç kaçınılmazdır. Bir kültürün fiziksel coğrafyada egemen olabilmesi ya da o etnik kimliğin varlığından bahsedebilmemiz için belirleyici unsurlar gerekmektedir. Romeika da bir etnik dil olarak bölgede bir Rum kimliği olduğunun kanıtıdır. Bölgede bu kimliğin var olmadığına yahut oldukça az olduğuna dair temel görüşler kimliğin siyasallaşmış olmasından kaynaklıdır.

Pontus bölgesine koloni dönemi sonrasında Büyük İskender bir sefer düzenleyerek bölgeye gelmiş ve Helen kültürünü beraberinde getirmiştir. Ancak Albayrak, İskender'in bu bölgede kısa süreli bulunduğunu bu yüzden Helen kültürünün hâkim kültür olamayacağını vurgular. İskender'in ardından bölge onun valileri arasında bölüştürülmüş ve nihayetinde Mithridat hanedanlığı tarafından Pont Krallığı kurulmuştur. Ancak yine kurulan bu krallık Albayrak ve kimi tarihçiler için Persler tarafından kurulan, yönetilen ve Anadolu kültürünün yaşatıldığı bir krallıktır. Bir Helen kültürünün yer almadığının ispatını krallığın sakinlerinin Helen kentleri olarak ifade edilen alanın dışında yaşamalarına, dolayısı ile krallığın sınırları ile örtüşmemesine dayandırır. Bu yüzden krallık Anadolu'nun milli devleti sayılmaktadır (Albayrak, 2010). Oysa Asan, krallığın yöneticilerinden Mithridates'in eski Yunanca konuştuğu, yerli kültür ve Helen kültürünü kaynaştırmak istediğini söyler (Asan, 2000).

Pontus bölgesinin Romalılar tarafından işgal edilmesi sonrasında ise bölgede Roma hâkimiyeti başlamıştır. Ancak Romalılar yani halk arasında bilinen ismiyle Bizans İmparatorluğu kendi dinlerini öğrendikleri dil olan Latinceyi değil antik Yunancayı kullanmaya başlamışlardır (Albayrak, 2010). Bu yüzden kendi kimlikleri zamanla Grek ya

da Helen dediğimiz kültürün içerisinde erimiştir. İmparatorluk dilin yanında Pont Krallığına ait mitolojik öğeleri kendi paralarının arka yüzünde kullanmıştır. Bu da göstermektedir ki aslında Pont Krallığı, Miletlilerin kültürünü kendi kültürü ile harmanlayarak sonraki dönemlere aktarılmasını sağlamış ve köklü bir kültürü bu coğrafyaya miras olarak bırakmıştır. IV. Haçlı seferi sonucunda Bizans İmparatorluğu Latinlerin eline geçmiştir. Ancak Gürcülerin yardımları ile beraber 1204 yılında Komnenoslar tarafından Trabzon'da Trabzon Komnenos Krallığı ya da kitaplarda karşılaştığımız adıyla Trabzon Rum İmparatorluğu kurulmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Kurulan imparatorlukların ardından Grek ve Helen kimliği "Pontus Rumları" olarak resmi tarih tezlerinde karşımıza çıkmaktadır. Pontus esasen bir fiziki coğrafyanın temsilidir. Cemal Şener'e göre "Pontus" Doğu Karadeniz kıyılarını ifade eden ve Roma, Bizans gibi Akdeniz İmparatorluklarının bir parçası olan coğrafi bir alandır (Şener, 2001). Fakat Millî Mücadele döneminde yaşanan Pontus ayaklanmaları ve örgütlenmeleri nedeni ile "Pontus" ifadesi ders ve tarih kitaplarında olumsuz bir kavram olarak karşımıza çıkar.

Trabzon, Koloni döneminden Fetih sürecine kadar pek çok kavmin yaşadığı, İmparatorlukların kurulduğu bir kent olmuştur. Greklerin, Latinlerin, Gürcülerin çeşitli sebeplerle geldiği, burada kendi inançlarının, kültürlerinin varlığını doğrulayan mekân ve dil gibi canlı unsurların yer aldığı bir kültür mozaikini oluşturmuşlardır. Fetihle beraber kent Türkleşme ve İslamlaşma sürecine girmiştir. Böylece zamanla içerisindeki etnik kimlikler sayıca farklılaşmıştır. Tarihsel olaylarla beraber etnik kimliklerin nicelikleri değişse de bugün geçmişten kalan önemli bir mirasın izlerini bulmak mümkündür. Helen, Grek ya da en çok kullanılan tabirle Rum kimliğinin bir parçası olan sözlü bir şekilde kuşaklar boyu aktarılan Romeika, bu tarihsel dönüşümlere direnç gösteren en önemli miraslardan biridir.

3.2. Romeika'nın Tarihsel Arka Planı ve Gelişimi

Romeika Trabzon'un kırsal kesiminde hâlen konuşulmakta olan bir dildir. Dil, daha çok Trabzon Rumcası, Pontiaka veya Karadeniz Rumcası olarak adlandırılmaktadır ancak konuşucuları arasında genellikle kısaca Rumca olarak ifade edilir. Unesco tarafından tehlike altında bulunan diller listesinde yer almaktadır. Trabzon'un bazı köylerinde Rumca Türkçe kadar yaygın şekilde konuşulan bir dildir. Dilin konuşulduğu alan sadece Trabzon kırsalı değildir. Elbette göç ile beraber dil farklı mekânlarda konuşulmaktadır. Bugün Trabzon

dışında Hatay, İzmir, Van, Sakarya, Edirne, Gökçeada, Bayburt ve Erzincan gibi şehirlerde bulunan göçmen nüfus tarafından hala konuşulmaktadır (Tursun, 2019: 18). Ancak dilin konuşulmasına ilişkin eylemler genel itibari ile aile içinde sınırlanmıştır.

Helen kültürünün Karadeniz'deki mirası olan Romeika Hint-Avrupa dil ailesinden olan Helencenin bir dialektidir (lehçe). Helencenin bir diyalekti olsa da Helence değil Trabzon Rumcası, Pontus Rumcası ve Romeika gibi adlandırmalar kullanılır. Tursuna göre, bu dile Romeika denilmesi bölgede Doğu Roma İmparatorluğunun etkisinden kaynaklanır (Tursun, 2019). Çünkü Akgönül'ün ifadesine göre, Bizans İmparatorluğu ve halkı kendini Türklerin onları tanımladığı şekli ile Bizanslı değil Romalılar olarak tanımlamıştır. Hıristiyan olan imparatorluk için Helen tabiri paganizmi çağrıştırdığından kendilerini Helenlerden ayırmak için kendilerine Romalılar anlamına gelen "Romoioi" olarak nitelemişlerdir. "Romoioi" kavramı ile aynı anlamda kullanılan ve sıkça karşılaştığımız diğer bir ifade Rumcada "Romalı" anlamına gelen "Rum" kelimesidir (Akgönül, 2017: 30). Dolayısı ile Romeika aslında Romalıların konuştuğu dil şeklinde halk arasında anılmıştır.

"Rum" tabiri resmi tezlerle beraber karşımıza fiziksel mekânda var olan farklı bir dile sahip bir kimliğin yanında beraber yaşanan toplum içerisindeki ötekinin tehlike arz etmesi anlamlarında çıkmıştır. Bu kavram için toplumsal hafızada oluşturulan genel kanı Hıristiyan, Ortodoks ve bir tehlike kimliğidir. Oysa "Rum" hem Romalı hem Helen hem de Grek kimliğinin temsilidir. Fakat tarih yazımında bunların yerine "Rum" tabiri karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanım ile kastedilmek istenen bir tehlike kimliğidir (Akgönül, 2017).

Resmi tezlerin dışında medya ve halk arasında Karadeniz ve bilhassa Trabzonlu olmanın kimliği Laz kimliği ile eşdeğer şekilde görülür. Bu yüzden Trabzonlu olan kişilerin "Laz mısınız?" sorusu ile sıklıkla karşılaştığını görebiliriz. Laz ve Trabzonlu olma algısı bölgedeki insanların hem fiziksel özellikleri hem de sınırlı olma hali ile özdeşleşmiştir. Laz etnisitesi ve Lazcaya Trabzon sınırları içerisinde rastlamak pek mümkün değildir.

Romeika'nın varlığı tüm bu özelliklerin dışında aynı zamanda farklı bir dil ve hafızanın yaşadığının göstergesidir. Bu dilin mekândaki varlığı bazen kent içerisinde yer adları olarak bazen de insanların sosyalleştiği alanların isminin Romeika olması ile çıkar. Yer adları dışında Romeika kültürünün izlerini ritüel, dans, yemek ve müzikte de görmek

mümkündür. Dolayısı ile Romeika basitçe bir dilin var olması değil bir kültür ve hafızanın var olması anlamını taşır.

Tursun, Pontus diyalekti ve Modern Yunanca diyalekti olan Attiki'nin aynı grup içerisinde yer aldığını, ancak ses yapısı, söz dizilimi özellikleri bakımından Pontus Rumcasının arkaik dediğimiz Helenceye en yakın olan diyalekt olarak tanımlar. Modern Yunanca konuşan biri ve Pontus Rumcası konuşan birinin asgari düzeyde günlük ihtiyaçların karşılanabilmesi noktasında birbirini anlayıp konuşabileceği fakat her şeyden konuşabilecek sohbet seviyesinde bunun mümkün olmadığını altını çizer. Bu diyalekt farklılıklarının coğrafi uzaklıklardan kaynaklandığını, dilin fiziki coğrafyadaki kültürel unsurlarla etkileşime girmesi ile açıklar (Tursun, 2019). Tursun'un bu değerlendirmesine paralel şekilde Pontus Rumcasının konuşulduğu Trabzon'nun ilçe ve köylerinde coğrafi uzaklıklara bağlı olarak kendi içerisinde de farklılıklar içermektedir. Örneğin; Tonya ilçesinde konuşulan Romeika ile Çaykara ilçesinde konuşulan Romeika arasında ağızdan çıkan harflerin yumuşak ve sert olması açısından farklılıkların olduğu belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hatta aynı ilçenin köylerinde bile dilin ses yapısına ilişkin farklılıklar mevcuttur.

Kent içerisindeki etnik unsurların çeşitliliği ile Pontus Rumcası zamanla diğer dillerden etkilenmiştir. Bu yüzden konuşma sırasında Türkçeleşmiş kelimelere rastlamak mümkündür. Biraz daha geçmişten gelen bir etkiye örnek vermek gerekse Romeika konuşucularının eğitim hayatında ya da günlük yaşamlarında karşılaştıkları en önemli şeylerden biri dillerine ait pek çok kelimenin tıbbi terimler, astronomi dalına ait terimler ve ekonomik terimlerle olan benzerliğidir. Tüm bu dallara ait terimler genel itibari ile Latince'dir. Ancak Romeika'da da birebir pek çok Latince kelime vardır. Bu yüzden Latin Kültürü ve Pontus Kültürünün birbiri ile etkileşime girdiği açıktır. Ancak en ilginç olan ve belki de coğrafi yakınlık sebebi ile Romeikayla etkileşime girmesi muhtemel olan Lazca için Tursun özellikle Trabzon'un yanı başında bulunan Lazcanın diğer dillere nazaran Romeika ile oldukça az bir etkileşimde bulunduğunun altını çizer (Tursun, 2019).

Sitaridou'ya göre Romeika dilsel açıdan Modern Yunanca ile kıyaslandığında geçirmiş olduğu değişikliklere, etkileşimlere rağmen mastar yapılarını kaybetmemiştir. Örneğin, Türkçe ile bir etkileşim söz konusu olsa da dildeki mastar yapıları günümüze kadar gelebilmiş ve Türkçe ile bir bağlantısı bulunmamıştır (Sitaridou, 2014: 24-48).

3.2.1. Osmanlı Döneminde Romeika ve Rumlar

Trabzon 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmiştir. Fetihden sonra kent artık farklı bir devlet yönetimi altına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin yönetimi ile kent Türkleşme ve İslamlaşma etkisi ile değişime uğramaya başlamıştır. Trabzon'daki Rum etnisitesinin yönetimi tıpkı diğer bölgelerde olduğu gibi dini esaslara göre sağlanmıştır.

Osmanlı Devletinde azınlık grupları içerisinde Rum kimliği önemli kimliklerden biridir. Rum kimliğinin bir sorun haline gelmesine kadar Rumlar devlet kademelerinde önemli görevlerde yer almakla birlikte, toplum içerisinde zanaatkârlık gibi beceri gerektiren alanlarda nitelikli kişileri yetiştirmiştir. Aynı şekilde Trabzon'da da Rumlar madencilik, denizcilik gibi beceri isteyen ancak ağır şartlara sahip meslek kollarında uzmanlaşmışlardır.

Trabzon fetihden sonra Osmanlı etkisini geç bir dönemde hissetmiştir. Çünkü Meeker'e göre zaten bilindiği gibi şehrin yerleşimlerinin bulunduğu coğrafya dağınık ve merkezin denetiminden uzaktadır. Bu yüzden Anadolu'nun diğer şehirlerine göre geç fetih edilmiş ve geç bir tarihte Müslümanlaşmıştır (Meeker, 2005). Aynı şekilde Lowry, kentin hızlı bir İslamlaşma ve Türkleşme süreci ile karşılaşmadığını kente ait dört Tapu Tahrir Defterini incelediği çalışmasında belirtmiştir. Ona göre nüfusun etnik yapısı ve dini gruplara göre dağılımı uzun bir zaman diliminde değişime uğramıştır. Kentin Rum sakinlerinin nüfusundaki değişim de aynı şekilde yavaş bir şekilde gerçekleşmiştir (Lowry, 2005).

Lowry, incelemiş olduğu defterlerden 1486 yılındaki Tapu Tahrir Defterinde o dönem için kente bulunan Hıristiyan nüfusun %80,88 civarında olduğu ve Rum nüfusun %65 oranla en yoğun nüfusa sahip cemaat olarak kaydedildiğini vurgular. Lowry, bu tarihlerde Osmanlı İmparatorluğunun iskân politikası ile kentin İslamlaşması için kente farklı kentlerden Müslüman cemaat getirildiğini ancak bu politikanın işe yaramadığını 1523 sayılı Tapu Tahrir Defteri kayıtlarına göre açıklar. Bu defterde Hıristiyan nüfusun artması,

Müslüman nüfusun azalmasının Müslümanların kendi memleketlerine geri dönmesi olarak açıklar. 1553 ve 1583 sayılı son iki Tapu Tahrir Defterlerinde ise kentte Müslüman nüfusun artmasının yanı sıra kente ait mekânsal isimlerin değiştiği, azınlık gruplarının şehrin merkezi dışında yaşamaya başladığı, meslek grupları arasında Müslüman din adamlarının artış gösterdiği ve cemaat grupları arasında en çok değişen cemaatin Rumlar olduğunun altını çizer. Son defterdeki özellikle değişimin artık din değiştirenlerden kaynaklı olduğunu vurgular (Lowry, 2005).

Din değiştirmelerin yaşanması ile kent içerisindeki kimliklerin yapısındaki değişim kaçınılmaz hale gelmiştir. Farklı bir dini benimseyen Romeikadaki tabirle “klosto” olan yani dinden dönen kişilerin artışı ile beraber toplum içerisinde Romeika konuşan Müslümanlar ve Romeika konuşan Hıristiyanlar olarak aynı dili konuşan ama farklı inançtan iki grubun doğmasına neden olmuştur. Her iki grup için ortak nokta dildir. Ömer Asan bu yüzden Romeika'nın korunmasıyla beraber bu dilin konuşucularının İslam'ı öğrendiğini ve Müslümanlığın benimsenmesini sağlayan şeyin Romeika olduğu üzerinde durur. Hatta Trabzon ilçelerinden Of ve Çaykara'daki muhafazakâr bir yapının oluşunu bu dile bağlayabiliriz (Asan, 2000). Çünkü Şener'e göre bir İslamlaşma yaşanmadan önce de Of (Çaykara geçmişte Of'a bağlıydı) Papazları ve onların okulları ile ünlü bir yerd. Bu durum İslam'a geçişle aynı özelliği İslam'a devrederek Hocaların ünlendiği yere dönüştürmüştür (Şener, 20019). Din değiştirmelerin yaşanması ya da gizli bir şekilde sürdürülmesinin temel nedeni kimlikler üzerindeki baskının artması, Osmanlı Devleti'nin eşitsiz uygulamalarıdır. Bu eşitsiz uygulamalara Lowry, Hıristiyanlardan “İspençe” adında toplanan vergileri örnek gösterir. Çünkü bu vergi ile Hıristiyanlar yüksek bir vergi öderken Müslümanlar için bu verginin toplanmadığını ya da daha düşük bir şekilde toplandığını vurgular (Lowry, 2005). Bu gibi sebeplerle başlayan din değiştirmeler artık din gizliliği şeklinde yaşamaya başlamıştır.

Romeika'da “krifo” “gizli” anlamlarında kullanılan bir kelimedir. Din gizliliklerinin yaşanması ile beraber dinini gizleyen kişiler için “krifos” tabiri kullanılır. Dinin gizlenmesine, iki dinli bir yaşamın sürdürülmesine ve krifos isimlendirmesine dair en önemli örnek Trabzon ve Gümüşhane arasındaki Kromni bölgesinde yaşamlarını sürdüren Rum cemaat olan Kurumlulardır. Madencilikle ilgilenen Kurumlular için Zeynep Türkyılmaz, “Osmanlı'da Gizli Hıristiyanlar” adlı podcastte, Kurumluların çift meslek ve çift isim

kullandığı ve kendilerini görünüşte Müslüman ama aslen Hıristiyan olarak tanımlayan bir grup olduğunu söyler. Madenlerin kapatılması ile bozulan ekonomileri neticesinde kendilerinin Hıristiyan olduklarını toplu bir biçimde ilk defa açıklayan ve 19.yy'ın sonlarına kadar bu ikili yaşamı devam ettiren topluluk olduğunu söyler. Türkyılmaz, o dönem için Hemşinlilerin de aynı şekilde dinlerini gizlediklerinin üzerinde durur. Fakat Hemşinlilerin çabuk Müslümanlaşmasından dolayı Rumlar kadar dikkat çekmezler (Türkyılmaz, 15.02.2022).

1877-1878 Osmanlı- Rus savaşının patlak vermesi ile Rum nüfusun önemli bir değişime uğramasına neden olmuştur. Çünkü Trabzon ve ona bağlı olan kentler savaşla beraber göç alan ve göç veren bir kent olmuştur. Göçe dâhil olanlar arasında din gizliliği ile yaşamlarını devam ettiren Rum cemaatler de yer almaktadır. Buna ilişkin Özhan Öztürk, Kromni bölgesinde yaşayan Kurumlular dışında yine aynı şekilde Santa bölgesinde ikili bir yaşam süren, madencilikle uğraşan Rum cemaatin Osmanlı-Rus savaşının patlak vermesi ve madenlerin kapatılması sonucunda mesleklerini yapabilecekleri farklı kentlere göç ettiklerini vurgular (Öztürk, 2022). Bu yüzden Rum nüfus savaş sebebi ile kentte oransal olarak daha da düşmeye başlamıştır.

Milliyetçilik akımı Osmanlıyı derinden etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluk bütünlüğünü koruyabilmek amacı ile gayrimüslim halkın lehine Tanzimat fermanı ve Islahat fermanları ile haklar tanıyan politikalar uygulamıştır. Tanzimat Fermanı ile bütün tebaanın can, mal ve ırz gibi konularda güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Karal'a göre, Islahat Fermanı ise Tanzimat Fermanından farklı olarak bu konuların din ve millet farkı olmadan düzenleneceğini ve bunun kanun önünde eşitliğini ilke edinmiştir. Islahat Fermanı ile Müslüman ve gayrimüslimler arasında eşitsiz uygulamalara son verileceği, vergilerin eşitlik ilkesi temel alınarak yeniden düzenleneceği, gayrimüslimlerin kamu hizmetine girilebileceği, askerlik yapılabileceği, gayrimüslimlere yönelik aşağılayıcı ifadelerin kullanılmasının yasak olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda hiç kimsenin dini seramonilerinden alıkonulmayacağı, bu yüzden cezalandırılmayacağı ve kimsenin din değiştirmeye zorlanılmayacağı belirtilmiştir (Karal, 2007). Oysa biz fermanın ilanından sonra dahi Kurumlular gibi gizli Hıristiyanların olduğuna değinmiştik. Bu yüzden etnik çözümler ve ayrılmalar bu uygulamalara rağmen kaçınılmaz şekilde Birinci Dünya Savaşında artış göstermiştir. Doğu Karadeniz'deki Rum Milliyetçiliği de bu dönemlerde

yükselmiştir. Ayşe Hür, aynı dönemde Ermenilerin ulusal uyanışı gibi Rum Milliyetçiliğinin artış göstermesinin öncelikli nedenin kültürel ancak arka plandaki sebebinin ise ticaret hayatında aktif olan Rum burjuvazisinin olduğunu söyler (Hür, 2017: 139).

Rum meselesinin milliyetçiliğin de etkisiyle siyasallaşmasının nedenini Hür, savaşla beraber Pontus'ta yaşayan Rumların kaderine ilişkin iki ana düşünceden dolayı gerçekleştiğinin üzerinde durur. Hür'ün aktarımına göre bir kısım politikacılara göre Pontus Yunanistan'a bağlı olmalıydı ancak kimilerine göre ise Pontus ayrı bir devlet olmalıydı. İlk düşüncenin savunucuları Yunanistan milliyetçiliği ile bir hayal kurmuşlardır ve uluslararası desteği arkalarına alarak Pontus'un bir sorun haline dönüşmesine neden olunmuşlardır. İkinci düşüncenin savunucuları ise genel itibari ile yerel yöneticiler tarafından ortaya atılmıştır. Yerelde bir birliğin sağlanamaması ile bu düşünce de gerçekleşmemiştir (Hür, 2017).

Savaşın şiddetlendiği yıllarda halk arasında da Rumlara yönelik tepkiler artmaya başlayınca Rumlar Pontus'tan çıkarılmak istenmiştir. Müzakere yolu denenerek sorun çözülmeye çalışılsa da Rum ve Türk grupların karşılıklı çeteleşmesi ile sorun şiddet yolu kullanılarak sonlanmıştır. Yorgo Andreadis "Tamama Pontusun Yitik Kızı" adlı gerçek bir yaşam öyküsünü anlatmış olduğu çalışmasında Türk çeteleri tarafından Doğu Pontos ve Batı Pontostan (Trabzon'un batısında kalan Giresun, Ordu, Samsun, Sinop illeri) Rumlara yönelik uygulanan şiddetin aynı olmadığını söyler. Batı Pontus'ta Rumların bölgeden çıkarılması için Rumlara düşmanlığı ile bilinen Topal Osman görevlendirilmiştir (Andreadis, 2020). Topal Osman kendi silahlı çetesini gönüllülerden oluşturan, Giresun'da bulunan farklı etnik kimliklerin bölgeden çıkarılması için şiddet yolunu kullanan ve bu yüzden Müslüman halk arasında da korkuya neden olan bir figürdür (Şener, 2001). Batı Pontus'ta Topal Osman tarafından etnik arındırma uygulamaları yapılırken, Doğu Pontus'un Rus işgali altında bulunması nedeni ile buradaki yönetim Rumlara verilmiştir. Bu yüzden buradaki Rumlar ve Batı Pontus'taki Rumlar için olaylar farklı şekilde gerçekleşmiştir (Andreadis, 2020).

Topal Osman'ın örgütlediği güçler Rumları şiddet yoluyla onları yaşadıkları yerden çıkarmaya çalışırken Trabzon'un çevresindeki illerde yaşayan yaşadıkları kentlerden, mahallelerden çıkartılarak onların kaderlerini değiştirecek olan göçe zorlanmışlardır.

Yerasimos'a göre, göç resmi yetkililerce planlanmıştır. Göçün ilk uygulandığı yer Tireboludur. Fakat buradaki Rum köylüsüne bu olay geç haber edilmiştir. Tirebolu'dan sonra sırasıyla Samsun, Giresun ve Ordu'da bulunan Rumlar İç Anadolu'ya doğru göç etmişlerdir. Göç sonucunda yaşananlar için farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Kimilerine göre planlanan göç Rumları bölgeden çıkarmak için uygulanan kansız bir plandır. Bu yüzden göç sırasında çeşitli sebeplerle kayıp verilmiştir. Bazıları ise göçte yaşanan bu kayıpların göç esnasında ortaya çıkan hastalıklar yüzünden meydana geldiğini söyler. Ve bu yüzden bir katliamın amaçlanmadığını söyler. Bu yüzden göçün kayıplarına ilişkin kesin bilgiler mevcut değildir (Yerasimos, 1989). Trabzon'un işgal altında bulunması ile Rumlara verilen yönetim, işgalin sona ermesiyle tekrar Türklere geçmiştir. Trabzon'da bulunan Rumların büyük bir çoğunluğunun nihai olarak Pontus'tan çıkarılması bir anlaşma ile sonraki dönem olan Cumhuriyet döneminde gerçekleşecektir.

3.2.2. Cumhuriyet Döneminde Romeika ve Rumlar

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile beraber devlet yönetimi köklü bir biçimde değişmiştir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlayan, yöneten kişi ve yönetilen kişilerin uyması gereken kurallar bir anayasa ve kanunlarla belirlenmeye başlansa da bu süreç Cumhuriyet döneminde tamamlanmıştır. Halk ve devlet arasındaki ilişki ise vatandaşlık bağı ile kurulmuştur. Vatandaşlık bilincinin oluşturulması ve tek bir kimlik bütünlüğünden bahsedebilmek için çeşitli şekillerde Türkleştirme politikaları uygulanmıştır. Bu uygulamaların ilk adımı Türkçenin resmi dil olarak ilan edilmesiyle, Türkçe konuşan kişilerin Türk olduğuna dair, dil ve etnik köken arasında doğrudan kurulan ilişki ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise dile verilen önem TDK'nın kurulması ile pekiştirilmiştir. "Biz" için diğer gerekli olan ve dile eklenen resmi tarih de Türk Tarih Kurumunun kuruluşu ile ortak geçmiş vurgusu yapılmıştır. Ancak bu bilincin içselleştirilmesi için Fusun Üstel'e göre vatandaşın sahip olması gereken nitelikler erken cumhuriyet dönemi ve sonrasında öğretim programlarına birer ders olarak yerleştirilip sağlanmak istenmiştir (Üstel, 2021: 209).

Erken cumhuriyet döneminde millet ve kimliğin bütünleştirilmek istenmesi kurumsallaştırılarak sağlanmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise mekân içerisinde bir yerleşim düzeninin sağlanması ile ortak bir kültürün varlığı amaçlanmıştır. Bu yüzden 1934 yılında

ise 2510 Sayılı “İskân Kanunu” çıkarılmıştır. Kanunun odak noktası bir hâkim “Türk Kültürü” oluşturulması yönündedir. Oluşturulacak Türk kültürü içerisinde azınlıkların durumunun bir asimilasyonla karşılaştığı belirgin şekilde görülmektedir. Kanuna göre, Türk vatandaşı olmayanların yerleşim düzenleri serpiştirilme sureti ile farklı köy ve mahallelerde iskân edilmesi zorunlu kılınmıştır. Yerleştirilecek köy ve mahallelerde Türk kültürünün egemen olabilmesi için mektep, cami gibi mekânların devlet eliyle yaptırılacağı da ifade edilmiştir. Dil açısından ise anadili Türkçe olmayanların toplu bir şekilde yerleşimde bulunması ve hatta bir sanatı dahi kendi soydaşlarıyla bütünleştirmeleri yasaklanmıştır. Türkçeden başka bir dil konuşan Türk vatandaşı ya da Türk olmayan kişiler için siyasi, askeri, içtimai gibi sebeplerle tedbirlerin alınabileceği açıkça belirtilmiştir (İskân Kanunu, 1934).

1940’lı yıllara gelindiğinde ekonominin Türkleşmesi gerektiği bahane edilerek gayrimüslümlerden “Varlık Vergisi” toplanmıştır. Toplanan vergiler ile Rumlar ve diğer azınlık gruplarının malları ellerinden alınmıştır. Buna rağmen ülkeyi terk etmeyenlerde İkinci Dünya Savaşında sonra ekonominin düzelmeye başlaması ve çok partili yaşama dönüşün kendi durumlarının da düzeleceği inancı doğmuştur. Fakat 1955 yılında dış politikada Kıbrıs Sorunun ortaya çıkması ile dış politika sorunlarının sebebi Rum nüfus ilan edilmiştir. Bunun sonucunda İstanbul’da ve pek çok yerde Rum nüfusun baskı ve şiddet ile karşılaşması sonucunda 6-7 Eylül olayları yaşanmıştır. 1964 yılına gelindiğinde ise Yunan uyrukluların Türkiye’de gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Caymaz ve Çanakçı, 201: 104-10).

Erken Cumhuriyet döneminde başlatılan bir diğer Türkleştirme politikası 1928’de bir grup öğrencinin girişimi ile başlatılan, devlet tarafından desteklenen ve etkisi sonraki dönemlerde de görülen Türkçe konuşma kampanyasıdır. Kampanya ile topluma açık alanlarda Türkçe harici dillerin konuşulmaması sağlanmaya çalışılmış fakat toplum içerisindeki huzursuzluk artmış ve azınlıkların kendi dillerini bir çekince ile kullanabilmelerine sebep olmuştur. Bali’nin aktarımına göre, bu kampanya bir süre sonra anılmamaya başlansa da 1960 askeri darbesi ile tekrar gündeme gelmiştir. Fakat özellikle kampanyanın yaz dönemine denk gelmesiyle turistlerin ülkeden gidebileceği endişesi doğmuştur. Bu yüzden kampanya kısa ömürlü olmuştur (Bali, 2000).

Yukarıdaki politikalar doğrultusunda Cumhuriyet döneminde de sorun olan azınlıklar bir kimlik kurgusu olan vatandaşlık statüsünün dışarısında kalarak öteki kimliğini temsil etmişlerdir. Çünkü azınlıkların sahip olduğu dilsel özellikler ve ortak geçmiş resmi anlatılardan farklıdır. Ulus-devletin getirmiş olduğu sınırlar yüzünden kimlik tanımlamaları değişmiştir. Osmanlı İmparatorluğundaki ötekinin tanımı farklı bir dine mensup olan kişiler iken Cumhuriyetle beraber öteki etnik olarak farklı olan kişilerdir.

Osmanlı Devleti'nde nüfusa ilişkin bilgiler öncelikle tahrir defterlerinden çıkarılırdı. Ardından ilk olarak 1831'de ve sonrasında yapılan nüfus sayımlarında Müslüman ve gayrimüslimlere ilişkin nüfus bilgilerine erişebilmekteyiz. Fakat 1831'deki nüfus sayımında erkeklerin sayıma dâhil olup kadınların olmaması bize nüfusa ilişkin net bilgileri vermemektedir. 1881 yılından sonra ise kadınların sayımlara eklenmesi ve nüfus hizmetlerinin kurumsallaşması ile kayıtlar daha sistematik bir hal almıştır (Çimen, 2012). Fakat tahrir defterleri ve nüfus sayımlarının yanında gayrimüslim nüfusa ilişkin demografik ve kültürel bilgilere ilişkin başvurulacak arşiv kaynaklarından biri de kilise defterleri olmuştur (Satış, 2012). Cumhuriyet döneminde ise nüfus sayımlarında dil ve din sorusunun sorulması azınlıkların nüfusuna ilişkin bilgileri bizlere sunmuştur. Fakat Akgönül'e göre, 1965'ten önce nüfus sayımlarında dil sorusu sorulurken bu tarihten sonra bu soru sorulmamaya başlanmıştır. 1985 sayımlarında da bu soru tekrar sorulsa da sonuçları açıklanmamıştır (Akgönül, 2017: 33). Bu yüzden hem o dönemde hem de günümüzde Romeika ve diğer etnik dil konuşucularının sayısı tam olarak bilinmemektedir.

Osmanlı'da dinin toplumun çimentosu olduğunu, din merkezli devlet politikaları yüzünden din gizliliklerinin meydana geldiğine değinmiştik. Cumhuriyet döneminde ise yukarıda saymış olduğumuz politikalar ve toplumda yarattığı etki farklı dil konuşanlar üzerinde bir baskı yaratarak yakın tarihimizde dil gizliliklerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü farklı bir dilin varlığı istenilen kimliğin dışında bir kimliğin temsilidir.

Trabzon bağlamında ise erken cumhuriyet döneminde iki dilli olan Rumca konuşan kişiler bir azınlık grubudur. Rumca konuşmaları sebebiyle resmi söylemlere göre etnik kökenleri Türk değildir. Cumhuriyette her ne kadar konuşulan dilin bir ulusu temsil ettiği düşünülse de Trabzon Rumları ve Karaman Rumlarına yönelik başlatılacak göç bize esasen hala dilin değil dinin belirleyici bir kıstas olduğunu göstermektedir. Trabzon'da bulunan

Rum sorununun çözülmesi için 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşması ile Türkiye’de ve Yunanistan’daki Rumlar mübadeleye tabi tutularak bir nüfus değişimi yaşanmıştır. Ancak mübadelenin temel kriteri dil esaslı değil din esaslıdır. Bu yüzden Trabzon’dan mübadele ile gönderilenler gayrimüslim Rumlardır. Bunun sonucunda ise bölge Müslümanlaşmış ve Türkleşmiştir. Fakat mübadele ile bölgenin Rum nüfusu bölgeden ayrıldığı halde konuşulan dil bu bölgede kalmıştır.

3.2.3. Lozan Anlaşması ve Mübadele

Türkiye’de bulunan Rumların ve Yunanistan’da bulunan Türklerin durumuna ilişkin 30 Ocak 1923’te Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’ne İlişkin Sözleşme ve Protokol imzalanmıştır. Protokole göre, “Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının” zorunlu mübadelesine karar verilmiştir (Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Bir Kent, 2022). Ancak anlaşmaya göre Türkiye’de yaşayan her Rum topluluk bu mübadeleye dâhil edilmemiştir. İstanbul ve Batı Trakya’da bulunan Rumlar bu uygulamanın dışarısında bırakılmıştır. Mübadeleye konu olan Rumlar Karadeniz’de bulunan ve aynı şekilde Karaman’da bulunan Rumlardır. Ege’de bulunan Rumlar ise bu bölgeden daha önce ayrılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü sonrasında bir ulus-devletin yaratılabilmesi için imparatorluktan kalan farklı etnik kimlik sorununun çözümlenmesi gerekli olmuştur. Nüfus değişimine dair protokol tam da bu sebeple imzalanmıştır. Ancak anlaşma Türk ve Yunan kimliği dışında dini inanç referanslarına bağlı oluşturulmuştur. Osmanlı’nın yakın tarihli yıkılışını düşündüğümüzde toplum içerisindeki bağların hala dini inançlara göre şekillendiğini görmekteyiz. Mert Kaya’ya göre dini inançların bir kıstas olarak belirtilmesi Türkiye açısından Türkiye’nin kendi toplum yapısını Sünni-Türk bir yapının oluşturulmak istenmesine bağlıdır. Çünkü toplum içerisindeki dini inanç bağları hala önemli ve etkilidir. Bu yüzden devletin güçlenmesi sonrasında “Türk Kimliği” “Sünni Kimliğin” yanına eklenmiştir (Kaya, 2018: 94-102).

Mübadele sonrasında gidenler ve gelenler için dini özelliklerin merkeze alınması gayrimüslim ve Müslümanlar için bir zorluk haline gelmiştir. Çünkü genellemeden uzak bir

şekilde gelen kişilerden Türkçe bilmeyenlerin olması onların uyumlarını zorlaştırmıştır. Aynı şekilde giden kişilerden de Türkçe bilip Yunanca konuşamayanların oluşu bir uyum sorununu doğurmuştur. Örneğin; Zürcher, “Makedonya’dan göç eden Müslümanların çoğunluğunun Yunanca, Orta Anadolu’dan göç eden mübadillerin çoğunluğunun ise Türkçe konuştuğunu” ifade eder (Zürcher, 2003: 4). Gelen ve gidenlerin dil ve kültür olarak farklılıklarının yanında geçmişten koparılamayan öteki kimlikleri her iki ülkede de kendilerinin farklı şekillerde tanımlanmalarına neden olmuştur. Yunanistan’da bulunan mübadillere “Türk Tohumu” yakıştırması, Türkiye’de bulunan mübadillere ise “Yunan/Rum Tohumu” gibi adlandırmalar ötekinin her iki ülkede de öteki kaldığının göstergesidir. Mübadiller farklı bir coğrafyadan gelmiştir ve aralarında ortak özellikler bulunsa da dil, yemek, müzik, meslek ve hatta yaşayışlarına dair kültürel özellikler farklılıklarla ayrılmaktadırlar. İki ülkenin ekonomik şartlarının farklılığından dolayı Pontuslu Rumlar kendi mesleklerini yaparken zorlanmışlardır. Ancak Hür’ün aktarımına göre yine de göçten ekonomik olarak karlı çıkan devlet Yunanistan olmuştur. Çünkü göç eden nüfus özellikle çiftçilikle uğraştığından Yunan ekonomisinin canlanmasına katkı sağlamışlarken Türk ekonomisi daha fazla zarara uğramıştır (Hür, 2017: 169).

Anlaşma zorunlu bir göçe neden olmuştur. Bu yüzden giden kişiler doğup büyüdüğü anavatanından kendi istekleri doğrultusunda göç etmemişlerdir. İstek dışı gerçekleştirilen göç gidenlerin karşılaşmış oldukları sorunların daha da büyümesine neden olmuştur. Her şeyden önce farklı bir coğrafyada farklı kuralların var olduğu bir ülkede yaşamak için iki seçenek mevcuttur. Ya o ülke kimliğinin bir parçası olabilmek ya da kendi kimliğini gizli tutarak bir yaşamsal devamlılık sağlama çabasına girmek. Anlaşmada kırk yıl süre ile mübadillerin yerlerini değiştirememesi iki seçeneğin devlet eli ile bir zorunlu kültürleşme ve asimilasyon sürecine çevirmiştir. Ancak Kaya’nın mübadillerle yaptığı alan çalışmasında belirttiği şekilde bu süreye güvenilerek devlet otoritelerinin dikkate almadığı şey mübadillerin bellek aktarımlarıydı (Kaya, 2018: 96). Bellek aktarımı sayesinde yaşananların yanında sonraki kuşaklara kendi kültürlerinin parçası olan yemek, dans, ritüel ve bugün Karadeniz için ortak bir enstrüman olan kemençe kültürü devredilmiştir.

Mübadile ile sadece bir nüfus değişimi değil aynı zamanda bir hafıza değişiminin yaşanması istenmiştir. Bu sebeple yaşananların ve kültürlerine ait parçaların kuşaklar boyu aktarılmasını önlemek için göç kaçınılmazdı. Fakat Millas’ın mübadillerin göç

deneyimlerine ilişkin çalışmasında göçün planlı ve düzenli olmamasından dolayı mübadillerin geride akrabalarını bıraktığını söyler (Millas, 2014). Mübadillerin anavatanlarında kalan akrabaları orayla olan bağın kopmamasına neden olmuştur. Aynı zamanda her ne kadar bir zorunlu kültürleşme gerçekleşse de geçmişe ait ortak yaşantı ve kültürel değerlerin sürdürülmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Göçten sonra Yunanistan'a giden mübadillerin toplu bir şekilde aynı mahallelerde yaşamaya başlamaları ile belleklerindeki esas vatanlarının ve köklerinin nerede olduklarını kendi kuşaklarına aktarabilmişlerdir. Zürcher'e göre, Yunanistan'a gelen mübadiller toplu bir şekilde yaşadıkları için geldikleri yerden kopmayarak kendi geleneklerini sürdürebilmişlerdir. Örneğin; geldikleri yerlerin isimlerini yeni kaldıkları yerlere vermişlerdir ve tüm baskılara rağmen dillerini kullanmışlardır. Aynı zamanda spor gibi çeşitli örgütlenmeleri devam ettirmişlerdir. Fakat bu durumun tersine buraya uyum sağlayamayan mübadiller ise Amerika ve Avrupa'ya göç etmiştir (Zürcher, 2003: 5). Anacak hem halk hem de devlet için öteki olan mübadillerin kaldığı yerlerin koşulları o dönem için pek de iyi değildir. Çünkü mübadele bir yerleşim probleminin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Planlı bir iskânın sağlanamaması mübadillerin uzun yıllar zorluklar içerisinde yaşamalarına neden olmuştur (Bozdağı, 2014).

Mübadele Sonrası Romeika

Mübadeleden sonra Türkiye'deki Rum meselesi tam olarak çözülememiştir. Ancak Karadeniz'deki Rumlar büyük oranda göç ettiği için kalan nüfus Türkleşmiş ya da Müslümanlaşmıştır. Rumca konuşanların çoğu Müslümanlaşmış olsa da burada Rumca konuşan Hıristiyanların olabileceği ihtimali de bulunmaktadır. O yüzden Rum nüfusa ilişkin kesin bilgiler mevcut değildir.

Trabzon mübadele ile hem ekonomik hem de kültürel anlamda bir değişim geçirmiştir. Rumların ticaret ve tarım alanlarındaki katkılarının azımsanmayacak derecede olmasından dolayı şehrin ekonomisi derinden etkilenmiştir. Rum, Ermeni ve Türk unsurların çeşitliliği şehirdeki kültürel hayatın canlı olmasının sebebi iken mübadele ile şehir canlılığını kaybetmiştir.

Yunanistan'daki Pontuslu Rumların aynı mahallerde yaşaması kendi kültürlerini devam ettirebilmelerine neden olmuştur. Bunun yanında dernekler, vakıflar ve cemiyetler gibi örgütlenmelerle kendi kimlik ve belleklerine sahip ortak kişilerle aynı çatı altında buluşmuşlardır. Ömer Asan'ın (2017) ifadesine göre, "Pontuslu Rumlar tarafından Yunanistan'da 180 civarında dernek ve vakıf örgütlenmesi bulunmaktadır. Yunanistan dışında ise savaş sebebi ile ABD, Rusya, Kanada ve Almanya'ya göç eden Pontuslular tarafından kurulan dernekler bulunmaktadır." Göç onları belli bir süre ile topraklarından koparmış olsa da onlar kendi kültürlerini yaşatabilmek için çaba sarf etmişlerdir. Koparılamayan bağ günümüzde kendi topraklarını her yaz gruplar halinde ziyaret etmeleri ile devam etmektedir.

Türkiye'ye gelen mübadillerin iskânı daha çok Batı Anadolu ve Trakya'da olmuştur. Buralarda bulunan mübadillerin örgütlenmelerini ilk başlarda köy kahvehaneleri olmuştur. Daha sonra ise iskân edildikleri yerlere paralel şekilde kurulan dernek ve vakıflardır. Buralarda bulunan mübadillerin son buluşma mekânları ise dijital dünyanın sunmuş olduğu sanal mekânlardır (Goularas, 2012). Ancak Trabzon'daki mübadiller için böyle bir örgütlenme söz konusu değildir. Çünkü zaten buraya gelen mübadillerin sayısı diğer şehirlere oranla oldukça azdır. Goularas'ın Devlet İstatistik Kurumunun verilerine dayanarak aktardığı şekliyle, Trabzon'a gelen mübadil sayısının 404 olduğunu belirtir (Goularas, 2012). Gelen bu kişilerin farklı yerlere yerleştiğini düşündüğümüzde bu örgütlenmenin zor olacağı açıktır.

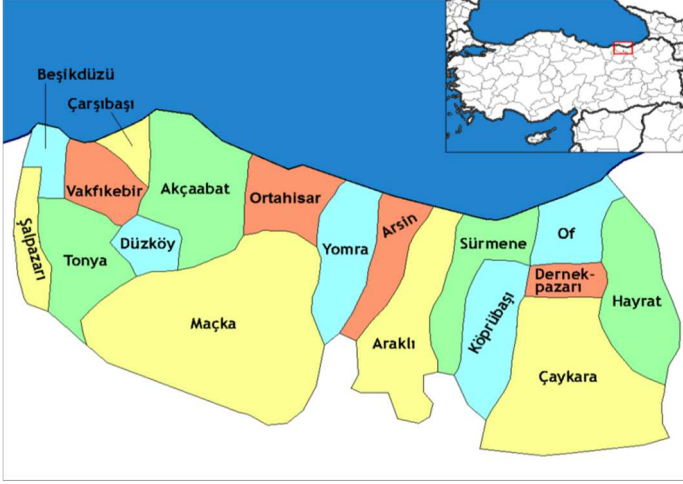
Göçün tüm olumsuz koşullarına rağmen Trabzon'un dağlık coğrafyası burada yaşayan grupların etkileşimden uzak ve kapalı birimler halinde bir yaşam sürmelerine neden olmuştur. Bu sebeple Romeika ve onun kültürünün günümüze kadar ulaşmasına neden olmuştur. Ancak artık tam bir ulus devlet kurulmuştur ve Türkçenin kullanımının yaygınlaşması için dönemsel olarak çeşitli politikaların uygulanması sağlanmıştır. Türkçe konuşma kampanyaları, farklı dillerde yayın yapma yasağı gibi politikalar Romeikayla aynı kaderi paylaşan dillerin asimilasyonla karşılaşmasına neden olmuştur. Romeika, dış dünya ile kurulan bağlantı ile sadece aile içerisinde, akrabalar ve kendi arkadaş grupları arasında konuşulan Dönmez'in (2019) ifadesiyle bir "sohbet diline" dönüşmüştür. Dilin bir milleti temsil etmesine dair görüşlerden dolayı kişiler dillerini gizlemeyi seçmiştir ve aynı zamanda Türkçe konuşulan ortamlarda Romeika konuşmak ayıp olarak görülmüştür.

3.3. Günümüzde Romeika

3.3.1. Romeika Konuşmak

Romeika'nın konuşulabilmesi tarihsel arka planı ile zaten bir değişim geçirmiştir. Ancak yakın tarihli bir perspektifle baktığımızda Romeika'nın konuşulabilmesi fiziki coğrafya, ekonomi, eğitim ve cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak da değişiklik göstermektedir.

Trabzon'un fiziki coğrafyasına bağlı bir şekilde Romeika şehrin merkezinden ve sahil kıyısından uzakta kalan iç kesimlerdeki ilçelerinde canlı bir şekilde konuşulmaktadır. Trabzon'un biri batısında ve biri de doğusunda olan iki ilçeye baktığımızda coğrafyanın dil ile olan ilişkisinde bu uzaklık belirleyicidir. Şehrin batısında bulunan ilçelerden Tonya ve doğusunda bulunan Çaykara'nın merkeze uzaklıkları ve yükselteleri sonucu Romeika en çok bu iki ilçede konuşulur. İlçelerin merkezle olan uzaklığına köylerinin uzaklığı dâhil edildiğinde mesafe daha fazla artmaktadır. Bazı köylerin ilçeye varış mesafesi ortalama yarım saat süreyle gerçekleşmektedir. Bu süre yeni yapılan ulaşım yolları dâhilinde bu kadardır. Yani ulaşım yollarının yeni olduğu göz önüne alındığında köylerin ilçe ve il ile bağlantı kurması geçmiş dönemlerde oldukça zordur. Köylerin rakımları, mesafeleri ve ulaşım zorlukları bazı köylerin kapalı birimler halinde kalmasına neden olmuştur. Bu da Rumcanın kendi içlerinde daha çok konuşularak bir nevi korunmasına katkı sağlamıştır. Yağmur Dönmez'in Çaykara'nın etnografisi üzerine yapmış olduğu çalışmada köylerin uzaklığı ve kişilerin yaşını dikkate alarak Rumca bilenleri kategorize etmiştir. Buna göre 25 km uzaklık ile Çaykara'nın köylerinden Köknar ve Karaçam'da her yaş grubunun Rumca bildiğini ancak 9 km mesafe ile Anaso'da genç kuşak haricinde sadece yaşlı insanların Rumca bildiğini ortaya koymuştur. Bu yüzden uzaklığın ve yükseltinin Rumca'nın bilinmesi ile doğrudan bağlantılı olduğunu vurgular (Dönmez, 2019: 41).

Şekil 1. Trabzon ve İlçeleri

Kaynak: (Trabzon Haritası, 2022)

Şekil 2. Köknar Köyü

Kaynak: (Köknar Köyü Mahallesi, 2022)

Şekil 3. Karaçam Beldesi

Kaynak: (Karaçam (Beldesi) Mahallesi, 2022)

Şekil 4. Anaso Köyü

Kaynak: (Anaso Köyü Mahallesi, 2022)

İklim koşulları ve arazinin yapısı şehirde, ilçelerde ve köylerdeki ekonomiyi belirlemiştir. Köylerdeki ekonomik uğraş tarım ve hayvancılıktır. Ancak arazinin sahip olduğu eğimden dolayı tarımsal faaliyetler insan gücüne bağımlıdır. İç kesimlerde bulunan Çaykara'nın köylerinden Köknar ve Karaçam gibi köylerdeki tarım arazilerinin farklı yerlerde parça parça oluşu yapılan tarımsal uğraşların ticaret için değil daha çok kendi ihtiyacını giderme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Kendi ihtiyacının karşılanmasından sonra kalan ürünler için ticaret söz konusudur. Aynı şekilde iç kesimlerde çay ve fındık gibi ticari değeri olan ürünlerin ekilmemesinden dolayı ticari gelirler oldukça sınırlıdır. Hayvancılık ise bir ticari gelir kaynağıdır fakat o da sınırlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Toprağa olan bağımlılık geçinmek için yeterli olmamaktadır. Bu yüzden geçinmenin sağlanabilmesi için kırdan kente göç gerçekleşmektedir. Trabzon için kentte yaşayan kişilerden köyleri olanlar kendi topraklarından kopmayarak bu göçü gerçekleştirmektedir. Fakat kent dışında farklı bir ile göçmek topraktan kopmamayı mümkün kılmamaktadır. Göçle birlikte anadil gerek kent içerisinde gerekse Trabzon dışında farklı bir coğrafyada göçe maruz kalmıştır. Trabzon merkezinde Rumca konuşanlar köylerinden buraya yaşamaya gelen kişilerdir.

Göçün diğer bir nedeni eğitimidir. Eğitim durumu kuşaklararası farklılık gösterdiğinden dilin dış dünya ile temas ederek değişimi son kuşakta belirgindir. Kuşakları kategorize ettiğimizde birinci kuşağı erken Cumhuriyet döneminde doğanlar, ikinci kuşağı çok partili yaşama geçişten sonra doğanlar ve üçüncü kuşağı da 1980 yılından sonra doğanlar olarak kabul edebiliriz. Kendi kişisel öyküme göre, köyde yaşayan ikinci kuşağın çocukları

ilkokul eğitimini gördükten sonra köyden çıkışlarının ilk basamağı bir ortaöğretimde okumak amacıyla. Ortaöğretim kentin merkezinde okunmak istenirse ya ailenin göç etmesi gerekir ya da öğrencinin yatılı bir şekilde eğitimine devam etmesi gerekir. Her iki koşulda da artık Romeika'nın konuşulabilmesi sınırlanmıştır. Dolayısı ile ikinci kuşağın çocukları, eğitim hayatına katılmaları ile Romeika'yı anlayan ama konuşamayan kişiler olmuşlardır. Ortaöğretimden sonra yükseköğretim memleket ile kopuşun son halkasıdır. Ortaöğretimde anadilin konuşucularına rastlansa da üniversitede de Romeika konuşma ihtimali azalmıştır. Birinci kuşak için eğitim hayatına katılma zor iken ikinci kuşak ise genellemeden uzak çoğunlukla ilköğretime kadar bir eğitim hayatına devam edebilmişlerdir. Birinci kuşak ve ikinci kuşağın iş hayatına katılma yükü onların memlekette kalmalarına ya da gurbete gitmelerine neden olmuştur.

Ataerkil bir toplum yapısından kaynaklı gurbet yükü erkekler üzerinde kaldığından dış dünya ile bağlantı kuranlar onlar olmuştur. Kadınların dış dünya ile bağlantılarının zayıf olmasının nedeni mevcut toprak işlerinin onlar tarafından yapılmasıdır. Tursun, toprak işleriyle sürekli kadınların meşgul olduklarını bu nedenle özellikle botanik ve zooloji alanlarındaki Romeika kelimelerin kadınlar sayesinde günümüze ulaştığını söyler (Tursun, 2019: 18). Erkeklerin toprak işleriyle uğraşmaması kadınların farkında olmadan önemli bir görev üstlendiğini ortaya koyar. Dış dünya ile bağı zayıf olan kadınların kendi dünyasını oluşturan iki şey; çocuğu ve ürün elde ettiği topraktır. Bu yüzden Romeika konuşucularının çoğunluğunu kadınlar oluşturur. Çocuk, anne ve baba ilişkisinde babanın gurbette bulunması onun anne ile olan bağı kuvvetlendirdiğinden dil ondan öğrenilerek yoğrulmuştur.

Dış dünya ile bağlantı dağ köylerinde özellikle geleneksel medyanın evlere girmesi ile başlamıştır. Televizyonun başlarda sayıca az oluşu herkesin dış dünyaya erişmesini zorlaştırmıştır. Ancak özellikle artık her evde bulunması gereken bir araç olması ile dış dünya ile ilk bağlantı kurulmuştur. Türkçe yayınlar yapan medya kanalları ile evlerde hem Romeika hem de Türkçe iki dilin konuşulması başlanmıştır. Dil, medya ile asimilasyona daha açık hale gelmiştir (Tursun, 2019).

Bölgede Romeika konuşmaya devam eden kişiler Müslüman-Türk kimliğine sahiptir. Dolayısı ile bölgede Romeika konuşulmaya devam etse de, bölgede Müslüman-Türk kimliğinden ayrı bir Rum kimliğinden bahsetmek oldukça zor. Rum kimliğinin yerini

zamanla kültürel sınırlarla ayrılan Laz kimliği almıştır. Kültürel sınırları dil, müzik, enstrümanlar, ritüeller ve yaşam biçimlerini şekillendiren ekonomik uğraşları bakımından belirgin şekilde farklılıklar taşır. Laz kimliğinin bir etnofobi oluşturmaması Rum kimliği taşıyan kişilerin bir Laz kimliğine bürünmelerine neden olmuştur. Ayşe Serdar'ın “Yerel ve Ulusal Ölçekte Lazlığın Etnik Sınırlarının Yeniden İnşası: Dil, Hafıza, Kültür” adlı çalışmasında Trabzon kültürünün Lazlardan farklı ve özgün olduğunu bilen Rumca konuşan Müslüman Trabzonluların Laz kimliğini kullanmalarını kendi köklerinden çekinmelerine ve Türkiye’de Lazlığın bir tehlike unsuru taşınamamasından kaynaklı oluşuna bağlar. Bu yüzden konuştuıkları dili de Lazca olarak tanımladıklarını söyler (Serdar, 2015:120).

3.3.2. Romeika Yazmak

Romeika sözlü kültürle günümüze kadar ulaşmıştır. Yani Romeika konuşan kişiler bu dili aktarıırken bir alfabe kullanmamışlardır. Alfabenin mevcut olmamasından dolayı dilin daha hızlı bir şekilde asimilasyona uğramasına neden olmuştur. Ancak eğer kişiler kâğıt üzerinde Romeika bir şeyler ifade etmek isterse kullandıkları alfabe Latin alfabesidir. Fakat Latin alfabesi ile ifade edilmek istenen bazı sözcüklerin Romeikada ağızdan çıktığı şekilde tam bir karşılığı yoktur. Sitaridou yapmış olduğu çalışmasında Romeika'nın yeniden canlandırılması için Romeika konuşucularının bir alfabe düzeninin oluşturulması yönünde istekli olduklarını belirtmiştir (Sitaridou, 2013: 111).

Romeika'nın yazılı olmaması ona ve geçmişe dair bilgilerin sınırlı olarak bizlere ulaşmasına neden olmuştur. Rum kimliğine ilişkin sorgulamaların fazlalığı da bu sebeptedir. Sözlü bir kültürün devamlılığını sağlayan en önemli şeylerden biri sahip olduğu ritüellerdir. Romeika'nın da kendine ait son zamanlarda medyada karşılaşılabileceğimiz bir ritüeli olan “Kalandar” olarak bilinen yılbaşının kutlandığı bir gece bulunur. Her yılın Ocak ayının on dördünde kutlanır. Kalandar gecesinde köylerde bulunan gençler ve çocuklar gruplar halinde kıyafetlerini değiştirerek mahalle mahalle dolaşır para, şeker ve eskilere göre mısır unu toplarlar. Ancak ev sahiplerinden bunlar istenmeden önce mani veya tekerleme söylenir veya ev sahibinin isteğiyle horon tepilir. Kıyafetlerini değiştiren kişilerden biri geleneksel gelin gibi giyinir biri ise Kalandar zamanı ortaya çıktığı düşünülen Karakoncilos diye söylenen bir yaratığın kılığına girer. Koyun veya keçi postu üzerlerine geçirilerek, yüzlerin isle boyanması ile Karakoncilos canlandırılır. Kılık değiştirmek Karakoncilos ve Momoyer gibi

oyunların seyirlik olarak o dönem oynanmasına neden olmuştur. O gece yapılan diğer bir ritüel ise Kalandar çöreğidir. Genç kişilerin kaderlerindeki kişiyi görebilmesi için yedi ayrı evden ve yedi çiftten un, tuz ve yağ alarak bir hamur hazırlanır. Oldukça tuzlu yapılan bu çöreği yiyip uyuyan gençlerin rüyasında onlara su veren kişilerin kaderindeki kişiler oldukları varsayılır.

Romeika'nın sözlü bir kültüre sahip olduğunun en önemli örneklerini "Miroloyi" ya da "Miroloyis" denilen ağıtlar oluşturur. Miroloyisler yakınlarını kaybeden kişiler tarafından doğaçlama ve kafiyeli bir şekilde oluşturulurlar. Ama aynı zamanda miroloyi herhangi bir acı duygusu durumunda olan kişilerin duygularını ana dilleri ile dışa vurmasıdır. Söğüt araştırmasında miroloyislerin özellikle kadınlar tarafından oluşturulduğunu belirtir. Hatta bir gelenek haline gelmesiyle bazı kadınların miroloyiste uzmanlaştığı için acı durumlarında çevrelerinde bulunan tanıdık veya yakınları o kişilerden ağıt yakılmasını isteyebilmektedir (Söğüt, 2021: 95). Miroloyislerin yanında ninni, türkü ve karşılıklı atışmalar Romeika'nın sözlü kültüründe bulunmaktadır.

Romeika'nın yazılı olmamasının dezavantajlarından biri o dile ilişkin çalışmaların oldukça az olmasıdır. Romeika kelimelere yer verilen önemli çalışmalardan biri Kudret Emiroğlu'nun "Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğüdür". Romeika'ya dair çalışmalara bakıldığında dil daha geri plana itilerek bölgedeki kimliklerin varlığına odaklanılmıştır. Pontus'taki Rum kimliği ve dilinin yaratmış olduğu kültüre ilişkin önemli çalışmalardan biri Ömer Asan'ın "Pontus Kültürü" olarak adlandırdığı çalışmasıdır. Kimliğin geçmişteki yolculuğu ele alınırken aynı zamanda kitabın içerisinde kısa da olsa bir sözlük görevi görebilen Romeika-Türkçe kelimelere yer verilmesi Romeika'ya dair ilk çalışmalardan biri olmasını sağlamıştır.

Sadece Romeika odaklı olan ilk çalışma ise Vahit Tursun'a ait olan "Romeika-Türkçe Sözlük" çalışmasıdır. Helence yazı dili kullanılarak yazılan sözlükte kelimelerin okunuşlarına parantez içinde yer verilmesi ile sözlüğün okunurken kolaylaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Romeika kendi yazı dilinin olmamasına rağmen artık bir sözlüğe sahiptir.

3.4. Medyada Romeika ve Rum Kimliği

Geleneksel medyada Doğu Karadeniz'in kimliklerine dair algı tek bir tiplmeye indirgenmiştir. Televizyon dnyasında Karadeniz'in bütünü için oluşturulan tipleme Karadeniz fıkralarında adı geçen "Temel" dir. Komik, hazır cevap, pratik zekâlı ve saf olan bu tipin kadın versiyonu ise Fadimedir (Ertaş, 2017). Her iki tip popüler kültüre hizmet etmek amacı ile oluşturulmuştur. Temel ve Fadime'ye atfedilen Karadeniz kimliği bir etnisite olan Laz kimliği ile bütünleştirilmiştir. Lazca konuşmayan ama Laz kimliğine sokulan iki tip Karadeniz için bir kimliğin temsili sayılmıştır. Özellikle dizi dnyasının içerisine yan rollerde sokulan bu tipler bir Laz kimliği üzerine oturtulduğundan diğer Rum ve Hemşin gibi etnisiteler yok sayılmıştır. Karadeniz ile ilgili çekilen pek çok diziyeye baktığımızda bir Rum kimliğine rastlamak pek mümkün değildir. Çünkü Rum kimliğinin Karadeniz'de var olmadığı gibi bir bakış açısı mevcuttur. Lazlığın tüm özelliklerini barındırıyor muş gibi görünen fakat Trabzonlu olup çelişkili bir durumun oluşmasını sağlayan karakterler yaratılmıştır.

Rum kimliği genellikle Karadeniz dışında İstanbul'da ele alınmış ve yaratılan Rum kimlikli karakterler erkekler için bir mahalle kültüründe yarım Türkçe konuşan, zanaatkâr ve herkes tarafından sevilen niteliklere sahip oluşturulmuştur. Ancak kadınlar için Rum olmak kötü bir imajla yansıtılmıştır. Rum kadın baştan çıkaran, kötü kadın hatta fahişe olarak nitelendirilen karakterlerle yansıtılmıştır. Rum kadınların bu şekilde yansıtılmasına son dönemlerde popüler olan ve azınlıkların "Varlık Vergisi" ile değişen hayatlarına örnek oluşturan "Kulüp" dizisinde de Tasula karakterinde görebilmekteyiz. Dizide Tasula'nın mesleğinin dansçı olması doğrudan onun Rum kimliği ile ilgilidir. Çünkü bu tür meslekler ahlaki açıdan zayıf olarak kabul edilen azınlıklar tarafından yerine getirilmektedir. Dizinin seyirci açısından dikkat çekici bir diğer noktası kulüp sahibi olan Orhan şahin karakterinin Rum asıllı olmasıdır. Gerçek ismi "Niko" olan bu karakter bir işletme sahibi olarak kendi kimliğini, dönemin azınlıklarına ilişkin yaklaşım ve politikalardan dolayı saklamaktadır. Hatta bu saklama hali Rum karşıtlığını dillendirmesine kadar gitmektedir. Zamansal olarak 1950'li yılları yansıtan bu dizide Türkiye'de etnik kimlik sorununun çözülemeyen bir problem olduğunu görebilmekteyiz.

Dizi dünyasındaki Karadenizli olma hali sinema alanında yine Temel karakteri gösterilmiştir. Fakat bazı yapımlara baktığımızda Hemşin, Laz ve Rum kimliklerinin sınırları çizilerek beyaz perdeye yansıtılmıştır. Örneğin; 2008 yapımı “Sonbahar” filminde Hemşincenin konuşulması ile tipik Karadeniz kimliğinin dışında kalınmıştır. “Bulutları Beklerken” adlı film ise Karadeniz’deki Rum bir kadının göçle beraber değişen hayatını ele alınmıştır. Bu gibi yapımlar popüler kültüre hizmet etmeyen ve aslında kimliklerden bihaber olunmadığının kanıtıdır. Ancak 2003 yapımı “Bulutları Beklerken” filmindeki Rum kimliğinin Karadeniz’de var oluşu eleştiri almasına neden olmuştur (Biryol ve Yüksel, 2017: 224). Doğu Karadeniz’de dinin gizli bir şekilde yaşadığına dair çıkarımlar yapabileceğimiz 2009 yapımı “Yüreğine Sor” adlı filmde ana tema Müslüman bir kız ve Hıristiyan bir erkeğin hikâyesidir. Fakat filmin alt metninde yer alan hikâye ise Hıristiyan olan ancak Müslümanmış gibi gözüken karakterlerin ikili bir yaşam sürmesidir. Filmde gizli Hıristiyanların inançlarını sürdürebilmeleri için mabetlerini evlerinin altına inşa ettiği ve de onların Müslüman cemaat ile beraber ibadet yapmak zorunda olduklarının altı çizilmiştir. Bu filmin dikkat çeken diğer tarafı hikâyenin mekânın Trabzon’da değil Hemşin’de çekilmiş olmasıdır. Dini gizli bir şekilde yaşayanlar sadece Rumlar olmadığı gibi din gizliliği mekânsal olarak dar bir alanda da yaşanmamıştır.

Yayınlanan belgesellere baktığımızda ise 2015 yılında TRT tarafından “Yaşayan Diller” adıyla unutulmaya yüz tutmuş etnik dillerin her biri birer bölüm halinde ele alınmıştır. Bu diller sırasıyla “*Kırım Tatarcası, Çerkezce, Boşnakça, Pomakça, Arnavutça, Rumca, Sibir Tatarcasıdır*”. Ancak Söğüt’e göre bu belgesellerin dikkat çeken yanı bu dillerin çoğunluğunun Anadolu coğrafyasına göç ile gelmiş olmasıdır. Rumcanın tanıtıldığı bölümde ise Rumca Gökçeada’da bir Rum köyünün sakinleri tarafından konuşulan bir dil olarak gösterilir. Doğu Karadeniz’de Rumcanın varlığı ya da yokluğu ile ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Hatta Doğu Karadeniz’deki diğer dillere de seri içinde yer verilmemiştir (Söğüt, 2021: 40).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenerek Yeliz Karakütük tarafından hazırlanan ve 2009 yılında yayınlanan “The Song Of Romeika/Romeikanın Türküsü” Romeika’nın gerçek anlamda tanıtıldığı ve mevcut durumunun ortaya konulduğu bir belgeseldir (Söğüt, 2021: 40). Belgeselde mübadele ile Yunanistan’a göç eden insanların yaşamöyküleri ile beraber dil ve kültürel özellikleri, Romeika şarkı seslendiren Türk ve

Yunan sanatçıların Romeikaya dair duygu ve düşüncelerine yer verilmiştir. Trabzon Köknar (Ogene) köyünde yapılan çekimlerde Romeika konuşucularının dil ile ilgili bilgi ve düşünceleri, en önemlisi de yazısız bir dil olarak günümüze ulaşmasının önemi vurgulanmıştır. Belgesel sosyal medya platformlarında da bulunmaktadır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmesi sebebi ile geleneksel medya ürünlerine dâhil edilmiştir.

Doğu Karadeniz'deki dil çeşitliliğinin duyulması için en önemli araç müzik olmuştur. Etnik müziğin Karadeniz'deki en önemli temsili Lazca ve Rock müziği beraber harmanlayan Kazım Koyuncudur. Lazca yaptığı şarkılar ve Türkiye'de özellikle Doğu Anadolu'da Van gibi illerde yaptığı konserlerle herkese sesini duyurmaya çalışmıştır. Kazım Koyuncudan sonra Lazcanın popülerliği artarak devam etmiştir. Ancak Romeika'nın müzik serüveni bir müddet yerel sanatçılarla sınırlı kalmıştır. Beşköylü Âdem takma adıyla Âdem Ekiz "Romeika Tragodias", "Anemo" gibi albümlerinde Romeika şarkıları seslendiren önemli yerel sanatçılardan biridir. Romeika'nın daha fazla kitleye ulaşmasını sağlayan en önemli yerel sanatçı ise Apolas Lermidir. "Kalandar", "Momoyer" gibi albüm isimlerinin Romeika olması ve Romeika-Türkçe şarkılar seslendirmesiyle kendi kültürünü duyurmaya çalışmıştır. "Romeika" isimli albümünde ise tüm şarkıları Romeika olarak seslendirmiştir. Lermi'nin Romeikayı daha fazla kitleye ulaştırabilmesinin nedeni şarkılarının genişçe olmasa da dizi ve televizyonlarda çalınması ile bir merak uyandırmasıdır. Ancak etnik müzik yapması onun eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Romeika şarkı yapan müzisyenlerden bir diğeri Grup İmeradır. Etnik müzik yaptıklarına dair ilk izlenim grup isminin Rumca olmasıdır. Romeika'da "gün" anlamına gelen grup hem Türkçe hem de Romeika şarkılar yapmıştır. Saymış olduğumuz albümlerdeki şarkılardan Romeika-Türkçe beraber seslendirilen şarkılar radyolarda çalınmıştır. Aynı zamanda geleneksel medyanın parçası olan dizilerin içerisinde az da olsa yer verilmiştir. Bu yüzden dil hem dinleyici hem de izleyici kitesine kısmen de olsa ulaşabilmiştir.

Geleneksel medyanın en önemli haber kaynağı olan gazetelerdir. Romeika ile ilgili yapılan haberlere somut olarak değilse de dijital dünyaya aktarıldığı şekilde göz gezdirdiğimizde Sabah gazetesinin The Independent'ın haberine dayanarak yaptığı 4 Ocak 2011 tarihli "Trabzon Köylüsü Sokrat ve Platon'un Dilini Konuşuyor" adlı haberde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Romeika'nın hem geçmişine hem de dilin özellikleri ele

alınarak haberleştirilmiştir (Trabzon Köylüsü Sokrat ve Planton'un Dilini Konuşuyor, 2022). 26 Temmuz 2019 tarihli Hürriyet gazetesinin "Trabzon Dağlarının Sözlüğü...Kaybolma Tehlikesi Altındaki Romeika Kitaplaştırıldı" başlıklı haberde Vahit Tursun'un Romeika-Türkçe sözlük çalışmasına ilişkin kısa röportajdan oluşan ve dile ilişkin bilgilerin aktarıldığı bir haber yazılmıştır (Trabzon Dağlarının Sözlüğü... Kaybolma Tehlikesi Altındaki Romeika Kitaplaştırıldı, 2022). Gazetelerdeki bu haberlerin ortak noktası dilin kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olduğudur oysaki yakın zamanda kaleme alınan bu haberlerin ilgisinin yeniliği karşısında Romeika oldukça eski ve keşfedilmeyi bekleyen bir dildir.

Rumlar Osmanlı döneminde yayıncılık alanında oldukça aktif azınlıklardır. Hemen hemen pek çok ilde Rumca gazeteler çıkarmışlardır. 1981-1985 yılları arasında ilk çıkarılan Rumca gazeteler arasında sayılan ve Trabzon'da yayınlanan "Oksonos Pontos" adında Rumca gazete çıkarılmıştır (Topuz, 1973). Fakat bugün bölgesel anlamda Trabzon'da Rumca basılı gazetelere rastlamak mümkün değildir. Oysa Lazcanın yok olmasına engel olabilmek için basım alanında çalışmalar Rumcaya oranla daha geniş çaplıdır. Lazca alfabe düzeninin oluşturulması ile ilk kez dergi, roman gibi çalışmalar yayınlanmıştır (Şendeniz, 2020). Bugün Rum kimliğinin geleneksel medyadaki temsili olan "Apoevmatini" adında tek bir gazete bulunmaktadır. Ancak bu gazete Yunanca çıkarılmaktadır ve İstanbul merkezlidir. O da Rumların sayıca az olması, dijital dünyanın etkisiyle yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Yedikardeş, 2017). Yani Lazcayla karşılaştığımızda bugün Romeika çıkarılan bir gazete bulunmamaktadır.

3.5. Romeika ve Rum Kimliği Etnofobisi

Ulus-devlet için etnik kimlikler her zaman kendi yapısına aykırı olan, tehlikeli kimliklerdir. Devletten talepleri olacağı ya da bir bağımsızlık düşüncesinden etkilenileceğinden korkulduğundan etnofobik bir durumu yaratmıştır. Bu etnofobinin yaratılmasının altındaki nedenlerinden biri topluma dayatılan resmî tarih anlatıdır. Resmî tarih anlatılarına göre devletin dili, kültürü ve geçmişi diğer kimliklerden üstündür. Bu yüzden kültür ve geçmişin tekliği sağlanmalıdır. Resmî tarihe bakıldığında farklı olan bu kimlikler için temel korku onların bölgede farklı bir devlet kurmak istemesidir. Ancak burada bulunan azınlıkların bir kültüre ve bir geçmişe sahip oluşu ulus-devletin esas

korkusudur. Çünkü geçmiş tek taraflı değildir. Her iki tarafın yaşanmışlıkları farklıdır. Bu yüzden bütünlüğü bozan etnik kimliklerin devlete karşıtlığı üzerinde bir tarih anlatılagelmiştir.

Doğu Karadeniz'deki kimlikler için etnofobik bir durum sadece Rum kimliğine ilişkindir. Medyada, resmi tarihte sürekli düşman kimliği ile anılması ve geçmişteki siyasal olayların taraflı gösterilişi Rum kimliğine ilişkin etnik fobiyi tetiklemiştir. Fakat 1923 büyük göçle beraber Rum nüfustan geriye oldukça az bir kısım kalmıştır. Kalanların birçoğu Müslümanlaşmış ve Türkleşmiştir. Yani ulus-devletin bir sorunu olabilecek bir kimlik yoktur. Asan'a göre, bugün Romeika konuşanların resmi kimliğe karşı bir tehdit unsuru olma ihtimalinin az olduğu çünkü dilin hiçbir şekilde bir etnik bilincin oluşmasına sebep olmadığı tersine; dilin hem Müslüman hem de Türk kimliğine katkı sağladığını söyler. Romeika konuşucuları ne bugün ne de gelecekte bir siyasal tehdit oluşturmaz çünkü ayrılıkçı arzulara sahip olmadıklarını özellikle vurgular (Asan, 2017: 182). Hatta Romeika konuşanlar bu yüzden parçası oldukları kimlikten kopmamak adına ve eleştirilere maruz kalmamak için kendilerini sürekli Laz kimliği ile tanıtmışlardır.

Laz kimliğinin tercih edilmesinin sebebi doğrudan Karadeniz kimliği ile anılmasıdır. Aynı zamanda resmi kimliğe tehdit oluşturmamasıdır. Belleğimize yer etmiş Laz kimliği genelde milliyetçi ve muhafazakâr özellikleri ile öne çıkan, bu yüzden tehdit unsuru olmaktan uzak olan bir kimliktir. Trabzon da esasen bu özellikleri içerisinde barındıran bir şehirdir. Fakat Rum kimliği söz konusu olunca bu gibi özelliklerin var olmadığı düşünülür. Bu yüzden kendilerine Rum demek yerine Laz demek daha çok tercih edilmektedir. Dolayısı ile Serdar'ın (2015) ortaya koyduğu gibi bir kısım Romeika konuşucuları konuştuğu dili de Lazca olarak belirtmek durumunda kalmıştır. Ancak Romeikanın durumu son zamanlarda değişmektedir. Rumca konuşan kimi insanlar mirası korumaya çalışmaktadır. Çünkü Lazlığa ilişkin çalışmalar ve Rum kimliğine ilişkin çalışmalar bu sınırların ayrılmasını sağlamıştır. Halkta ise yavaş ta olsa dış dünya ile kurulan bağın getirdiği farkındalık bu kimliğe ve dile ilişkin kişileri düşünmeye sevk etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Konusu

Dijitalleşen dünya ile hayatımıza “sosyal medya” gibi platformlar dâhil olmuştur. Sosyal medya görsel ve işitsel pek çok işlevin bir arada bulunduğu yeni iletişim aracıdır. Bir iletişim aracı olarak kişiler sosyal medya ile fiziki sınırlandırmalara tabi olmadan iletişime geçmek istediği kişilerle etkileşim içerisinde kalabilmektedir. Sosyal medya içerisinde farklı kimlik, dil ve kültür öğelerini barındırması sebebi ile bir hafıza deposu ve bir bellek oluşturma ve aktarma aracıdır. Kişiler kendilerine ait kimlik, dil ve kültürel özelliklerini paylaşarak bir bellek aktarımına katılmaktadırlar. Çalışmanın konusu bugün asimilasyon tehlikesi ile karşı karşıya olan Romeika için sosyal medyada üretilen içerikler, paylaşılan dilsel ve kültürel içeriklerin ona katkı sağlayıp sağlamadığının tespitidir. Romeika konuşan kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde Romeika ile ilgili hangi kişi, grup ve sayfaları etkin bir şekilde takip ettiği, kendisinin Romeika’yı sosyal medyada kullanıp kullanmadığı, kullanıyorsa kendisinin ne tür içerikler paylaştığı tespit edilerek sosyal medya ile olan ilişkisi ve dile sağladığı katkı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma öncelikle dilin bir yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalma durumundan yola çıkmıştır. Bu noktada temel soru sosyal medyanın bir hatırlama ve aktarım aracı olarak gelecek kuşaklara bu dili aktarabilme rolünün ne olduğudur. Bu rolün tespiti için şu soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır: “Sosyal Medya’da Romeika Etkin Bir Şekilde Kullanılmakta Mıdır?”, “Sosyal Medya’da Romeika Hangi İçerikler Üretilmekte ve Paylaşılmaktadır?”, “Sosyal Medyada İçerik Üreten Kişiler ve Romeika Paylaşım Yapan Kişiler Hangi Tepkileri Almışlardır?”, “Anadili Romeika olan Kişiler Romeika Paylaşım Yaptıkları için Herhangi Bir Ötekileştirmeye Maruz Kalmışlar Mıdır ?”

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinin tercih edilmesinin nedeni ortak noktaları Romeika konuşmak/anlamak olan katılımcıların dil ile ilgili sosyal medya deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini daha

sistematik bir şekilde analiz edebilmektir. Çalışmanın başında planlanan anlatı analizinin tercih edilmemesinin sebebi soru ve katılımcı sayısının fazlalığından dolayı ortaya çıkabilecek güven sorununun önlenmesi amaçlıdır.

Araştırma verileri görüşme tekniği ve saha notları ile toplanmıştır. Görüşme yöntemi ile öncelikle Romeika'nın durumuna dair çıkarım yapılmıştır. Bu doğrultuda Romeika'nın nasıl öğrenildiği, konuşulan ilk dilin Romeika olup olmadığı ve Romeika'nın nerelerde tercih edilerek kullanıldığı, dilin mevcut durumu gibi sorulara cevap aranmıştır. İkinci bir başlık olarak ise sosyal medya ve Romeika arasında nasıl bir bağlantı olduğudur. Sosyal medyada Romeika ile ilgili ne tür içeriklerin olduğu, nelerin takip edilip paylaşıldığı veya üye olunup olunmadığına dair sorular sorulmuştur. Bunun için sosyal medya araçlarından bloglar ve sosyal paylaşım ağlarından Facebook, Youtube, Instagram ve Twitter uygulamalarına bakılmıştır. Elde edilen veriler bir Word dosyasına aktarılarak MAXQDA Analytics 2020 programı ile analiz edilmiştir.

Araştırmada 30 görüşmeci ile görüşülmüştür. Her bir görüşmeci ile bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin 20 tanesi kadın, 10 tanesi ise erkek görüşmecilerdir. Görüşmeci kadınlardan bir tanesi aktif bir Romeika içerik üreticisidir. Görüşmecilerimizin en küçüğü 20 yaşında en büyüğü 68 yaşındadır. Görüşmeciler ikinci kuşak ve üçüncü kuşağın katılımları ile gerçekleşmiştir. Birinci kuşakta sosyal medya kullanan kişilere rastlanılmamıştır. Görüşmecilerin belirlenmesinde aranan temel kriterler Romeika'yı bilip bilmediği ve sosyal medya kullanıp kullanmadığıdır. Ancak Romeika'yı etkin bir şekilde konuşan kişilerin yanında Romeika'yı anlayan ama konuşma sorunu yaşayan veya Romeika'yı sonradan öğrenen kişilere de yer verilmiştir. Sosyal medya kullanımı açısından ise sosyal medya araçlarından en az bir tanesi kullanması gerekli görülmüştür. Çünkü çalışma Romeika'nın sosyal medyadaki yerinin tespiti açısından önemlidir. Sosyal medyada Romeika'nın durumunu tespit etmek için söz konusu görüşmecilerin sosyal medyada Romeika'yı kullanıp kullanmaması bir koşul olarak belirtilmemiştir. Çünkü böyle bir koşul taraflı bir nitelik taşıdığından çalışmanın gidişatını olumsuz etkileyebileceğinden kullanımı haricinde Romeika ile ilgili içerik, içerik üreticisi yani varlığı hakkında bir bilgilerinin olup olmadığı dikkate alınmıştır.

Çalışmanın örneklemini Trabzon'da Romeika konuşulan köy ve ilçelerindeki Romeika konuşucularından oluşturulmuştur. Bu ilçe ve köyler Tonya İskenderli, Dernekpazarı Günebakan Köyü, Çaykara Köknar (Ogene), Karaçam Köyü, Taşlıgedik Köyleridir. Ancak görüşmecilerimiz saymış olduğumuz köyde doğup şehir merkezinde öğrenci olması sebebiyle belirli dönemler memleketlerinde olabilen kişiler veya sonradan kendi memleketine dönen, dönemsel olarak gelen kişilerde yer almaktadır. Çalışmanın vurgusu mekân olduğundan katılımcılarımızın farklı köy, ilçede yaşamaları çalışmanın sanal mekân kısmındaki duygu, düşünce ve eylemlerinin çeşitli olmasını da sağlamaktadır. Bu sebeple çalışmanın zenginliği açısından mekânsal çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın saha kısmı Temmuz 2022 ve Ekim 2022 tarihleri arasında kişilerin evlerinde, bahçelerinde, kahvehanede, iş yerlerinde, dijital görüşme platformlarında ve telefonda gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın güvenilirliğinin sağlanması için katılımcılara çalışma hakkında ön bir bilgilendirme yapılmıştır. Ardından araştırmaya katılıp katılamayacağını sorulmasıyla katılım görüşmecilerin istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde ses kayıtları için kişilerden izin alınarak ses kayıtları kaydedilmiştir. Görüşmeler sonucu ortaya çıkan duygu, düşünce, deneyim ve hikâyelerin kişilere özgü olması sebebiyle katılımcıların mahremiyeti gerçek kişilerin adlarının kullanılmaması ile sağlanmaya çalışılmıştır.

4.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Doğu Karadeniz'de tehlike altında bulunan dillere yönelik pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu diller içerisinde Romeika'ya dair çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmanın amacı asimilasyon ile karşı karşıya olan Romeika'ya sosyal medyanın nasıl bir katkı sağlayacağıdır. Ancak bunun yanında alanda yeterince Romeika'ya dair çalışmanın olmamasından dolayı çalışma ile alana katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışma ile Romeika'nın görünürlüğünün artırılması istenmektedir. Bu sebeple görünürlüğünün artırılması açısından çalışma önem taşımaktadır.

4.4. İlgili Literatür ve Alana Katkısı

Türkiye'nin sahip olduğu etnik kimlik ve etnik dil çeşitliliği pek çok alanın konusunu oluşturmuştur. Etnik kimlik ve etnik dil konusu siyaset alanında oldukça fazla işlenen bir konudur. Ancak Trabzon ve ona dair ele alınan çalışmaları dikkate aldığımızda ise yayınlanan çalışmalar daha çok Trabzon'un tarihsel geçmişine ilişkindir. Trabzon tıpkı Türkiye'nin bütünü gibi etnik kimlik ve etnik dil çeşitliliğine sahip bir şehir iken Trabzon için oluşturulan kimlik algısı Laz kimliği ile bütünleştirilmiştir. Oysa Laz olma hali ve Laz kimliği Trabzon'da bulunmamaktadır. Özlem Şendeniz bu durumu "Kimdir Bu Lazlar? Laz Kimliği ve Sanal Mekânda Lazca" isimli çalışmasında ele alarak Lazlığın etnik sınırlarını çizmiştir. Çalışma Trabzon odaklı bir çalışma olmasa da Trabzon'da Rum kimliği ve Rumca gibi bir dil olmasına rağmen neden Laz ve Trabzon kimliğinin birlikte anıldığına ilişkin bazı nedenlere değinmiştir.

Trabzon'da Rum kimliği ve Rumca üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Ancak Lozan Anlaşması ile beraber yaşanan göç ile birlikte mübadillerin yaşamış olduğu deneyimlere ilişkin çalışmalara rastlanabilmektedir. 2017 yılında bir yüksek lisans tezi olarak yayımlanan Mert Kaya'nın "1919-1925 Yılları Arasında Anadolu Rumlarının Müslümanlaştırılması Üzerine Bir Bellek Çalışması" adlı çalışma örnek verilebilir. 2019 yılında Yağmur Dönmez tarafından "Ulus-devlet, Milliyetçilik ve Etnik Kimlik: Bir Çaykara Etnografisi" adlı doktora tezinde Çaykara ve köylerinin etnografik yapısı ve vatandaşlık performansları değerlendirilmiştir. Vatandaşlık performansları Rum kimliğinin ne olduğu, nasıl algılandığı ve Rumcanın genel bir resminin çizilmesi ile ortaya konulmuştur. Dolayısı ile vatandaşlık performansları haricinde Çaykara bölgesinde var olan iki dillilik hâllerine yer verilmesi açısından önemli bir çalışmadır.

Romeika'ya dair dil odaklı çalışmalara baktığımızda ise karşımıza Dr. Ioanna Sitaridou'nun 2013'teki "Speaking Enclaves in Pontus Today: The Documentation and Revitalization Of Romeyka" adlı çalışmasıdır. Diğer bir çalışması ise 2014'te yayınladığı "The Romeyka Infinitive, Continuity, Contact And Change In The Hellenic Varieties Of Pontus" adlı çalışmasıdır. Çalışma ile Romeika'nın mastar yapıları irdelenmiştir.

Tuğçe Genç tarafından hazırlanan dilin özelliklerini kaleme alan “Trabzon Örneğinde Rumca-Türkçe İlişkisi” adlı yüksek lisans tezi dil odaklı önemli bir çalışmadır. Diğer bir önemli çalışma ise Hafize Zeynep Bilici Söğüt tarafından hazırlanan “Trabzon Rumcasının Devamlılığını Etkileyen Sosyolojik Faktörler Üzerine Nitel Bir Çalışma” adlı yüksek lisans tezidir. Söğüt’ün çalışmasında dilin özellikleri, dönemsel durumu ve günümüze kadar gelen süreçte değişimine etki eden unsurlarını ele almıştır. Her iki çalışma dil odaklı ve yayınlanma tarihleri açısından yeni olmaları dile ilişkin bir ilginin var olduğunu görülmektedir. Ancak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında Romeikaya dair yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile alanda yer alan bu boşluk doldurulmaya çalışılması istenmiştir.

4.5. Araştırmacının Konumu

Araştırmacı çalışmanın örneklemini içerisinde yer almaktadır. Araştırmacı çalışmaya konu olan Romeika ve onun kültürü hakkında bilgi sahibidir. Bu durum araştırma yapılırken araştırmacının avantaj ve dezavantajlar ile karşılaşmasına neden olmuştur.

Araştırmacının araştırmaya konu olan bölge sakini olması sahada rahat bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur. Araştırmacı kimlerin bu dili bilip bilmediğini, sosyal medya kullanıp kullanmadığını bilmesinden dolayı sahada rahat bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur. Köknar ve Karaçam köylerinde gerçekleştirilen görüşmelere bu sebeple daha kolay bir şekilde gerçekleşirken Tonya, Dernekpazarı köylerindeki görüşmecilere kartopu örneklemini ile ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacının yaşamış olduğu diğer bir avantaj araştırmacının bölgeden olması sebebiyle görüşmecilerin kendilerini rahat ve güvende hissetmiş olmasıdır. Romeika ile ilgili fiziksel ve sanal mekândaki aktarımları, paylaşımları mahrem bir alan olması sebebi ile Romeika’ya dair duygu, düşünce, deneyim ve sanal mekândaki eylemlerini rahat bir şekilde anlatabilmişlerdir. Araştırmayı yapan kişinin bölgeden biri olmaması durumunda araştırmacının hem bu görüşmecilere ulaşma hem de güvenilirlik açısından çeşitli tereddüt ve sorunlar ile karşılaşma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim yapılan görüşmelere sağlanan katılım görüşmecilerde bir tereddüt ve güvensizlik yaratmamıştır. Araştırmacının karşılaşmış olduğu dezavantaj ise objektif bir araştırmanın sağlanabilmesi için kendisini

sürekli bir biçimde sorgulaması olmuştur. Ancak görüşmecilerden elde edilen verilerin nitel analiz yöntemi olan Maxquda ile analiz edilip yorumlanması bu tereddütleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

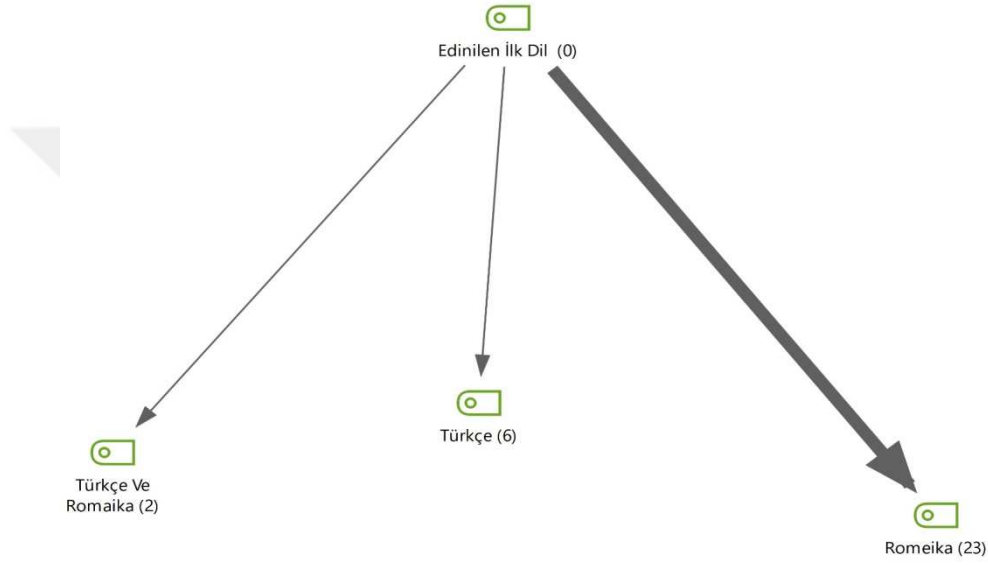

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR/ SOSYAL MEDYADA ROMEİKA

5.1. Fiziksel Mekânda Dilin Edinimi

Fiziksel mekânda görüşmecilerimizin edindiği ilk dil aşağıda bu temaya ait hiyerarşik kod alt modeli Şekil 5.'de gösterilmiştir.

Şekil 5. Edinilen İlk Dil Hiyerarşik Kod- Alt Modeli

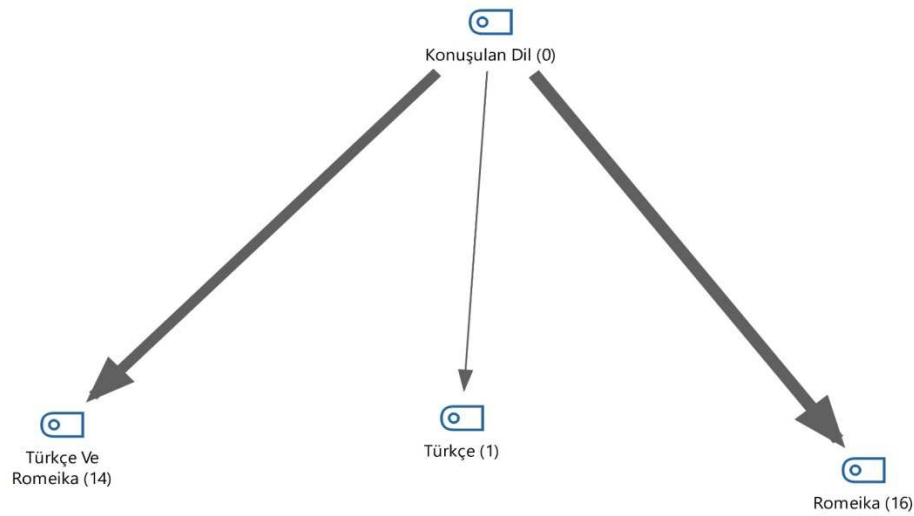
İlgili temayla ilgili katılımcılarla yapılan görüşmelerin analizine göre; edinilen ilk dil %74,19'u Romeika, %19,35'i Türkçe ve %6,45'i hem Romeika hem Türkçe olarak belirtmişlerdir. En yüksek frekansa sahip alt kod Romeikadır. Fiziksel mekân içerisinde Romeika konuşan Katılımcı 23 fiziksel mekânda edinilen ilk dile dair; “*Yani benim duyduğum ilk dil tabi ki Rumca ben sonrasında Türkçeyi öğrendim. Ancak şu detayı vermek zorundayım tabi ki Türkçeye de maruz kaldık ancak daha çok Rumcaya maruz kaldık. Yani evde konuşulan dil Rumcaydı, okulda ve sokakta duyduğum ilk dil ise Türkçeydi*” ifadesini kullanmıştır. Katılımcı 23'ün ifadesinden hareketle edilen ilk dile Romeika cevabını veren katılımcılar Romeikayı aile ve çevre içerisinde doğal bir biçimde edinmişlerdir ve Türkçe ile sonrasında okul aracılığı ile karşılaşmışlardır.

Türkçe cevabını veren Katılımcı 26'nın ifadesine göre; “Ben İstanbul’da doğup büyüdüm. Sonrasında Rumca’yı on sekiz yaşından sonra babaannemden öğrendim. O yüzden anadilim Türkçe.” Yine aynı şekilde Katılımcı 17; “Şey çocukluğumun belli bir dönemi Yalova’da geçtiği için biraz düşündüm. O yüzden Türkçe.” Edinilen dili Türkçe olduğunu belirten katılımcılarda gözlenen şey ise dilin konuşulduğu fiziksel mekân haricinde farklı bir yerde büyümüş olmak ve eğitim hayatında Türkçe ile sürekli bir biçimde etkileşim halinde olmak edinilen ilk dilin Türkçe ifade edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Her iki dilin ilk olarak edinildiğine dair eşit bir görüşü bulunan kişilerden Katılımcı 15 “Annemden bizim burda duyduğumuz Rumca ama Türkçe de var her ikisi de yani.” Katılımcı 15’in edindiği ilk dili hem Türkçe hem Rumca olarak belirtmesinin nedeni katılımcıların çevrelerinde iki dili kullanılmasından kaynaklıdır. Dolayısı ile her iki dili fiziksel mekânda kullanmaları edindikleri dillere karşı eşit mesafede bulunmalarına neden olmuştur.

5.2. Fiziksel Mekânda Konuşulan Dil

Katılımcılarımızın konuşmuş oldukları ilk dilin ne olduğuna ilişkin yapılan analiz sonucuna göre; katılımcıların konuştukları ilk dili; %51,61’sı Romeika, %45,16’sı Romeika ve Türkçe, %3,23’ü ise Türkçe belirtmişlerdir. Frekansı en yüksek dil Romeika, ikinci olarak Romeika-Türkçe ve son olarak ise Türkçedir.

Şekil 6. Konuşulan Dil Hiyerarşik Kod-Alt Modeli

Yapılan analize göre Şekil 1.'de yapılan edinilen ilk dil analizi ve Şekil 2.'de yapılan konuşulan dil arasında farklılıklar mevcuttur. Edinilen ilk ve konuşulan dil alt kodlarında niceliksel olarak fazla olan Romeikadır. Edinilen dilde sonda bulunan ancak konuşulan dil kodunda ikinci yüksek frekansa sahip alt kod Romeika ve Türkçe her iki dilin kullanımınıdır. Ancak edinilen ilk dil kodunda ikinci yüksek frekansına sahip olan Türkçe, konuşulan dil alt kodunda ise son frekansa sahiptir. Yani sadece Türkçe konuşan kişiler niceliksel olarak azdır.

Katılımcılardan sadece Romeika konuşan kişiler günlük hayatlarında, aile, arkadaş ve çevrelerinde sıkça Romeika konuşmaları sebebiyle sadece Romeika konuştuklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda Romeikanın yoğunlukla kullanıldığı yerlerde yaşamaları dili sıkça ve sürekli bir biçimde kullanmalarına neden olmaktadır. Romeika ile düşünen ve konuşan katılımcılarımızın bu sebeple yoğunluk olarak konuştuğu dil Romeikadır.

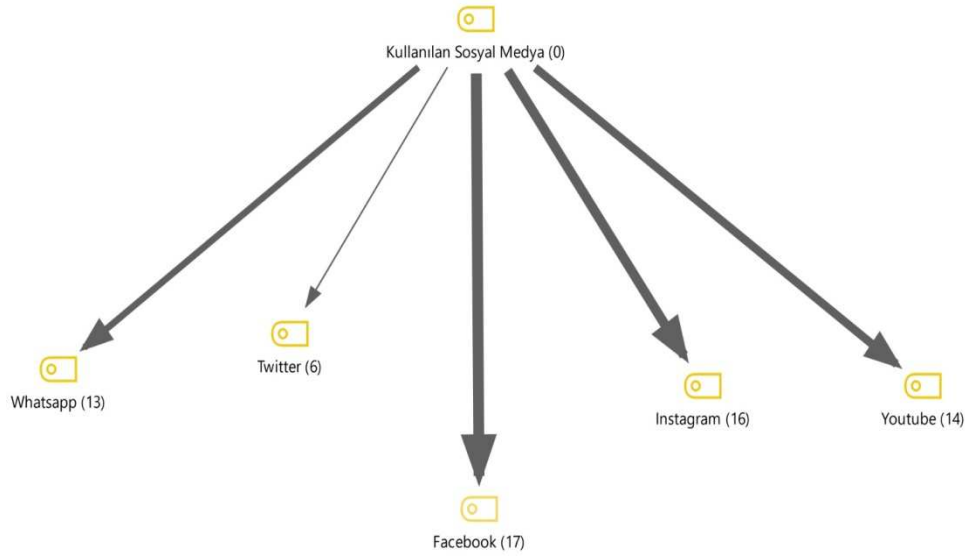
Frekans yüksek ikinci alt kod olan Romeika ve Türkçe konuşan katılımcıların her iki dili fiziksel mekân içerisinde konuşmalarının temel nedenleri; mekânsal farklılıklar, dilin değişime uğraması, dilin bulunulan çevre tarafından bilinmesi/bilinmemesi ve aile içerisinde iki dilin de konuşulmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcı 22, *“Köyde Rumca’yı şehir hayatında ise Türkçeyi kullanıyoruz.”* Mekânsal olarak Rumcanın yoğunlukla konuşulduğu diğer yerlerde konuşulmadığı belirlenmiştir. Katılımcı 23, *“Tabi ki annemle, ailemle, yakınlarımla en iyi anlaşabildiğim ve kendimi en iyi ifade edebildiğim dil Rumca fakat asimile olmasından kaynaklı olarak araya Türkçe kelimeler karışıyor. Mesela “dünya” derken mesela işte “o dünyas pola elayen” yani “Dünya değişti” dediğimde dünya kelimesini Türkçe olarak kullanıyoruz. Asimile oldu ama konuşma dili hala Rumca.”* Katılımcı 27 dilin çevre ile olan durumunu şu şekilde; *“Aile içerisinde Rumca tercih ediliyor. Çevremdeki buradaki arkadaşlarımla Rumca konuşuyorum. Tabi bilmeyenlerle de Türkçe.”* ifade etmiştir. Katılımcı 21 ise *“Ailemde büyükler kendi arasında Rumca, ben ve kardeşimle Türkçe konuşurlar. Bende yaşlılarla anlaşmak için Rumca konuşurum.”* diyerek dilin aile içerisinde kullanım durumuna göre dili kullandığını belirtmiştir.

Sadece Türkçe konuşan katılımcılar Romeika bilen ancak konuşma pratiklerinde sorun yaşamakta olan kişilerdir. Yani Romeika bilen ama konuşamayan kişilerdir. Buna örnek olarak konuştuğu dilin Türkçe olduğunu ifade eden Katılımcı 16’dır. Katılımcı 16.

“Aile içerisinde Rumca konuşulur. Ben konuşamam ama ne söylediklerini ne demek istediklerini anlayabilirim.” diyerek durumu ifade etmiştir. Aynı şekilde Katılımcı 30, “Konuştuğum ilk dil Türkçe ama duyduğum ilk dil Rumca. Şöyle ki doğduğum ortamda herkes Rumca konuştuğu için anneler, babalar vesaire evde sürekli Rumca konuşuluyordu. Yani duyduğum farklı bir dil vardı ancak hani okul, üniversite vesaire derken ben daha çok Türkçe konuşuyorum. Rumca’yı çok iyi anlıyorum ama konuşma kısmında eksikliğim var.” şeklinde durumu belirtmiştir.

5.3. Sosyal Medya Kullanımı

Katılımcıların her biri en az bir sosyal medya ağı ve platformu kullanmaktadır. Katılımcıların kullandığı sosyal medya platformları ve en çok kullanılanlara dair yapılan analize göre; katılımcıların %25,76’sı Facebook, %24,24’ü Instagram, %21,21’i Youtube, %19,70’i Whatsapp, % 9,09’u Twitter kullandığı saptanmıştır.

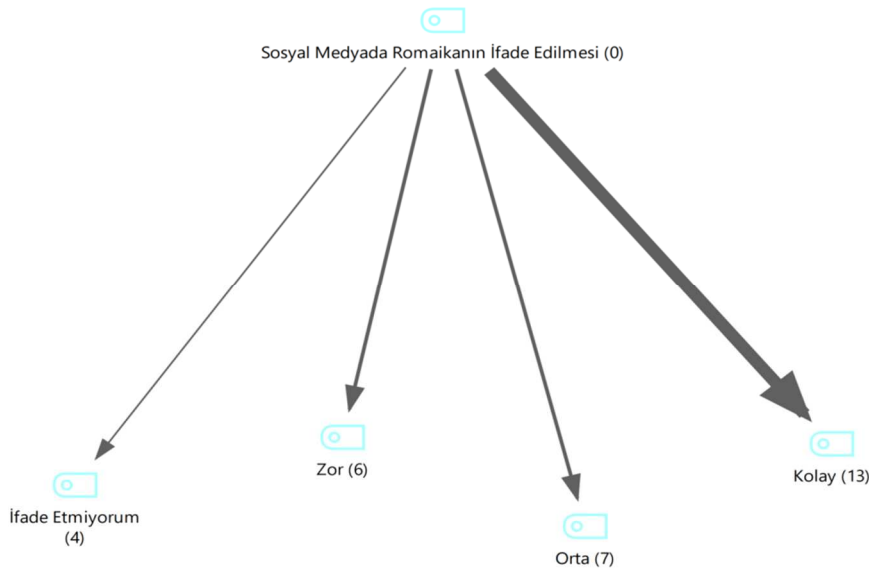
Şekil 7. Kullanılan Sosyal Medyaya İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Modeli

Katılımcıların kullanılan sosyal medya hesap durumlarına bakıldığında Romeikanın sanal mekândaki yer aldığı, kullanıldığı yahut katılımcıların karşılaştığı, takip ettiği hesap, grup ve kanalların bu platformlarda olabileceği belirtilmiştir. Katılımcılarımız arasından Katılımcı 23 Romeika ile ilgili içerik üreten dijital bir içerik üreticisidir. Onun kullandığı ve tercih ettiği sosyal medya platformlarını ve neden bu platformları tercih ettiğini şu şekilde ifade etmiştir; “Instagram’ı çok aktif bir biçimde kullanıyorum. Facebook’u da kullanmaya çalışıyorum. Youtube’u kullanıyorum ama daha önce biraz daha aktiftim. Son

dönemlerde burada bana yapılan bazı yorumlar beni gerdiği için bir şey üretip koyacak kadar enerji ve motivasyon kaynağım yok. Bu anlamda pek bir şey üretip koymuyorum. Ancak Youtube da çokça videom var. Oraya gelen yorumlara dönem dönem cevap vererek iletişime geçiyorum. Ama yoğunlukla Instagram'ı kullanıyorum. Gençlere oradan ulaşabileceğime inandığım için orada soru-cevap yapıyorum, Rumca kelimeler paylaşıyorum. Facebook'ta artık daha ileri yaşlarda insanlar var onlara bakın buradayım arkada çalışıyorum sizi de unutmadım demek için kullanıyorum.” Gençlere ulaşma noktasında Instagram daha ileri yaş grubu için ise Facebook'ta içerik üretmektedir. Katılımcılarımızdan üçüncü kuşak içerisinde yer alanlar sosyal medya platformlarından hemen hemen hepsini kullanırken daha ileri yaş grubu diye adlandırabileceğimiz ikinci kuşak genellikle Facebook, Youtube ve Instagram'da aktiftir. Bu kuşağın genelindeki ortak kullanılan platform ise Facebook'tur. Katılımcılarımız Romeika ile ilgili paylaşım yahut ona dair içeriklerin takip edilebilmesini bu uygulamalar sayesinde gerçekleştirmektedir.

5.4. Sosyal Medyada Romeika ile Katılımcıların Kendini İfade Edebilme Durumu

Katılımcıların Romeika'yı sosyal medyada kullanma halinde kendilerini ne derece ifade edebildikleri durumda oluşturulan kodlar kolay, orta seviye, zor ve ifade etmiyorum şeklindedir. Kodlama ulaşılan sonuçlar aşağıdaki grafikte belirtilmiştir.

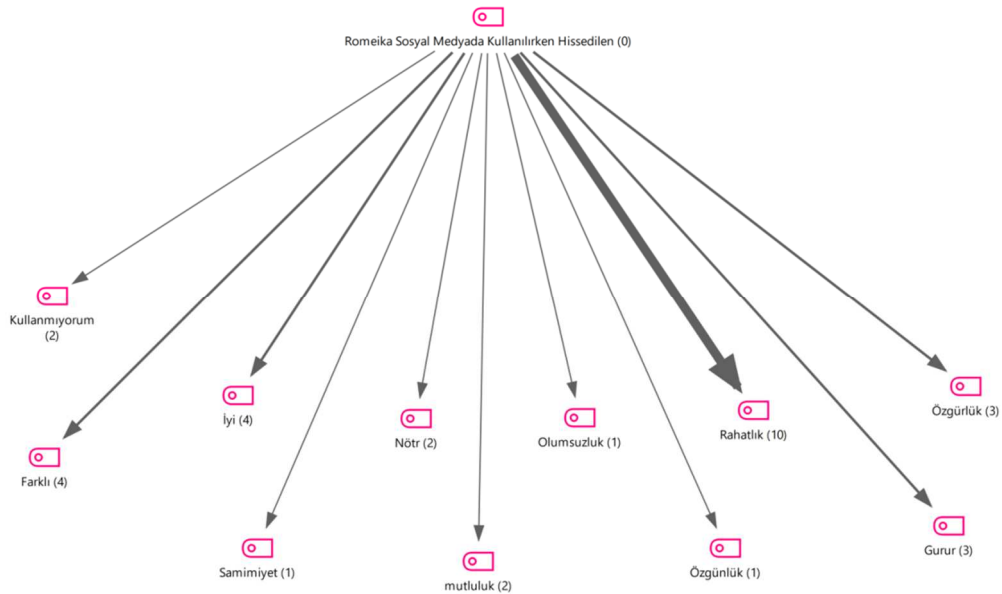

Şekil 8. Romeika'nın İfade Edilmesine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Modeli

Katılımcılarımız sosyal medyada Romeika'yı kullanırken en yüksek çıkan kolay alt kodu frekansına göre kendilerini rahat bir şekilde ifade ettikleri, ardından öne çıkan ikinci alt kod orta alt kodu ile kendilerini az çok ifade edebildikleri, sonrasındaki zor alt kodu ile kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Son olarak ise katılımcıların kendini Romeika ile kendilerini bu platformlarda ifade etmediğini belirten ifade etmiyorum alt kodu belirtilmiştir. Romeika ile katılımcıların sosyal medyada kendini ifade edebilmesi dilsel özellikler, çevrede bulunan kişilerin dili bilip bilmemesi gibi değişkenlere bağlı bir şekilde değişmektedir. Katılımcıların dile dair hâkimiyeti kuşaklararasıda bir farklılık göstermektedir. Buna paralel şekilde eğitim hayatı ve iş hayatında Türkçenin kullanılması gibi sebepler tıpkı fiziksel mekânda kendini ifade etme derecesinde farklılıklar ortaya çıkardığı gibi sosyal medyada da kendisini göstermiştir.

5.5. Sosyal Medyada Romeika Kullanımında Hissedilen Duygular

Katılımcılarımız sanal bir mekân olan sosyal medyada Romeika'yı kullandıklarında ortaya çıkan duygu durumuna ait 12 alt kod belirlenmiştir. Alt kodlardan en yüksek frekansa sahip duygu durumu %30,10 ile rahatlık alt kodudur. İkincisi %12,12 ile İyi alt kodu, %12,12'si farklı, %9,09 gururlu, %09,09'u özgür, %6,06'sı kullanmadığını, %6,06'sı nötr, %6,06'sı mutlu, %3,03'ü samimiyet, %3,03'ü olumsuzluk, %3,03'ü ise özgün alt kod olarak saptanmıştır.

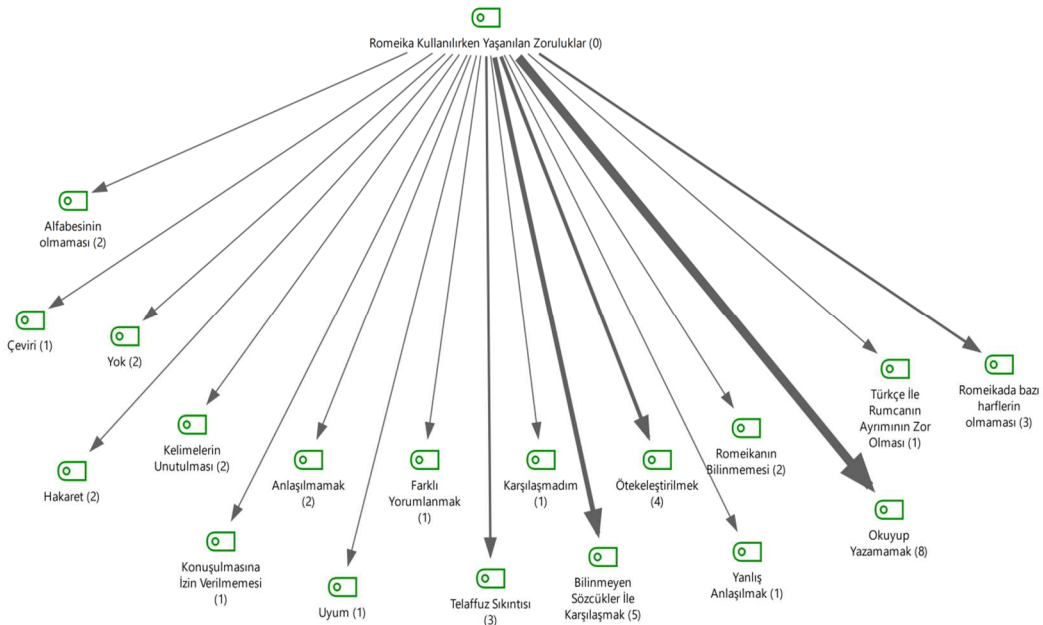

Şekil 9. Romeika Kullanılırken Hissedilen Duygu Durumu Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Yapılan analiz sonucuna göre; Romeika'nın sosyal medyada kullanılma durumu genellikle katılımcılarda olumlu duyguları uyandırmıştır. Sanal mekânda Romeika'yı kullanmaları tıpkı günlük hayatlarındaki kullanıma benzer olduğu için katılımcılar kendilerini rahat, iyi, mutlu hissetmiştir. Romeika gibi Türkçe haricinde bir dil bilmeleri çevreleri ile kendilerini kıyasladıklarında farklı ve özgün, Romeika'nın dilsel özelliklerinin geçmişten günümüze ulaşmış olması ve karşılığın pek çok alanda çıkması gurur, Geçmişte bulunan anıların hatırlatması açısından samimiyet duygusu uyandırmıştır. Romeika'yı sosyal medyada kullanmayanlarda duygu durumunda olum ve olumsuz herhangi bir his saptanmamıştır. Ancak Romeika'yı sosyal medyada kullanıp eleştiri gibi olumsuz tepkilerle karşılaşmaları Romeika'nın sosyal medyada kullanılmasında katılımcılarda olumsuz bir his uyandırmıştır.

5.6. Sosyal Medyada Karşılaşılan Zorluklar

Sosyal medyada Romeika'nın kullanımı katılımcılarımız açısından kendilerinde olumlu duygular uyandırmıştır. Ancak katılımcılarımız olumlu duygular uyandırması dilin kullanılırken çeşitli zorluklar ile karşılaşmaması anlamını taşımamaktadır. Dolayısı ile katılımcılarımız olumlu veya olumsuz hangi duygu durumunu hissetmiş olurlarsa olsunlar sosyal medyada birbirinden farklı zorluklar ile karşılaşmışlardır. Yapılan analiz sonucunda aşağıda gösterilen zorluklara ulaşılmıştır.

Şekil 10. Sosyal Medyada Karşılaşılan Zorluklar Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Yapılan analiz sonucuna göre katılımcılarımızın Romeika'yı sosyal medyada kullanırken karşılamış oldukları zorluklara ilişkin alt kodlar arasında frekansı en yüksekten en düşüğe doğru şöyle sıralanmaktadır; %19,05'i okuyup yazmama, %11,90'ı bilinmeyen sözcüklerle karşılaşma alt kodu, %9,52 ötekileştirilme alt kodlarıdır. %7,14 aynı yüzdelik orana sahip alt kodlar telaffuz sıkıntısı alt kodu ve Romeika'da bazı harflerin olmaması alt kodudur. %4,76'sı aynı yüzdelik orana sahip alfabenin olmaması alt kodu, yok alt kodu, hakaret alt kodu, Romeika'nın bilinmemesi alt kodu, kelimelerin unutulması alt kodudur. Yine aynı şekilde %2,38'i aynı yüzdeye sahip çeviri alt kodu, uyum alt kodu, yanlış anlaşılma alt kodu, farklı yorumlanma alt kodu, konuşulmasına izin verilmemesi alt kodu, Türkçe ile Rumcanın ayrımının zor olması alt kodu ve karşılaşmadım alt kodlarıdır.

Oluşturulan alt kodlar neticesinde Romeika'nın sosyal medyada kullanılmasıyla karşılaşılan iki ana temel zorluk bulunmaktadır. Birincisi sözlü bir kültüre sahip olması sebebiyle bir yazı dili, bir alfabe düzeni bulunmamaktadır. Bu durum ortaya yukarıda belirtilen sosyal medyada okuyup yazmama, Türkçe ve Rumca kelimelerin beraber kullanılmasıyla dilin Türkçeleşmesi, bazı harflerin Türkçe ile uyumlu olmaması sebebiyle anlatılmak istenilen şeylerin eksik bir şekilde kalmasına neden olmuştur. Aynı şekilde söylenmek ve anlatılmak istenilenlerin tam olarak aktarılamamasıdır. Sözlü bir kültüre sahip olunmasından dolayı geçmişte kullanılan ancak bugün itibarıyla bilinmeyen sözcüklerle karşılaşabilme durumunda katılımcıların zorlandığı belirlenmiştir.

Diğer bir temel sorun ise bu dili bilmeyen yahut kullanmayı tercih etmeyen kişilerin dile dair Romeika kullanan katılımcılarımıza göstermiş oldukları davranışlar, eleştiriler sonucu ortaya çıkan zorluklardır. Romeika konuşucuları dili sosyal medyada kullanırken kendileri başkaları tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanmaları sebebiyle ötekileştirmeye maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bu ötekileştirme dilin sanal mekân içerisinde konuşulmasının istenmemesini ortaya çıkarmıştır. Başkalarının davranışları katılımcılarımızın sosyal medyada dili kullanırken bir çekince ve yanlış anlaşılma korkusu ile kullanmamasına sebebiyet verildiği saptanmıştır.

Katılımcılarımız tıpkı günlük hayatta karşılamış oldukları zorluklar gibi sanal mekân içerisinde aynı sorunlarla karşılaşmaktadır.

5.7. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanılma Amacı

Katılımcıların sosyal medyada neden bu dili kullandıkları, dilin kullanma amaçlarının neler olduğuna ilişkin bir analiz yapılmıştır. Romeika'nın sosyal medyada kullanılma amacında on altı tane alt kod oluşturulmuştur. Bu alt kodlar içerisinde en yüksek frekansa iletişim alt kodudur. İletişim alt kodunun yüksek olması Romeika fiziksel mekân içerisinde kurulan iletişim bağının sosyal medyaya taşındığını göstermektedir. İletişim dili olarak kullanılması dilin sanal mekânda kullanıldığını göstermektedir. Dolayısı ile bu mekânlarda aynı dil ve kültüre sahip insanlar bir araya gelmektedir.

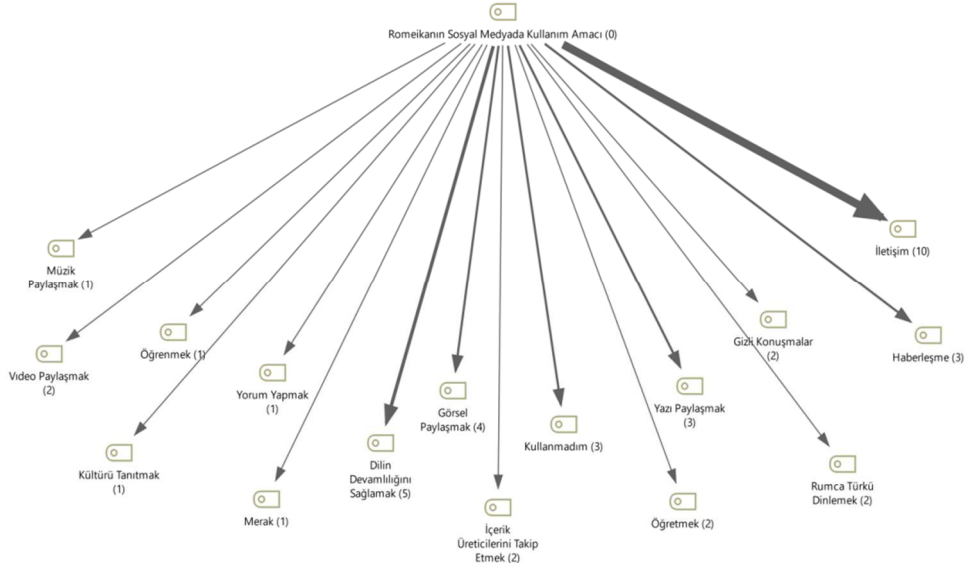
İkinci frekansı yüksek alt kod dilin devamlılığının sağlanması alt kodudur. Buna göre katılımcılar dilin bir yok olma tehlikesi ile karşılaştığını bildiğini bu sebeple sanal mekânda kullanarak dilin sürekli bir biçimde kullanılmasını sağlama amacı taşıdığı tespit edilmiştir.

Üçüncü alt kod görsel paylaşmaktır. Buna göre katılımcılar Romeika'yı görselleştirerek paylaşabilmektedir.

Dördüncü alt kod aynı frekansa sahip sırasıyla yazı paylaşmak, haberleşme ve kullanmadım alt kodlarıdır.

Beşinci sırada bulunan aynı frekansta bulunan alt kodlar sırasıyla içerik üreticilerini takip etmek, Rumca türkü dinlemek, gizli konuşmalar, video paylaşmak ve öğretmek alt kodlarıdır.

Son olarak aynı frekansa sahip alt kodlar müzik paylaşmak, öğrenmek, kültürü tanıtmak, yorum yapmak ve merak alt kodlarıdır.

Şekil 11. Sosyal Medyada Kullanım Amacı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

5.8. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanım Şekli

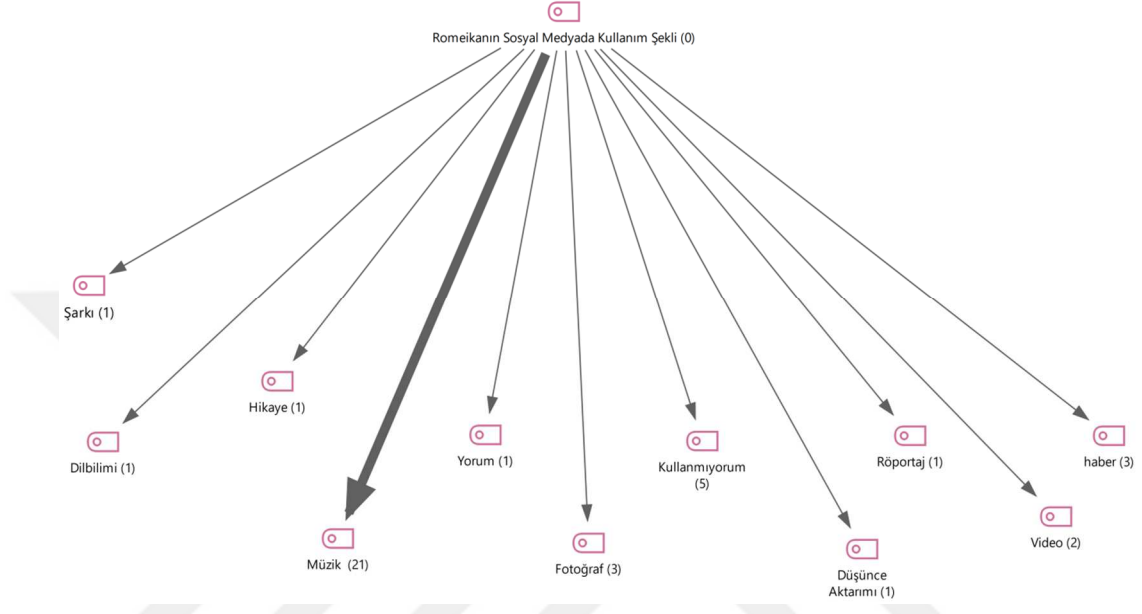
Bu tema altında katılımcılarımızın sosyal medyada Romeika'nın kullanım şekli verilmiştir. Paylaşılan içerikler hangi formlarda karşımıza çıktığı belirtilmiştir. Buna göre; %52,50'si müzik, %12,50'si kullanmıyorum, %7,50'si fotoğraf, %7,50'si haber, %5,00 video, %2,50 dilbilimi, %2,50 hikâye, %2,50'si düşünce aktarımı, %2,50'si röportaj, %2,50'si şarkı, %2,50'si yorum alt kodları olarak karşımıza çıkmıştır.

Karşımıza çıkan formlar arasında katılımcılarımız için müzik önemli bir kullanım şeklidir. Konuya ilişkin Katılımcı 7, *“Daha çok müzik çünkü bizi daha iyi ifade ediyor”* Katılımcı 30 ise *“Türkçe müzik dinlemektense Rumca müzik dinlemeyi tercih ediyorum her ne kadar Türkçe dilini kullanıyor olsak ta aslında duygu olarak Rumca. Onun için Rumca dinlemeyi tercih ediyorum. Böyle bir video ya da fotoğraf çekiyorsam üzerine Rumca şarkı olarak ekleyip paylaşıyorum”* diye ifade etmiştir. Müzik formunun kullanılması katılımcıların kendi duygu ve düşüncelerini yansıtan önemli bir form olduğu için sosyal medyada dinleme, izleme ve paylaşım eylemlerinin kullanılması ile öne çıkan bir kullanım şeklidir.

Fotoğraf formuna ilişkin Katılımcı 26, *“Kendimize ait görseller paylaşıyorum. Görsellerin üzerine Rumca yazı yazıp kültürel şeyler paylaşıyorum.”* Diyerek ifadesini belirtmiştir. Katılımcı 10 ise *“Kendim bir görüntü çekip altına Rumcasını yazıyorum.”*

Örneği; *bir armut görseli çekiyorum ve altına Rumca anlamını yazıyorum.*” diyerek fotoğraf biçiminde Romeika’yı nasıl kullandıklarını belirtmişlerdir.

Haber formunda Katılımcı 22 Romeika ve o kültüre ait ilgili haberleri gördüğünde paylaştığını ifade etmiştir.

Şekil 12. Romeika'nın Kullanılma Şekli Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

5.9. Romeika'nın Kültürel Öğelerinin Sosyal Medyada Yansıtılması

Kültürel ürünlerin sosyal medyaya yansıtılıp yansıtılmadığı ve hangi içeriklerin yansıtıldığını saptamak için dört alt kod oluşturulmuştur. Bu alt kodlarda %65,6'sı paylaşım, %21,9'u yansıtıyorum, %6,3'ü söylenceler ve %6,3'ü müzik olarak belirlenmiştir. Paylaşım alt kodu ile kültürel ürünlerin sosyal medyada paylaşım yoluyla yansıtıldığı görülmüştür. Buna ilişkin Katılımcı 19, *“Tabi bizim ortak kültürümüz Kalandar Gecesinden, geleneklerimizden, yemeklerimizden, horonlarımızdan, türkülerimizden, kıyafetlerimizden, eski evlerden, eskiden kullandığımız eşyalardan materyalleri paylaşıyorum”* diyerek kendi kültürlerine ait sembolik ve ritüel haline dönüşmüş gelenekleri paylaştığını ifade etmiştir. Aynı şekilde Katılımcı 20, *“Özel geceleri, giyimleri, eskiden yapılan eğlenceleri, yemekleri mesela eskiden burada bulunan Rumlara ilişkin ailelerimizden duyduğumuz hikâyeleri paylaşıyorum.”* şeklinde ifade etmiştir. Ancak dil ve kültüre dair sosyal medyada paylaşım yapmayan Romeika konuşucularının da bulunduğu ortadadır. Bir içerik

türü olarak ise söylene dediğimiz kısa hikâyeler ve müziklerin kullanılması ile kültürel öğelerin yansıtıldığı saptanmıştır.

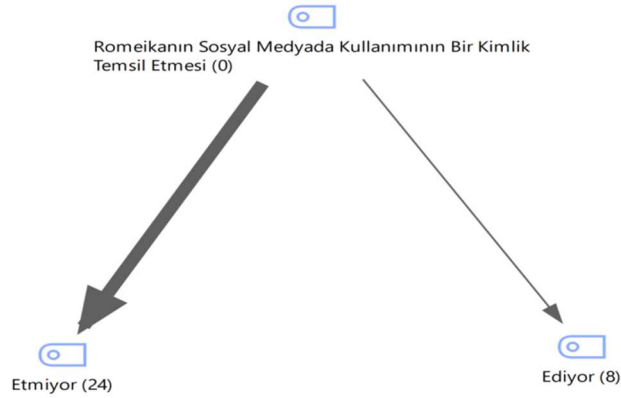
Tablo 1

Romeika'nın kültürel öğelerinin sosyal medyaya yansıtılma durumu

	Bölümler	Yüzde
Paylaşım	21	65,63
Yansıtıyorum	7	21,88
Söylenceler	2	6,25
Müzik	2	6,25
TOPLAM	32	100,00

5.10. Romeika'nın Sosyal Medyada Kullanımının Bir Kimlik Temsil Etmesi

Sosyal medyada dilin bir kimliği temsil edip etmediğini ölçmek adına açılan Romeika'nın sosyal medyada kullanımının bir kimlik temsil etmesine dair alt kodları ediyor ve etmiyor alt kodlarıdır. Yapılan analiz aşağıda Şekil 13.'de gösterilmiştir.

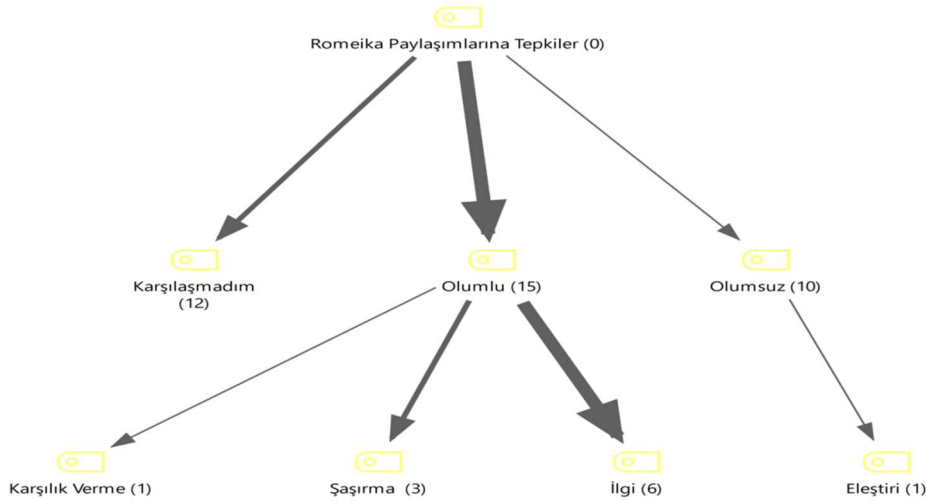
Şekil 13. Romeika'nın Bir Kimlik Temsil Etmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Analize göre frekansı yüksek olan alt kod %75,00'ı etmiyordu. Dolayısı ile katılımcılar konuştukları dil olan Romeika'nın sosyal medyada kullanılmasını bir kimliğin temsili olarak görmemekteydiler. Dil ve etnisite arasında doğrudan bir ilişki kurmamaktadırlar. Ancak %25,00'ı ediyor alt kodudur. Dolayısı ile Romeika'nın sosyal

medyada kullanılmasını bir kimliğin temsili olarak kabul eden katılımcılarda bulunmaktadır. Her iki düşünce doğrultusunda verilen cevaplar dilin fiziksel mekândaki deneyimine dayanarak verilmiştir. Konuyu katılımcılarımızın ifadelerine dayandırarak örneklendirirsek Katılımcı 11, “*Lisanımız Pontusça olması bizim Rum olduğumuz anlamına gelmez*” diyerek dilin doğrudan bir kimlik belirteci olmadığını belirtmiştir. Bu ifade ile dil ve kimlik arasında doğrudan bir bağlantının bulunması sebebi ile “etmiyor” cevabı verilmiştir. “Ediyor” cevabında sadece Rum değil Türk kimliğinin temsiliyeti de bulunmaktadır. Örneğin, Katılımcı 12, “*Bir kimlik elbette temsil ediliyor. Ben Türk kimliğini temsil ediyorum ama Rumca konuşuyorum.*” diye sosyal medyada Rumca konuşuyor olsa da bir Türk kimliğini temsil ettiğini belirtmiştir. Diğer yandan Katılımcı 28, “*Kesinlikle Rum kimliğini temsil ettiğimi düşünüyorum. Farklı nasıl diyebilirim kimsede olmayan bana özel, benim kültürüme özel beni ben yapan bir şey aslında. Bütün Rum kökenliler için geçerlidir belki de hissediyorlardır. Yani ben bunu net hissediyorum beni ben yapan şey işte dilim, kültürüm ve kökenim*” diyerek sosyal medyada Rum kimliğini temsil ettiğini belirtmiştir.

5.11. Romeika Paylaşımlara Gelen Tepkiler

Romeika paylaşım yapan katılımcılarımızın karşılaştıkları tepkiler; olumlu, karşılaşmadım ve olumsuz alt kodlarıdır. Alt kodların içerisinde olumlu alt kodu frekansı en yüksek alt koddur. Sonrasında karşılaşmadım alt kodu ve son olarak ise olumsuz alt kodu en düşük frekanstadır. Olumlu alt kodunun da üç adet alt kodu bulunmaktadır. Bunlar; ilgi, şaşırma ve karşılık vermedir. Olumsuz alt kodunun sadece eleştiri adlı bir alt kodu bulunmaktadır. Karşılaşmadım alt kodunun bir alt kodu yoktur.

Şekil 14. Romeika Paylaşımlarına Tepkiler Hiyerarşik Kod-alt Kod Modeli

Olumlu alt kodunun yüksek frekansa sahip olması sosyal medyada paylaşılan Romeika içerikli paylaşımlara gerek dilin konuşucuları gerek Romeika'yı bilmeyenler tarafından verilen tepkilerin olumlu olduğu yönündedir. Olumlu alt kodunun alt kodları da ilgi, şaşırma ve karşılık vermedir. Olumlu alt kodunun alt kodlarında yüksek frekanslı olan alt kod ilgi, ardından şaşırma ve sonuncusu karşılık vermedir. Dolayısı ile katılımcılarımız yaptıkları Romeika içerikli paylaşımlarda olumlu anlamda bir ilgiyle karşılaşmaktadır. Konuya ilişkin Katılımcı 6, *“İyi tepkiler aldım. Hani nedir bu? Nereden öğrendin? Nasıl Biliyorsun? gibi tepkiler aldım dolayısıyla daha çok insanlar merak ediyor.”* diye dilin sosyal medyada ilgiyle karşılandığını belirtmiştir. Katılımcı 20 ise, *“Benim Youtube kanallarında ve Facebook'ta söylediğim türküler hoşlarına gidiyor. Bide benim şehirli görünüşümden dolayı şaşıyor, mutlu oluyor insanlar.”* Katılımcı 23 ise fiziksel mekânda da *“Mesela Boğaziçi Üniversitesindeki öğrencilerle bir araya geldiğimiz zaman böyle bir dilin var olduğuna ve kendilerinin dağların arasına sıkışıp kalmış bu kültürü nasıl göremediklerine şaşıyorlar.”* diyerek böyle bir dil varlığının onlarda şaşkınlık uyandırdığını belirtmektedir. Katılımcı 18 ise kendisinin yapmış olduğu herhangi bir Rumca paylaşımında Rumca bilenlerin paylaşımına Rumca karşılık verdiğini belirtmiştir.

Sosyal medyada bir tepki ile karşılaşmama durumu daha çok görüşmecilerimizin tepkilerin olumsuz bir durumla karşılaşmama haliyle ilişkilendirmişlerdir. Bu sebeple olumsuz bir durumla karşılaşmadıklarını bu ifade ile belirtmişlerdir. Ancak Katılımcı 17 ise, *“herhangi bir paylaşım durumunda kimse ne güzel bu dili konuşuyorsun da demedi neden bu dili konuşuyorsun da diyen olmadı.”* diyerek hem olumlu hem olumsuz anlamda karşılaşmadığını belirtmiştir.

Olumsuz tepkilerde ise dile yönelik neden bu dilin sosyal medya platformlarında kullanıldığına yönelik eleştiriler ortaya çıkmıştır. Katılımcı 5 buna ilişkin deneyimini şöyle ifade etmiştir; *“Bir Whatsapp grubunda bizim bir arkadaşımız buranın gelenekleri ile ilgili bir yazı yazdı. İşte eskiden gelin nasıl alınır, arada Rumca kelimelerle yemek isimlerini Romeika olarak yazdı. Grupta Çaykaralı bir adam da bu bir dil değildir. Gençler bu dili kullanmamakta çok haklı diyerek hakaret etti. Bende tepki gösterdim ve gruptan çıktım.”* Bir içerik üreticisi olan Katılımcı 23 gelen tepkileri bir bütün halinde şöyle ifade etmiştir; *“Teşekkür ederim bizi geçmişe götürdün. Ne kadar güzel dilimizle ilgilenen biri var deyip kenara çekilen bir kitle var. Bide ya evet biz bu dili konuşuyoruz ama konuştuğumuz dil*

Rumca değil ki neden bununla bu kadar uğraşıyorsun diyen çokta önemli değil evet konuşuyoruz ama çokta bir anlam ifade etmiyor diyenler var. Birde sen bu ülkeyi bölmek mi istiyorsun? Biz bu dili istemiyoruz. Bu dili konuşmak istiyorsan Yunanistan'a git. Sen bu ülkede yaşıyorsan bu dili konuşamazsın. Sen bu dili paylaşamazsın. Senin amacın bu dili paylaşmak değil. Senin arka planda farklı amaçların var diyenler var.” Yani olumlu nötr ve de olumsuz tüm tepkileri sosyal medya üzerinden aldığını belirtmiştir.

5.12. Romeika İçerik Üreticilerinin Tanınma Durumu

Sosyal medya platformlarında Romeika içerik üreticilerinin Romeika konuşucuları tarafından tanınma durumuna ilişkin yapılan analize göre; %86,44'ü tanıyorum alt kodu en yüksek frekansa sahip alt koddur. %13,56 oranla tanımiyorum alt kodudur. Katılımcılarımız sosyal medyada Romeika içerik üreten kişileri tanımaktadır.

Tablo 2

Romeika içerik üreten üreticilerin tanınma durumu alt kod tablosu

	Bölümler	Yüzde
Tanıyorum	51	86,44
Tanımiyorum	8	13,56
TOPLAM	59	100,00

5.12.1. Tanıyorum

Yapılan analize göre Romeika ile ilgili içerik üreten, paylaşan kişi, hesap ve gruplara ilişkin verilen cevaplar doğrultusunda oluşturulan isimler aşağıda Tablo 3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3

Tanınan içerik üretici hiyerarşik alt kod tablosu

	Bölümler	Yüzde
Merve Tanrıkulu	5	17,86
Vahit Tursun	4	14,29
Mehmet Günaydın	4	14,29
Muhammet Ç.	3	10,71
Adem Ekiz	2	7,14
Romeika Anekseris Ela	1	3,57
Apolas Lermi	1	3,57
Onay Ş.	1	3,57
Atilla O.	1	3,57
Ömer Asan	1	3,57
Melek Ö.	1	3,57
Hanife T.	1	3,57
Hanife S.	1	3,57
Seyfettin Çakıral	1	3,57
Tuncay Gargar	1	3,57
TOPLAM	28	100,00

Yapılan analize göre Tablo 3.'de frekansı en yüksek alt kod Merve Tanrıkulu'dur. Ardından Vahit Tursun ve Mehmet Günaydındır. Daha sonra Muhammet Ç. bulunmaktadır. Sonrasında ise Adem Ekiz bulunmaktadır. Sonuncu alt kategorilerin yüzdeleri aynı olan bir Facebook grubu olan Romeika Anekseris Ela, kişisel hesap olarak Apolas Lermi, Onay Ş., Atilla O., Ömer Asan, Melek Ö., Hanife T., Hanife S., Seyfettin Çakıral ve Tuncay Gargar'dır.

Tanınan içerik üreticilerin büyük bir çoğunluğu müzikle ilgilenen kişilerdir. Dili müzik aracılığı ile duyuran, paylaşan kişilerdir. Sözlü bir kültür olan Romeika'nın en çok paylaşılan türünün müzik olması ile tanınan içerik üreticilerinin büyük bir çoğunluğunun müzisyen olması doğrudan bir bağlantı içermektedir.

Ancak sadece dil ile ilgilenen müzisyenlerin yanında araştırmacı ve yazar kişilerde tanınmaktadır. Bu da esasında katılımcılarımızın sadece müzik değil, dil ile ilgili bir bilgi ihtiyacının olduğunu, dile dair çalışmalarını takip ettiğini göstermektedir.

Grup ve sosyal medya kanallarının katılımcılarımız tarafından tanınması veya bilinmesi katılımcıların sanal mekânda Romeika ile karşılaştığını, ilgilerini çektiğini göstermektedir ve de kendilerinin yahut başkalarının bu alanda benzer kişilerin var olduğunu bildiğini göstermektedir.

5.13. Romeika Paylaşım Yapan Sosyal Medya Hesaplarının Takip Edilme Durumu

Yapılan analize göre Romeika paylaşım yapan sosyal medya hesaplarının takip edilme durumunu tespit etmek için tanıyorum ve tanıyorum olarak kodlanan iki alt kod oluşturulmuştur. Bu alt kodlardan %88,06 oranı ile takip ediyorum alt kodu en yüksek frekansa sahip alt koddur. Takip etmiyorum alt kodu ise %11,94 oranına sahiptir. Dolayısı ile yapılan analize göre katılımcılarımız Romeika paylaşım yapan hesapları takip etmektedir. Takip durumu olmayan kişiler ise sosyal medya kullanımı az olan yahut ilgisi olmayan kişilerden oluşur.

Tablo 4

Sosyal medya hesaplarını takip etme durum alt-kod tablosu

	Bölümler	Yüzde
Takip ediyorum	59	88,06
Takip etmiyorum	8	11,94
TOPLAM	67	100,00

5.13.1. Takip Ediyorum

Tablo 5

Takip ediyorum hiyerarşik kod-alt kod tablosu

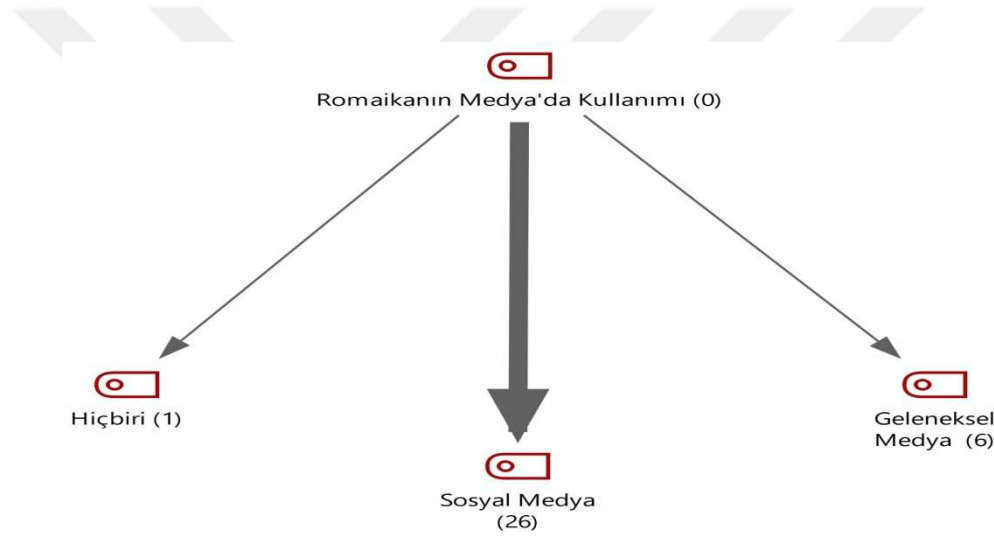
	Bölümler	Yüzde
Apolas Lermi	9	24,32
Merve Tanrıku	7	18,92
Adem Ekiz	4	10,81
Laş Meron	2	5,41
Mehmet Günaydın	2	5,41
Vahit Tursun	1	2,70
Selçuk Balcı	1	2,70
İhsan Eş	1	2,70
Lazikom	1	2,70
Fuat Saka	1	2,70
Yusuf Cemal Keskin	1	2,70
Ahmet G.	1	2,70
Ali T.	1	2,70
Yusuf Cemal Keskin	1	2,70
Ekin Uzunlar	1	2,70
Romeikaaa_	1	2,70
Alay Onay	1	2,70
This is Trabzon	1	2,70
TOPLAM	37	100,00

Katılımcılarımızın sosyal medya takip durumunda ediyorum alt kodunun altında da tanınan kişilerle ilgili alt kod oluşturulmuştur. Bu kişilere dair alt kod ve yüzdelik oranları yukarıdaki Tablo 5.'te gösterilmiştir. Takip edilen hesaplar arasında Romeika ile ilgili paylaşım yapan kişisel hesaplar bulunmaktadır. Bu kişisel hesaplar yaşanan mekânda ve ülkede tanınırlığı olan sanatçılar ve katılımcılarımızın verdikleri isimlere göre çevrelerinde paylaşım sıklığı fazla olan kişilerdir. İsimleri açık bir biçimde verilmeyen kişiler katılımcılarımızın yakın çevresindeki kişilerdir. Kişisel hesapların yanında Youtube kanalları, Instagram hesapları da takip edilmektedir. Dolayısı ile kişisel hesaplarda dâhil

olmak üzere katılımcılarımız benzer dil ve kültürel içeriklerin paylaşıldığı bu sanal cemaatleri takip etme durumu ile katılmaktadır.

5.14. Romeika'nın Medyadaki Varlığı

Romeika'nın sosyal medyadaki yeri ve geleneksel medyadaki yeri ile kıyaslandığında içerik olarak hangi medya türünde Romeika'ya genişçe yer verildiği ortaya konulmak istenmiştir. Yapılan analizde sosyal medya, geleneksel medya ve hiçbir alt kodları bulunmaktadır. Analiz sonucuna göre en yüksek yüzdeler ve frekans oranı ile sosyal medya ardından geleneksel medya ve sonuncu olarak hiçbir alt kodlarına ulaşılmıştır.

Şekil 15. Romeika'nın Medyada Kullanımı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Şekil 15.'e göre katılımcılarımızın Romeika içerik ve paylaşımlara sosyal medyada daha fazla karşılaştığı tespit edilmiştir. Sosyal medyada daha fazla içeriğe ulaşılmasına ilişkin Katılımcı 28, “*Sosyal medya biraz daha özgür bir alan olduğu için sosyal medyada daha iyi temsil edilebileceğini, gösterilebileceğini düşünüyorum. Zaten öyle de.*” diyerek sosyal medyada daha fazla içerik bulunmasının sebebinin sosyal medyanın daha esnek ve özgür bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcı 23 ise “*Rumca politik görülen bir konu. Politik görülen bir konu ile ilgili televizyona çıkarsanız ya da çıkmak isteniz de çıkarılmaz. Dolayısı ile ben televizyonda ya da bugün ki geleneksel medya dediğimiz televizyon kanallarında asla böyle bir şey görmedim. Sosyal medya dediğimiz yeni medya olarak adlandırdığımız Twitter, Instagram dediğimiz kanallarda RTÜK*

uygulamasının olmamasından kaynaklı daha rahat herkes paylaşımlar yapabiliyor.” diyerek Romeika'nın politik olmasından dolayı geleneksel medya içerisinde yer bulamadığını ve sosyal medyada bir denetim mekanizmasının olmamasının paylaşım yapmaya olanak sağladığını belirtmiştir. Katılımcı 3 ise *“Romeika dediğimiz dil kendi özünde kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya ve televizyonda, radyolarda kullanılmıyor bunu bir kayıp olarak görüyorum. Ama sosyal medyada daha çok bilen kişilere ulaşabiliyorum.”* diyerek sadece geleneksel medya denilince televizyon değil radyolarda da Romeikaya rastlanmadığını belirtmiştir. Sosyal medya kullanım ve içerik anlamında özgür olmanın yanında kişilere Romeika bilenlere ulaşabilmeyi sağlamaktadır. Bu noktada kültürel ortaklıkları bulunan Trabzon'dan göç etmiş Pontuslu Rumlarla da iletişime geçildiği saptanmıştır. Örneğin Katılımcı 20, *“Buradan giden Pontuslularla buradan görüşüyoruz.”* diyerek sosyal medyada göç etmiş pek çok insanla burada iletişim halinde olduklarını belirtmiştir. Katılımcı 13 ise *“Genellikle müzikle görüyorum. Mesela dün TRT’de müzik programın Zeynep Başkan Rumca şarkı söylüyordu mutlu oldum. Ama sosyal medyada daha fazla tabi ki”* değerlendirmesi ile geleneksel medyada da Romeika ile karşılaştığını ancak buna rağmen sosyal medyada içeriklerin daha fazla olduğunu söylemiştir.

Geleneksel medyada Romeika'ya rastlayan katılımcılarımız ise Romeika'nın ne şekillerde ve nasıl geleneksel medya içerisinde yer aldığını şu şekilde ifade etmiştir: Örneğin; Katılımcı 29, *“Daha çok geleneksel medyada rastladım televizyonda, radyoda yani. Genelde Karadeniz müziklerinin verildiği programlar oluyor televizyonda Rum dili ile şarkılar söyleniyor.”* şeklindeki ifadesiyle Romeika'yı geleneksel medyanın ürünlerinde müzik programlarıyla karşılaştığını belirtmiştir. Katılımcı 6 ise *“Televizyonda bir kere rastlamıştım. Karaçam’da bir abi belgesel yapmıştı orada. Annesi ile Rumca konuşuyordu. Bi orada denk gelmiştim. Sosyal medyada da kendi çevremizde denk geliyoruz. Başka yok yani bizim köyden bilen arkadaşlarımız, ailemiz ve biz.”* diyerek sosyal medyada dilin konuşan kişilerin olduğu sürece var olduğu ancak televizyon dünyasında da sık rastlanmasa da somut içeriklere rastladığını belirtmiştir.

Hiçbir alt kodu katılımcılarımızın bazılarında medya ve dil arasındaki ilişkiyi dikkate almadığı, kullanmadığı, yansıtmadığı ve de bu konu hakkında bilgisi olmayan kişilerin olduğunu göstermektedir.

5.15. Romeika'nın Gelecekteki Seyri

Şekil 16. İleride Romeika Konuşmasının İstenmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Şekil 16.'da yapılan analiz sonucuna göre, iki alt kod bulunmaktadır. Bu alt kodlardan isterim alt kodu %96,88 orana sahip birinci koddur. Dolayısı ile analiz bizlere katılımcılarımızın bu dili yakın çevrelerinin kullanması, bilmesi gerektiğini ve bunu istediklerini belirtmiştir. Çünkü katılımcılarımız da kendi dillerinin mevcut durumunu bilmektedir. Romeika'nın gelecekte var olmama ihtimali bulunmaktadır. Bu sebeple katılımcılarımız en asgari düzeyde konuşulmasa da bilinmesi, öğrenilmesini istemektedir.

Katılımcı 3, “Ben konuşmalarını istiyorum çünkü bu bir dil, bir evren, bir zenginlik, bir çoğunluktur. Konuşulsun çok isterim ancak konuşurlar mı sanki bi tık konuşmasalar dahi anlayacaklar gibi iki kuşak diye düşünüyorum. Eğer biz bu dili kazamazsak böyle olacak gibi.” ifadesi ile aslında geleceğe yönelik dile dair bir şeylerin yapılması gerektiği aksi durumda dilin iki nesille sınırlı kalabileceği ihtimali bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcı 17, “Konuşup konuşmayacağına dair bir şey diyemem. Ama konuşulsun isterim. Ben buna bir kültür gözü ile bakıyorum. Bu da bir kültürü yansıtıyor. Mesela Kalandar dediğimiz şeyi bizden sonrakiler bilmiyor o yüzden konuşulmasını isterim” şeklindeki ifadesiyle sadece dilin değil ona dair kültüründe yok olabileceğini dolayısı ile konuşulması gerektiğini ifade etmiştir. Dilin gelecekte yok olma tehlikesini bilen katılımcılarımızdan Katılımcı 13, “Ben öğretiyorum zaten torunlara da, yeğenlere de çocuklarıma da konuşun diyorum. Ha aktif bir şekilde şimdiki gidişata göre pek konuşulmayacak gibi ama ben konuşulsun isterim bir dil bir insandır.” şeklindeki ifadesiyle dili kendi alt kuşağına öğrettiğini belirtmiştir.

Tüm katılımcılarımız gelecekte bu dilin konuşulmasını istemektedir. Ancak geçmişteki var olan dilsel baskılar ve geçmişten gelen korkular sebebi ile örneğin Katılımcı 4 gibi görüşmecilerimiz gelecekte bilinmesinin istendiğini ancak dili bilmeyen kişilerin yanında kullanılmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

5.16. Sosyal Medya Platformlarında Romeika

Sosyal medyada Romeika ile ilgili oluşturulan sayfalar, gruplar ve kimlerin Romeika içerikler oluşturduğu yorumlayıcı bir bakışla saptanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda sosyal paylaşım ağlarından katılımcılarımızın daha aktif olduğu Facebook, Youtube, Instagram ve bloglar da ne tür Romeika içeriklerin var olduğu ve Romeika konuşan sanal cemaatlerin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sanal cemaatlere ilişkin ilk olarak sosyal paylaşım ağlarından Youtube’da bir içerik araştırması yapılmıştır. Youtube’da hangi kanalların Romeika içerik paylaştığı, bu kanalların abone sayıları ve oluşturulan videoların içeriklerine değinilmiştir. Youtube arama kısmına “Romeika” yazdığımızda karşımıza sadece Romeika içerik üreten kanallar çıkmamaktadır aynı zamanda Romeika’ya dair herhangi bir kanal içerisinde alt kategori olarak oluşturulmuş videolar bulunmaktadır. Sadece Romeika içerik üreten kanallardan ilki 2012 yılında açılan 11.1 bin abone sayısı ile “Laş Meron” adlı kanaldır. Kanalın içeriklerini temel başlıklara ayırdığımızda “Romeika dersleri, Romeika muhabbetleri, Trabzon’da gezilmesi gereken yerler ve Trabzon’a dair kültürel aktiviteler” olarak dört başlık altında toplayabiliriz. Romeika dersleri başlığı altında kırk iki tane seri halinde “Romeika Mathano/Romeika Öğreniyorum” adlı dil dersleri oluşturulmuştur. Ancak dil öğretimi ilk on üç videoda bulunmaktadır. İlk on üç videoda “günaydın, iyi akşamlar, iyi günler” gibi genel ifadelerle başlayan dil dersleri gramer yapısı öğretilerek devam etmektedir. Son iki videoda ise önemli olan iki yüz tane Romeika kelime Türkçe, İngilizce ve Yunanca karşılıkları verilerek öğretilmeye çalışılmaktadır. Oluşturulan tüm dersler Türkçe, İngilizce ve Yunanca karşılıklarının altyazılarının eklenmesi ile anlatılmaktadır. Derslerin izlenme sayılarına bakıldığında ilk video 17 bin izlenme almıştır. Son video ise üç bin izlenme almıştır. Diğer videolarda Trabzon’da doğan ve dilleri Romeika olan dönemsel olarak Yunanistan, Rusya’ya göç etmiş ve yaşamını Yunanistan, Rusya’da sürdüren insanlarla Romeika röportajlar yapılmıştır. Kişisel hayat öykülerinin anlatıldığı bu videolarda Romeika ve

geçmiş dönemlere ilişkin pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. Bazı kişisel hikâyelerde dikkat çeken nokta farklı coğrafyalarda yaşayan Romeika konuşucularının da tıpkı Trabzon’da bulunan Romeika konuşucuları gibi kuşaklararası farklılıklar barındırmasıdır. Örneğin bir görüşme videosunda Yunanistan’a göç eden ve orada yaşamını sürdüren ikinci kuşakta sayabileceğimiz bir kadın kendisi ve çocuklarının Romeika konuşabildiğini ancak torunlarının ise sadece bu dili anlayabildiklerini ifade etmiştir (Laş Meron, 2022).

“Romeika muhabbetleri” başlığı altında ise “Romeika Me T’emeterts” adıyla oluşturulan Trabzon’un ilçe ve köylerinde Romeika konuşan kişilerle anlık Romeika muhabbetlerin yer aldığı videolar bulunmaktadır. Videolar özellikle Romeika bilen kişilerle yapılmıştır. Dolayısı ile videolar Trabzon’da Romeika konuşulan yerlerde çekilmiştir. Bu yerler; Tonya İlçesi İskenderli Köyü, Maçka İlçesi Güzelce Köyü, Sürmene İlçesi Beşköy Köyü, Dernekpazarı Zenozena Köyü ve Çaykara İlçesi Karaçam ve Köknar Köyleridir. Videolardaki kişilerin yaşları dikkate alındığında videolar birinci kuşak ve ikinci kuşağın katılımları ile oluşturulmuştur. Romeika sohbet ile kişilerin gündelik yaşamından kesitler aktarıldığı bu videoların alt metinlerinde Romeikanın konuşulduğu coğrafya, Romeika konuşan kişilerin yaşayış tarzları, bu kişilerin geçim kaynakları, Romeika konuşanların geçmiş kökenlerine ilişkin bilgiler, dilsel özellikler ve kendi kültürlerine özgü öğelere rastlanılmaktadır. Örneğin; coğrafi özellikleri itibari ile birbirine uzak olan ilçe ve köylerde konuşulan Romeika görülmektedir. Bu doğrultuda var olan dilsel farklılıklar da göze çarpmaktadır. İskenderli Köyünde konuşulan Romeika ile Köknar Köyünde konuşulan Romeika’nın ses farklılıkları görülebilmektedir. Diğer yandan bu coğrafyalarda yaşayan Romeika konuşucularının geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğu, kadınların bu alanlarda aktif bir şekilde çalıştığı, kişilerin kendilerinden yaşça büyük olan nesillerinin nerelerden gelip bu coğrafyada yaşamaya başladıklarına ilişkin pek çok bilgi mevcuttur. Kültürel özellikleri bakımından ise bazı videolarda Romeika konuşanlar tarafından ve kanal sahibi tarafından Romeika “tragodias” Türkçe karşılığı şarkılar söylenirken Miroloyisler de yakılmaktadır. Bunların yanında yemek kültürü, horon, köy düğünleri, şenlikler ve yayla göçü gibi kültürel öğelere dair çıkarımlar yapılabilmektedir (Laş Meron, 2022).

Kanala ilişkin genel bir değerlendirme yaptığımızda içerik anlamında Romeikaya oldukça geniş bir şekilde yer verilmiştir. Romeika ile ilgili der videolarının oluşturulması olumlu bir durumdur. Çünkü Romeika’nın öğretilmesine dair Youtube’da başka bir kanala

rastlanılmamıştır. Tüm bunların yanında kültürel yaşantının özellikleri oldukça belirgin ve doğru bir şekilde aktarılmıştır. Sahip olduğu abone sayısı ve videoların izlenme sayıları ortalama bin ve iki yüz bin arasındadır. İzlenme sayılarının yüksek olması herkes tarafından bilinmeyen ve kaybolan bir dil için oldukça önemlidir. Aynı zamanda kanalda aktif bir şekilde Romeika içerik oluşturulması da Romeika'ya olumlu bir etkide bulunmaktadır.

Romeika ile ilgili içerik oluşturan diğer bir kanal Merve Tanırkulu'dur. Kanal 2016 yılında açılmıştır. Üretilen içeriklere baktığımızda Romeika söylenceler, Romeika şarkılar, Romeika ninni, şiirler ve Romeika atışmalar bulunmaktadır. Video üreticisinin soru-cevap adındaki videosunda kendisini tanıtarak başlattığı videoda daha sonrasında Romeika'ya dair bilgileri aktarmıştır. Öncelikle Romeikanın tanımını yapmış ardından Romeika yapılan Romeika-Türkçe sözlük çalışmasından bahsedilmiştir. Bunun yanında dilin gramer yapısı ile ilgili mevcut bir çalışmanın olmadığı belirtilmiştir. Romeika paylaşımlar yapması sebebi ile aldığı eleştirilere cevap vererek yaptığı işi siyasal değil kültürel bir görev olarak gördüğünü belirtmiştir (Merve Tanırkulu, 2022).

Youtube'da 2019 yılında Erman Sağıroğlu tarafından yayımlanan "Romeika" adlı kısa bir belgesel hazırlanmıştır. Belgesel Romeika konuşucuları ile yapılan görüşmeler sonucu oluşturulmuştur. Belgeselde öne çıkan konular Romeika ve Rumlar arasındaki ilişki, dilin günümüze aktarılmasındaki fiziki coğrafyanın ve evliliklerin etkisi, mevcut durumu ve geçmişiine ilişkin bilgiler aktarılmıştır (Erman Sağıroğlu, 2022).

Youtube'ta oluşturulan Romeika içerikler arasında dikkat çeken bir kanal ise Cambridge Üniversitesi resmi Youtube hesabında yayımlanan "Archaic Greek In Modern World" adlı üç dakikalık kısa videodur. Cambridge Üniversitesi dilbilim araştırmacısı Dr. Ioanna Sitaridou Romeika üzerine yürütmüş olduğu çalışmanın sebeplerini bu üç dakikalık videoda özetlemiştir. Ona göre Romeika dilbilimciler tarafından antik Yunanca ile olan benzerliğinden dolayı "altın madeni" olarak değerlendirilmektedir. Çünkü her ne kadar tehlike altında bulunan diller kategorisinde yer alsada Romeika sayesinde Modern Yunancanın köklerine erişebilmektedir (Archaic Greek In A Modern World, 2022).

Instagram platformunda bir içerik analizi yaptığımızda ise doğrudan Romeika ile ilgili paylaşım yapan "romeikaaa_", "pontiaka_romeika" adlı hesaplar bulunmaktadır. Fakat

“romeikaaa_” adlı hesap sadece dil ile ilgili paylaşımlar yapmamaktadır. Aynı zamanda geçmiş dönemdeki şehrli Rum ailelerinin görselleri ve kırsalda yaşayan kadınların görsellerini paylaşmaktadır. Romeika ve karikatürlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan mizah görsellerine yer verilmiştir (Romeikaaa_, 2022). “pontiaka_romeika” adlı hesap ise tek tek Romeika kelimeleri ve anlamlarını görselleştirerek paylaşımlar yapmaktadır. Romeika kelimeler görsellerin üzerine Yunan alfabesi ile yazılmıştır. Kelimelerin söylenme şekilleri de Türk ve Yunan sanatçıların seslendirdikleri şarkılardan kesitler alınarak paylaşılmıştır (Pontiaka_Romeika, 2022). Doğrudan paylaşım yapmayan ancak Trabzon’un kültür, sanat ve tarihi ile ilgili niceliksel olarak fazla paylaşımda bulunan “Thisİstrabzon” adlı hesap incelenmesi gereken bir başka hesaptır. Romeika dili ve onun sahip olduğu kültüre ilişkin içerikler fazladır. Örneğin; Kalandar geleneğinin her yıl bir görselle paylaşarak kutlanması ve ona dair mikroblog niteliğindeki yazılar, Kalandar gecesinde oynanan “Momoyer” oyununun sergilendiği videolar, etnik kıyafetlerin görselleştirilmiş halleri, mübadillerin horon gösterileri, Trabzon Rum İmparatorluğuna ait olan “Asper” adlı madeni paralara ait bilgi ve fotoğraflar paylaşılmıştır. Rum mimarisine ait pek çok yapı detaylı analiz ve fotoğrafları ile ele alınmıştır. Antik dönemden günümüze kadar Trabzon ile bir şekilde bağlantısı bulunan filozof, sanatçı, astronot, mimar ve padişahların buradaki hikâyeleri aktarılmıştır (Thisistrabzon, 2022).

Facebook’ta Romeika’nın kullanılmasına yönelik hangi grup ve toplulukların var olduğu araştırılmıştır. Üye sayısının en fazla olduğu Facebook topluluklarından ilki “Thalassa Karadeniz” adlı topluluk hesabıdır. Toplulukta Romeika görseller ve videolar paylaşılmaktadır. Ancak bir bütün olarak Karadeniz Kültürüne dair paylaşımları içermektedir (Thalassa Karadeniz, 2022). Üye sayısı on dört bin olan “Romeika Bilenler (Trabzon Çaykaralılar)” adlı facebook grubu dil, kültür ve gündelik hayata dair her şeyi paylaştığı grubun üyelerinin birbirine Romeika yorumlar yaptığı bir topluluktur (Romeika Bilenler (Trabzon Çaykaralılar), 2022). Sekiz bin üye sayısına sahip “Romeika Pontiaka Grafume” adlı grupta Romeika konuşma ve şarkılar, kültürel etkinlikler, doğal güzelliklere ait fotoğraf ve videolar paylaşılmıştır (Romeika Pontiaka Grafume, 2022). Grup kendilerini ve amaçlarını Romeika ile ifade etmişlerdir. Amaçları dil ile ilgili paylaşım yaparak dilin canlı bir şekilde kullanılmasıdır. “Romeyika Dil ve Kültür-Araştırma” adlı facebook grubu da amaçlarını Romeika’nın Modern Yunancanın bir lehçesi olduğunu ortaya koymak olarak belirtmişlerdir. Be sebeple sayfa dil ile ilgili kültürel etkinlikleri sıkça paylaşmaktadır

(Romeyika Dil Kültür Araştırma, 2022). “Romeikayı Öğrenip Konuşanların Platformu” saymış olduğumuz diğer gruplar gibi dil ile ilgili benzer paylaşımlar yapmaktadır (Romeika Anekseris Ela, 2022).

Saymış olduğumuz Facebook gruplarının ortak noktası hepsinin açık gruplar olmasıdır. Yani sadece Trabzon’da Romeika konuşan kişileri kapsamamaktadır. Bu durumu üye olunan kişi ve içeriklere yorum bırakan sanal kimliklere bakarak söyleyebilmek mümkündür. Nitekim Trabzon dışında Pontus kökenli, göç etmek durumunda kalmış kişilerin yorumları ile karşılaşmaktadır. Saymış olduğumuz topluluklara dil ve kültürel özellikler sebebi ile katılım gösteren topluluk üyeleri olabileceği gibi Romeikaya, sahip olduğu kültüre, tarihe ilgisi, merakı olan kişilerin var olabileceği ihtimalini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Bloglara göz attığımızda “romeika.online” adlı web sitesinde dil ve tarih üzerine Vahit Tursun tarafından yazılmış yazılar bulunmaktadır. Bu yazılardan; “Dilin Bedeli”, “Romeika Yok Oluyor”, “Rumca ve Konuşulduğu Yerler”, “Rumca Konuşan Karadenizlilerle ilgili”, “Asimilasyon ve Sonuçları”, “Romeika-Türkçe Sözlük” adlı başlıklar Romeika ile ilgilidir (Romeika.online, 2022). “karalahana.com” adlı web sitesinde ise “Karadeniz Kültürü” adlı bir kategori altında “Karadeniz Rumcası, Pontiaka, Romeika, Pontusça- Türkçe Sözlük” başlık içerisinde Rumca-Türkçe kelimeleri içeren bir yazı yazılmıştır. Bu kategori altında yazılan diğer yazılar; Hasan Düzgün (2017) tarafından yazılan “Uzungöl’de Dil: Çaykara Rumcasının Özellikleri”, Hristos Samuilidis’in (2018) yazdığı “Geleneksel Pontos Halk Tiyatrosu Kitabından Momoyer, Karakoncilos Oyunu”, Nezahat Turhan (2017) tarafından “Bir Mübadele Öyküsü”, Bülent Öztürk’ün (2017) yazdığı “Antik Çağda Karadeniz Bölgesinde Din ve Kült” başlıklı yazılar bulunmaktadır. İngilizce yazılan yazılara baktığımızda; Ömer Asan tarafından “Trabzon Greek: A Language Without A Tongue” başlıklı yazı ve Sam Topalidis (2018) tarafından “A Brief Introduction To The Pontic Greek Dialect” adlı yazılar bulunmaktadır (Kara Lahana/Turkey’s Black Sea Region Culture History and Travel Guide, 2022).

Romeika paylaşım yapan Youtube kanalları, Instagram hesapları, Facebook hesapları ve Twitter hesaplarına Romeika şarkı seslendiren sanatçılar da girebilmektedir

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

Çalışmanın amacı sosyal medyanın yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bir dil olan Romeika üzerindeki etkisini araştırmaktır. Sosyal medyanın Romeika'ya sağlayabileceği katkıların neler olduğu üzerinde durduğumuz temel noktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemi şeklinde tasarlanmış, bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin dikkatli bir biçimde hazırlanması, kodlanması ve yorumlanması neticesinde ortaya çıkan sonuçların paylaşılması içerik analizi sürecini oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan elde edilen veriler MAXQDA Pro 2020 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. MAXQDA nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan metinler için uygun bir analiz programıdır.

Etno sembolik bir bakış açısıyla ortak bir kimlik ve ortak bir dilin temsili olan Romeika günümüze kadar ulaşabilen etnik bir dildir. Ancak dil, kültür ve kimlik toplumun sosyal, siyasal ve iktisadi koşullarından etkilenmiştir. Dolayısı ile dil, kültür ve kimlik tanımlamaları dönemsel tarihi olaylar ve politikalar ile değişikliğe uğramıştır.

Trabzon'un Anadolu'nun diğer şehirlerine göre geç fetih edilmesi burada bulunan etnik grupların daha geç Müslümanlaşmasına ve Türkleşmesine neden olmuştur. Geç bir şekilde Müslümanlaşma ve Türkleşme kültürel değişimin de yavaş bir şekilde gerçekleşmesine neden olmuştur.

Ulus-devletin kuruluşu ile ortak bir kimliğin temsili sayılan resmî dil anayasa ile güvence altına alınmıştır. Ardından eğitim ve dil politikaları ile Türkçenin kullanımının artırılması hedeflenmiştir. Bunun için eğitim dilinde Türkçe haricinde dillerin kullanılması yasaklanmıştır. Ortak dil ve ortak kültür hedefinde ise "İskân Kanunu" ve "Vatandaş Türkçe Konuş!" gibi kampanyalar düzenlenmiştir. Dolayısı ile devletin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmek için resmi dilin bilinmesi zorunlu kılınmıştır. Aksi takdirde toplum içerisinde bir yer edinebilme durumu söz konusu değildir. Romeika konuşan görüşmecilerimiz büyük bir çoğunluğu da Türkçe ile eğitim hayatında karşılaşmıştır. Eğitim hayatı ile Türkçe okuyup yazabilme Romeika'nın da giderek Türkleşmesine neden olmuştur. Romeika'nın özellikle sözlü bir kültüre sahip olması onun asimilasyon sürecini

daha da hızlandırmıştır. Çünkü okuyup-yazabilme pratiklerinin olmayışı dilin kullanım alanını da daraltmış ve değiştirmiştir.

Dilde yaşanan değişimler kişilerin ve sahip oldukları grupların belleklerinde de bir değişime neden olmuştur. Öncelikle kişisel bellekte var olunan duygu ve düşünceler Türkçe ile ifade edilmeye başlandığından Romeika ile düşünebilme ve konuşabilme söz konusu değildir. Kolektif bellekte ise kimlik ve ortak kültürlerine dair değişimler yaşanmıştır. Trabzon bağlamında Romeika konuşan kişilerin belleklerindeki en büyük değişim göç ile birlikte yaşanmıştır. Göç fiziksel mekânda bulunan kültürel ürünlerin başka coğrafyalara taşınmasına ve var olan kimliklerin buralarda artık var olmadığı gibi bir algının oluşmasına neden olmuştur.

Çalışmada yapılan görüşmeler ile birlikte bir grubun temsili olan ve etnik bir dil olan Romeika ve onun konuşucularının belleklerinde yer alan kimlik algıları ve tanımlamalarında farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sebeple ortak bir Rum kimliği tanımlaması bulunmamaktadır. Ancak Romeika konuşan kişiler buldukları bölgede bir Rum kimliği olduğunu bildiklerini ve dilin Rumlardan onlara miras kaldığını ancak bugün itibarıyla kendilerinde de dâhil olmak üzere böyle bir kimliğin var olmadığını belirtmiştir. Geçmişteki Rum kimliğini kabul eden ve kendini Rum olarak tanıtan görüşmecilerimizin var oluşu da bir bütün halinde tek bir ortak bir kimlik tanımlamasını yapamayacağımızı göstermiştir. Dolayısı ile sosyal medyada kullanılması ve kullanılış şekli ile dilin bir kimlik temsil etmediğine ulaşılmıştır.

Kimlikte yaşanan değişimler kültürde de bir değişimi başlatmıştır. Geçmişte sahip oldukları gelenek-görenek, ritüeller fiziksel mekânda devam ettirilmemeye, sürdürülmemeye başlanmıştır. Bu da kültürel bir değişimi başlatmıştır. Kültür ve dil değişime uğramıştır. Ancak hala dil ve kültürel öğelere fiziksel mekânda rastlanmaktadır. Özellikle Romeika'nın yoğunlukla konuşulduğu ve coğrafi olarak şehir merkezine uzak yerlerde dil ve kültürel öğeler bir değişime uğramış olsa da hala yaşatılmaktadır.

Romeika konuşan görüşmecilerimiz aile ve çevrelerinden Romeika'yı ve Türkçeyi öğrenerek iki dilli olmuşlardır. Bu sebeple onlar doğal iki dillik sınıflandırması içerisinde. Aynı şekilde bir diğer sınıflandırma biçimi olan bireysel iki dilli ve toplumsal iki dillidirler.

Çünkü dilin kullanılması ve edimi kişilere göre farklılıklar taşımaktadır. Yani kuşaklararasıdaki farklılıklar sebebi ile ilk karşılaşılan ve konuşulan dil farklılık gösterdiğinden sahip olunan dil hâkimiyeti de kişiden kişiye değişmektedir. Nitekim görüşmecilerimizin ilk edindikleri dil ve konuştukları dil arasında farklılıklar bulunduğundan bu durum dilsel özelliklerin de farklı olduğunu göstermektedir. Toplumsal iki dillilik açısından ise Romeika konuşan kişiler sahip oldukları kültür ve dil özellikleri sebebiyle yaşadıkları toplumdan farklıdırlar. Ancak yaşadıkları toplumun kültüründen kopuk olmamaları da onları toplumsal iki dilli yapmaktadır.

Fiziksel mekânda Romeika konuşan kişilerin iki dillilik hallerini bugün teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan sanal mekânlarda görebilmek mümkündür. Sanal mekânların sunduğu sanal kimlik kişilerin kendi gerçek kimliklerine ait özelliklerin bu kimlik ve alanlarda göstermelerine ve kullanmalarını sağlamıştır. Fiziksel mekânda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Romeika ve onun kültürel öğelerine sahip olan katılımcılarda gerçek kimliklerine ait olan özelliklerini sanal mekân olarak adlandırdığımız sosyal medya platformlarında sanal kimliklerinde kullandığı yapılan görüşmeler sonucunda rastlandığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Romeika konuşan kişiler sosyal medya platformlarında gruplar oluşturabilmekte, ona ilişkin içerik ve paylaşımları takip etmekte, dillerine ve kültürlerine ait ürünleri bu platformlar aracılığı ile paylaşmakta ve göstermektedir. Dolayısı ile fiziksel mekânda kullanılan dil sanal mekân aracılığı ile bir görünürlük kazanmıştır.

Sosyal medya farklı coğrafyalardan benzer özelliklere sahip kişilerin katılımları ile sanal cemaatleri oluşturmuştur. Romeika için de bu durum aynı şekildedir. Farklı coğrafyalardan Romeika konuşan kişilerin oluşturdukları sanal topluluklar ve gruplar sayesinde kendilerine ait pek çok deneyimi buralarda paylaşabilmektedir. Örneğin; Kırım savaşı yahut zorunlu göç ile göç etmek durumunda kalmış Romeika konuşucuları ile bugün Trabzon'un köylerinde, ilçelerinde konuşan Romeika konuşucuları bu gruplar sayesinde bir araya gelmiştir ve iletişim halinde olmalarına olanak sağlamıştır. Dolayısı ile bir sanal cemaatleşme durumu da söz konusudur.

Geleneksel medya ile karşılaştırıldığında sosyal medya onlara daha özgür bir ortam sunmaktadır. Çünkü geleneksel medyada Romeika ile ilgili içerikler oldukça azdır. Sosyal medyanın sağlanmış olduğu özgürlük bazı durumlarda kişilerin kendilerini

sınırlandırmalarına sebebiyet verebilmektedir. Çünkü sosyal medya Romeika konuşan grupların yanında diğer grupları da (Romeika konuşmayan) içerisinde barındırdığından Romeika konuşan yahut paylaşım yapan kişiler bu grupların tepkisine maruz kalabilmektedir. Ancak yine de bu durum Romeika'nın sosyal medyada var olmadığı veya var olamayacağı anlamına gelmemektedir. Sözlü bir kültür özelliği taşıması sebebiyle kişilerin kendilerini ifade ederken zorlandığı ancak yine de kendi aralarındaki iletişimi sosyal medya aracılığı ile sağladıkları hatta mekânsal olarak birbiri ile uzaklıkları bulunan Romeika konuşan akraba, eş, dost ve çevreleri ile iletişimde kalmanın aracı sosyal medya olmuştur.

Sosyal medya hayatımıza yeni dâhil olmuş olsa da kişilerin kendi dil, kültür ve kimlik gibi unsurlarını aktarabildikleri mekândır. Romeika konuşan grupların sosyal medyada kendi dillerini kullanabilmeleri kendi dilleri ve kültürlerini aktarabilmeleri gelecek nesillerin o değerlere ulaşabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü sosyal medya aynı zamanda bir hafıza deposu ve hafızanın aktarılabilirdiği bir alandır. Görüşmecilerin Romeika'ya ilişkin hangi içerikleri takip ettiklerine yönelik sorduğumuz sorularda özellikle sosyal medya platformlarında müzikle ilgili içerikleri takip ettikleri saptanmıştır. Bu da sözlü geleneğin en önemli aktarımının müzikle gerçekleştiği ortaya konulmuştur.

Çalışma ile Romeika paylaşım yapan hesap, grup, kanal, içerik üreticisi olan kişilerin olması ve bunların görüşmecilerimiz tarafından takip edilmesi Romeika'nın sosyal medyada etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda Romeika paylaşım yapan hesap, içerik üreticisi, kanal, araştırmacı, yazar ve hatta sadece paylaşım yapan görüşmecilerimizin sosyal medyada bu dili kullanması dilin görünür olmasını sağlamaktadır. Oluşturulan ve paylaşılan içeriklerin kültürel nitelikte olması sosyal medyanın bu anlamda bir hafıza deposu olduğunu, gelecek nesillerin bu platformlarda olması sebebiyle sosyal medyanın önemli bir aktarım aracı olduğu görülmüştür. Dolayısı ile Romeika gibi sadece kendi konuşucuları ve fiziki sınırları içerisinde kapalı kalmış olması sosyal medya ile zamana ve mekâna bağlı olmayan yerlerde kullanılması sebebiyle olumlu katkı sağladığı görülmüştür.

Sosyal medyada Romeika içeriklerin artırılması ve çeşitlenmesi gerekmektedir. Oluşturulacak olan içeriklerin daha özenli ve sistemli olması ile mevcut olan ilginin artırılacağı görülmüştür. Bu bağlamda sosyal medya Romeika'ya dair bilgilerin ulaşılabileceği yeni mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak doğru bilgiye ulaşmak için yeterli değildir. Bu sebeple dil ile ilgili yapılacak olan ilk şeylerden biri ona dair çalışmaların fazlaştırılmasının gerekliliğidir. Alanda Romeika'ya dair yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ancak diğer etnik dillere örneğin; Lazcaya bakıldığında pek çok çalışma görebilmek mümkündür. Bu sebeple alanda Romeika'ya dair çalışmaların artırılması ile dilin fiziksel mekândaki görünürlüğünün de artırılacağı görülmüştür. Bu durum dile olan bilginin ve ilginin hem fiziksel mekânda hem de sanal mekânda yapılacak olan işler için önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abbate, J. (2021). “İnternetin Popülerleşmesi”. (Derleyen: David Crowley, Paul Heyer, Çev. Berkay Ersöz). içinde *İletişim Tarihi, Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya*. (s.377-384). Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Akbulut, O. (2012). “Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi”. *TBB Dergisi* (102), s.115-148.
- Akgönül, S. (2017). “Rum Nedir? Kim Der, Kime Der, Niye Der?”. (Derleyen: Hakan Yücel). içinde *Rum Olmak Rum Kalmak*. (s.19-36). İstos Yayınları: İstanbul.
- Albayrak, H. (2010). *Tarih Boyunca Doğu Karadeniz’de Etnik Yapılanmalar ve Pontus*, İstanbul: Babıali Kitaplığı.
- Anaso Köyü Mahallesi (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: caykaragazetesi.org
- Anderson, B. (2020). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (Çev. İskender Savaşır). Metis Yayınları: İstanbul.
- Andreadis, Y. (2020). *Tamama Pontusun Yitik Kızı*. Belge Yayınları: İstanbul.
- Archaic Greek in a Modern World (2022, 29 Eylül). Erişim adresi: youtube.com/watch?v=UcAYP4irSyQ8t=68s
- Asan, Ö. (2000). *Pontus Kültürü*. Belge Yayınları: İstanbul.
- Asan, Ö. (2017). “Trabzon Rumcası ve Pontos Etnofobisi”. (Derleyen: Güven Bakırezer ve Yücel Demirer). içinde *Trabzon’u Anlamak*. (s.175-192). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (Çev. Ayşe Telkin). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Ateşal, Z. (2017). “İki Dillilik ve Çift Dil”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), s.1-12.
- Atik, A. ve Erdoğan B. Ş. (2014). “Toplumsal Bellek ve Medya”, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 6, s.1-16.
- Bali, R. (2000). “Vatandaş Türkçe Konuş!” (2022, 30 Mayıs). Erişim adresi: http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/turkce_konusma_birgun.pdf

- Başkaya, F. (2009). “Neden Resmi Tarih?”(2022, 26 Eylül). Erişim adresi: <https://m.bianet.org/biamag/siyaset/115476-neden-resmi-tarih>
- Binark, M. (2007). “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu”. (Derleyen: Mutlu Binark). içinde *Yeni Medya Çalışmaları*. (s.2144). Dipnot Yayınları: Ankara.
- Biryol, U. ve Yüksel, B. (2017). “Popüler Kültür Ürünlerinde Karadeniz Kimliğine Bakış Açısı”. (Derleyen Uğur Biryol). *Karadeniz’in Kaybolan Kimliği*. (s.217-226). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bolter, D. J. ve Grusin, R. (2021). “World Wide Web”. (Derleyen: David Crowley, Paul Heyer, Çev. Berkay Ersöz). *İletişim Tarihi, Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya*. (s.385-393). Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Bozdağlı, Y. (2014). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonuçları*. TSA/Yıl 18 Özel Sayısı.
- Bozkurt, V. (1999). “Sanal Cemaatler”, <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-127-kasim-1999/2320/sanal-cemaatler/5433> (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
- Caymaz, B. ve Çanakcı, D. (2017). “Azınlık Kimliğini Anlamak: İstanbul Rumlarının “Ötekileştirme” Algıları”.(Derleyen: Hakan Yücel). *Rum Olmak Rum Kalmak*. (s.94-134). İstos Yayınları: İstanbul.
- Connerton, P. (2019). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (Çev. Alâeddin Şenel). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Çakır, Yeygel S. (2017). “Sosyal Medyada Dijital Aktivist Hareketler Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), s.753-783.
- Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 50, s.254-277.
- Çimen, A. (2012). Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,14(3), s.183-216.
- Dilmen, N. E. ve Öğüt, S. (2010). “Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları”. *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi*, s.237-242.

- Dönmez, Y. (2019). *Ulus-Devlet, Milliyetçilik, Etnik Kimlik: Bir Çaykara Etnografisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Dursun, Ö. Ö. ve Tuğtekin, B. E. (2016). *Sosyal Medya'nın Yeni Sorunsalı: Sanal Kimlikler*. Eğitim Teknolojileri Kitap Okumaları, s. 535-552.
- Erman Sağıroğlu (2022, 29 Eylül). Erişim adresi: [youtube.com/@ermansagioglu](https://www.youtube.com/@ermansagioglu)
- Ersoy, G. E. (2017). “Çoğul Kimliklere Geçiş Sürecinde Lazlar ve Hemşinliler”. (Derleyen: Uğur Biryol). içinde *Karadeniz'in Kaybolan Kimliği*. (s.11-45). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Ertaş, M. A. (2017). “Karadeniz Önyargılarının Açmazında Bir Bölge: Dünyayı Müzikle Genişleten Bir Kültür”.(Derleyen: Uğur Biryol). içinde *Karadeniz'in Kaybolan Kimliği*. (s.201-216). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Ertek, B. ve Süverdem, F. B. (2020). “İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Science*, e-ISSN 2458-9012,6(2), s.183-207.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. İnsan Yayınları: İstanbul.
- Goffman, E. (2014). *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*. (Çev. Barış Cezar). Metis Yayınları: İstanbul.
- Golynskaia, A., Hançer, B. F. ve Kaya Bölükbaşı, F. (2019). “İki Dillilik: Tanımı ve Türleri Üzerine Kuramsal Tartışmalar”. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 7(2), s.98-113.
- Goularas, B. G. (2012). “1913 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”. *Alternatif Politika*, 4(2), 129-146.
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2014). “Göç Araştırmalarında Mekân Boyutu: Kültürel ve Mekânsal Bütünleşme”. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), s.101-115.
- Güçdemir, Y. (2015). *Sanal Ortamda İletişim, Bir Halkla İlişkiler Perspektifi*. Derin Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Güncel Türkçe Sözlük (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: sozluk.gov.tr
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Bellek*. (Çev. Zuhâl Karagöz). Pinhan Yayıncılık: İstanbul.

- Hobsbawm, J. E. (2020). *Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. Osman Akınhay). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Hür, A. (2017). “Trabzon’un Etnik Tarihine Bir Bakış”. (Derleyen: Güven Bakırezer ve Yücel Demirer). içinde *Trabzon’u Anlamak*. (s.127-14). İletişim Yayınları: İstanbul.
- İnce, G. (2010). “*Toplumsal Hafıza ve Medya*”. *Kültür ve İletişim*, 13(1), s.9-29.
- İskân Kanunu, Resmî Gazete 2733 (21 Haziran 1934), Kanun No. 2510.
- Karaçam (Beldesi) Mahallesi (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: caykaragazetesi.org
- Karal, E. Z. (2007). *Osmanlı Tarihi VI. Cilt Islahat Fermanı Devri 1856-1861*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Karalahana/Turkey’s Black Sea Region Culture History and Travel Guide (2022, 25 Eylül). Erişim adresi: karalahana.com
- Kaya, M. (2017). 1919-1925 Yılları Arasında Anadolu Rumlarının Müslümanlaştırılması Üzerine Bir Bellek Çalışması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kökner Köyü Mahallesi (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: caykaragazetesi.org
- Kurtoğlu, A. (2005). “Mekânsal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekânı Olarak Dernekler” (2021, 11 Kasım). Erişim adresi: *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue N°2, Hometown Organizations in Turkey, URL: <http://www.ejts.org/document375.html>
- Laş Meron (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: youtube.com/@MrMgunaydin61 (
- Lefebvre, H. (2020). *Mekânın Üretimi*. (Çev. Işık Ergüden). Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Lowry, W. H. (2005). Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1583. (Çev. Demet ve Heat Lowry). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi: İstanbul.
- Maalouf, A. (2016). *Ölümcül Kimlikler*. (Çev. Aysel Bora). Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Marvick, E. A. (2021). “Web 2.0’ın Kültür Tarihi”. (Derleyen: David Crowley, Paul Heyer, Çev. Berkay Ersöz). *İletişim Tarihi, Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya*. Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Mayfield, A. (2008). “What is Social Media?”, e-book, (s.1-36). Erişim: 9 Aralık 2021, tavaana.org/sites/default/files/what-is-social-media-uk.pdf

- Mcluhan, M. (2020). *Gutenberg Galaksisi*. (Çev. Gül Çağalı Güven). Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Meeker, E. M. (2005). *İmparatorluktan Gelen Bir Ulus Türk Modernitesi ve Doğu Karadeniz’de Osmanlı Mirası*. (Çev. Tutku Vardağlı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Merve Tanrikulu (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: [youtube.com/@mervetabrku5666](https://www.youtube.com/@mervetabrku5666)
- Millas, H. (2014). *Göç Rumların Anadolu’dan Mecburi Ayrılışı (1919-1923)*. (Der. ve Çev. Herkül Millas). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Oruç, Ş. (2016). “Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil”. *The Journal Of Academic Social Science*, Sayı 45, s.279-290.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları, Kavramlar, Okullar, Modeller*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Özdemir, B. ve Yıldırım, G. (2019). “Dijitalleşen İletişim Ortamlarında Kimlik İnşası ve Benlik Sunumu: İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 3(3), s.178-191.
- Özkaya, A. (2019). “Mekân Nedir? Yer Nedir?” (2022, 26 Eylül). Erişim adresi: <https://evrimagaci.org/mekan-nedir-yer-nedir-8031>
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. Doğu-Batı Yayınları: Ankara.
- Öztürk, Ö. (2022). “Osmanlı Döneminde Doğu Karadeniz’de Gizli Hıristiyanlık (2022, 15 Şubat). Erişim adresi: <https://ozhanozturk.com/2017/08/31/gizli-hristiyanlik/>
- Pontiaka_romeika (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: https://instagram.com/pontiaka_romeika?igshid=YmMyMTA2M2Y=
- Romeika Bilenler (Trabzon Çaykaralıları) (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: tr.facebook.com/groups/154107000320/?mibextid=HsNCOg
- Romeika Anekseris Ela (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: <https://www.facebook.com/groups/560398670795304/>

- Romeika Dil Kültür Araştırma (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: facebook.com/groups/292807634214425/?mibextid=HsNCOg
- Romeika Pontiaka Grafume (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: facebook.com/groups/647140682062802
- Romeika.online (2022, 25 Eylül). Erişim adresi: romeika.online
- Romeikaaa_ (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: instagram.com/romeikaaa_/
- RSS (2022, 2 Şubat). Erişim adresi: tr.wikipedia.org/wiki/RSS
- Sağır, Ö. M. ve Akıllı, H. S. (2004). "Etnisite Kuramları ve Eleştirisi". *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), s. 1-22.
- Sancar, M. (2016). *Geçmişle Hesaplaşma, Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Satış, İ. (2012). "8 Numaralı (Kamame) Kilise Defteri'nin Tanıtımı ve Fihristi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(21), s. 306-313.
- Serdar, A. (2015). "Yerelde ve Ulusal Ölçekte Lazlğın Etnik Sınırlarının Yeniden İnşası: Dil, Hafıza, Kültür". *Mülkiye Dergisi*, 39(1), 93-134.
- Sitaridou, I. (2013). Speaking Enclaves In Pontus Today: The Documentation and Revitalization Of Romeyka. (Editör: Sarah Ogilvie, Mari Jones). in: *Keeping Languages Alive, Language Endangerment: Documentation, Pedagogy, Revizilation*. (p. 98-112). Cambridge University Press: Cambridge.
- Sitaridou, I. (2014). "The Romeyka Infinitive, Continuty, Contact and Change In The Hellenic Varities Of Pontus". *Diachronica*, 31(1), s. 23-73.
- Smith, A. (1986). *Ulusların Etnik Kökeni*. Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Smith, A. (2017). *Etno- Sembolizm ve Milliyetçilik*. (Çev. Bilge Firuze Çallı). Alfa Araştırma: İstanbul.
- Sosyal medya düzenlemesi: 'Almanya modeli' nedir? (2022, 27 Eylül). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53414098>
- Sosyal medyada ABD başkanlık seçimleri: Twitter Blomerg botlarını yasaklıyor (2022, 26 Eylül). Erişim adresi: webrazzi.com

- Sögüt Bilici, Z. H. (2021). Trabzon Rumcasının Devamlılığını Etkileyen Sosyolojik Faktörler Üzerine Nitel Bir Çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Ana Bilim Dalı Sosyoloji Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Standage, T. (2021). “Sosyal Medya Tarihi Retweet Ediyor”. (Derleyen: David Crowley, Paul Heyer, Çev. Berkay Ersöz). içinde *İletişim Tarihi, Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya*. (s.403410). Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Şendeniz, Ö. (2020). *Kimdir Bu Lazlar? Laz Kimliği ve Sanal Mekânda Lazca*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Şener, C. (2001). *Topal Osman Olayı*. Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
- Şener, C. (2002). “Dil, Din Etnisite İlişkisi/ Ya Da Din, Dil Milliyet İlişkisi” (2022, 17 Eylül). Erişim adresi: <https://www.circassiancenter.com/tr/dil-din-etnisite-iliskisi-ya-da-dil-din-milliyet-iliskisi/>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022, 4 Şubat). Erişim adresi: trabzon.ktb.gov.tr
- Thalassa Karadeniz (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: tr-tr.facebook.com/thalassakaradeniz/
- Thisistrabzon (2022, 27 Eylül). Erişim adresi: <https://instagram.com/thisistrabzon?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
- Thompson, B. J. (2008). *Medya ve Modernite*. (Çev. Serdar Öztürk). Kırmızı Yayınları: İstanbul.
- Timisi, N. (2005). “Sanallılığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi”. (Derleyen: Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay). içinde *İnternet, Toplum, Kültür*. (s.89-105). Epos Yayınları: Ankara.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Trabzon Dağlarının Sözlüğü...Kaybolma Tehlikesi Altındaki Romeika Kitaplaştırıldı (2022, 14 Mart). Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/trabzon-daglarinin-sozlugu-kaybolma-tehlikesi-altindaki-romeika-dili-kitaplastirildi-41284775>
- Trabzon Haritası (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Trabzon#/media/Dosya:Trabzon_districts.png

- Trabzon Köylüsü Sokrat ve Platon'un Dilini Konuşuyor (2022, 13 Şubat). Erişim adresi: https://www.sabah.com.tr/yasam/trabzon_koylusu_sokrat_ve_platonun_dilini_konusuyor-1301920#:~:text=%C4%B0ngiliz%20Independent%20gazetesinin%20haberine%20g%C3%B6re,Yunanca'yla%20yap%C4%B1sal%20benzerlik%20ta%C5%9F%C4%B1yor
- Trabzon Rumcasını Konuşanların Platformu Ayasofya/İstanbul (2022, 7 Eylül). Erişim adresi: <facebook.com/groups/rumcaanekserisela/posts/4669862086425229/?mibextid=HsNCog>
- Tursun, V. (2019). *Romeika- Türkçe Sözlük, Trabzon Rumcası*. Heyamola Yayınları: İstanbul.
- Türk Dil Kurumu_ mekân nedir (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: www.tdk.gov.tr
- Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Bir Kent (2022, 25 Şubat). Erişim adresi: www.lozanmubadilleri.org.tr
- Türkyılmaz, Z. “Osmanlı’da Gizli Hıristiyanlar”, <https://soundcloud.com/ottoman-history-podcast/osmanli-imparatorlugunda-gizli-hristiyanlar-zeynep-turkyilmaz> (Erişim Tarihi: 15.02.2022).
- Uluç, G. ve Yarcı, A. (2017). “Sosyal Medya Kültürü”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 52, s.88-102.
- Ünsal, V. (2010). “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), s.129-144.
- Üstel, F. (2021). *Makbul Vatandaşın Peşinde II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Wallerstein, I. (1993). *Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik, Irk, Sınıf, Ulus Belirsiz Kimlikler*. (Çev. Nazlı Ökten). Metis Yayınları: İstanbul.
- Yanık, C. (2015). *Küreselleşme ve Siyaset*. Pozitif Matbaa: Ankara.
- Yedikardeş, U. (2017). “Azınlık Gazeteleri Nasıl Kurtulur? Apotevmatini Örneği”. (Derleyen: Hakan Yücel). içinde *Rum Olmak Rum Kalmak*. (s.239259). İstos Yayınları: İstanbul.
- Yerasimos, S. (1989). Pontus Meselesi (1912-1923) (2022, 8 Haziran). Erişim adresi: https://turuz.com/storage/Turkoloji/2018/3233-Pontus_Meselesi-1912-1923-Stefanos_Yerasimos-60s.pdf

Zürcher, E. J. (2003). Greek and Turkish Refugees and Deportees 1912-1924 (2022, 1 Temmuz). Erişim adresi:
<https://www.transanatolie.com/english/turkey/turks/ottomans/ejz18.pdf>

EK II SORU/ANKET/GÖRÜŞME FORMU

“Sosyal Medyada Etnik Dillerin Yeri: Romeika Örneği” Saha Araştırması Soru Seti

Sizi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilimdalı yüksek lisans öğrencisi, Sevgi DURSUN tarafından yürütülen “Sosyal Medyada Etnik Dillerin Yeri: Romeika Örneği” başlıklı araştırma tezine davet ediyoruz. Sizlerden tahmini 20-25 dakika arasında bir süre ayrılması ve aşağıdaki görüşme sorularının cevaplanması istenmektedir. Katılım sağlayacağınız bu araştırmanın amacı bir asimilasyon tehlikesi altında olan Romeika'nın sosyal medyadaki kullanımı ve bu kullanımın ona katkı sağlayıp sağlamadığıdır.

*Demografik Veri

Yaş/Cinsiyet/Eğitim/Meslek/Kaç yıldır x bölgesinde yaşıyorsunuz?

*Görüşme Soruları

1. Konuştuğunuz ilk dil nedir veya konuşulduğunu duyduğunuz ilk dil nedir?
2. Romeika konuşur musunuz ya da ailenizde konuşulur mu?
3. Sosyal medyada Romeika konuşan içerik üreticilerinin varlığından haberdar mısınız? Evet ise isim verebilir misiniz?
4. Romeika paylaşım yapan sosyal medya hesaplarını takip ediyor musunuz? Ediyorsanız isimlerini paylaşır mısınız?
5. Sosyal medya kullanıyor musunuz?
6. Romeika'yı sosyal medyada ne amaçla kullanıyorsunuz?
7. Sosyal medyada ne tür Romeika paylaşım (Müzik, haber, video...) yaparsınız?
8. Romeika'nın kültürel öğelerini (ritüeller vs...) sosyal medyada nasıl yansıtıyorsunuz?
9. Sosyal medyada kendinizi Romeika ile rahat bir şekilde ifade edebildiğinizi düşünüyor musunuz?
10. Romeika'yı kullanırken karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
11. Romeika paylaşımlar yaptığınız için Romeika konuşucuları ya da diğerleri tarafından nasıl bir tepki aldınız?
12. Romeika'yı sosyal medyada kullanmak size nasıl hissettiriyor?
13. Romeika'yı sosyal medyada kullanırken bir kimliği temsil ettiğinizi düşünüyor musunuz?
14. Romeika'nın geleneksel medyadaki yeri ile karşılaştırıldığında sosyal medyadaki varlığı arasındaki farklılıklar veya benzerlikler nelerdir?
15. Romeika'nın kuşaklararasıdaki kullanım farklılığı sosyal medyaya nasıl yansıyor?
16. İleride çocuklarınızın ve torunlarınızın Romeika konuşmasını ister misiniz? Yahut çocuklarınız ve torunlarınız Romeika konuşabilecek mi?

EK III

ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü Etik Kurulu
Bilimsel Araştırma
Etik Kurulu

Sayı : E-84026528-050.01.04-2200134203
Konu : Başvuru İncelenmesi

23.06.2022

Sayın Sevgi DURSUN

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2022-YÖNP-0534 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 23.06.2022 tarih ve 13/08 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 08- Sorumlu yürütücülüğünü **Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ**'nin yaptığı ve proje araştırmacısı **Sevgi DURSUN** tarafından gerçekleştirilen “Sosyal Medyada Etnik Dillerin Yeri: Romeika Örneği” başlıklı araştırmanın, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.